

Språkpolitiskt program

Statsrådets principbeslut

Beredningsgruppen för det språkpolitiska programmet

STATSRÅDETS PUBLIKATIONER 2022:52

vn.fi/sv

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Statsrådets publikationer 2022:52

Språkpolitiskt program

Statsrådets principbeslut

Beredningsgruppen för det språkpolitiska programmet

Statsrådet Helsingfors 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Statsrådet

Justitieministeriet

CC BY-NC 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-677-8

ISSN pdf: 2490-0966

ISBN tryckt: 978-952-383-661-7

ISSN tryckt: 2490-0613

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Helsingfors 2022

Tryckeri: PunaMusta Oy, 2022

Trycksak
4041-0619

Språkpolitiskt program

Statsrådets principbeslut

Statsrådets publikationer 2022:52**Utgivare** Statsrådet

Utarbetad av Beredningsgruppen för det språkpolitiska programmet
Språk svenska **Sidantal** 95

Referat

I enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering har det utarbetats ett språkpolitiskt program, i vilket de andra talade språken i Finland utöver nationalspråken beaktas, särskilt de samiska språken, romani, karelska och teckenspråken.

Detta är det första övergripande språkpolitiska programmet som granskar ställningen för andra språk än nationalspråken i Finland.

Målet med det språkpolitiska programmet är att bemöta de utmaningar som de olika språken står inför. Målen för det språkpolitiska programmet är att skydda, revitalisera, stödja och stärka de inhemska språken. Barn och unga står i centrum för det språkpolitiska programmet: att språken förs vidare från en generation till en annan måste kunna tryggas även i framtiden.

I det språkpolitiska programmet granskas också i korthet ställningen för andra språk än de inhemska språken och utmaningarna gällande dem.

Beredningsgruppen tillsattes av justitieministeriet den 25 februari 2021 för mandatperioden 1.3–31.12.2021 för att bereda det språkpolitiska programmet. Beredningsgruppen hörde också andra sakkunniga och intressegrupper under beredningen av programmet.

Det språkpolitiska programmet innehåller en vision om minoritetsspråkens framtid. Programmet innehåller också mål och åtgärder med hjälp av vilka man strävar efter att skydda och stödja olika språk.

Nyckelord språkliga rättigheter, samiska, romani, teckenspråk, karelska, språkliga minoriteter, regeringsprogram**ISBN PDF** 978-952-383-677-8**ISBN tryckt** 978-952-383-661-7**ISSN PDF** 2490-0966**ISSN tryckt** 2490-0613**URN-adress** <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-677-8>

Kielipoliittinen ohjelma

Valtioneuvoston periaatepäätös

Valtioneuvoston julkaisu 2022:52**Julkaisija** Valtioneuvosto**Yhteisötekijä** Kielipoliittisen ohjelman valmisteluryhmä**Kieli** ruotsi**Sivumäärä**

95

Tiivistelmä

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisesti on laadittu kielipoliittinen ohjelma, jossa otetaan huomioon muut Suomessa puhutut kielet kuin kansalliskielet, erityisesti saamen kielet, romanikieli, karjalan kieli ja viittomakielet.

Tämä on ensimmäinen kokonaisvaltainen kielipoliittinen ohjelma, jossa tarkastellaan muiden kuin kansalliskielten asemaa Suomessa.

Kielipoliittisen ohjelman tavoitteena on vastata eri kieliryhmien osalta tunnistettuihin haasteisiin. Kielipoliittisen ohjelman tavoitteita ovat kotoperäisten kielten suojaaminen, elvyttäminen, tukeminen ja vahvistaminen. Lapset ja nuoret ovat kielipoliittisen ohjelman keskiössä: kielten siirtyminen sukupolvelta toiselle on kyettävä turvaamaan myös tulevaisuudessa.

Kielipoliittisessa ohjelmassa tarkastellaan lyhyesti myös muiden kuin kotoperäisten kielten asemaa ja niitä koskevia haasteita.

Oikeusministeriö asetti 25.2.2021 valmisteluryhmän valmistelemaan kielipoliittista ohjelmaa toimikaudeksi 1.3.–31.12.2021. Valmisteluryhmä kuuli ohjelman valmistelun aikana myös muita asiantuntijoita ja sidosryhmiä.

Kielipoliittinen ohjelma sisältää tahtotilan vähemmistökielten tulevaisuudesta. Ohjelma sisältää myös tavoitteita ja toimenpiteitä, joiden avulla eri kieliä pyritään suojaamaan ja tukemaan.

Asiasanat kielelliset oikeudet, saamen kieli, romanikieli, viittomakieli, karjalan kieli, kielelliset vähemmistöt, hallitusohjelmat**ISBN PDF** 978-952-383-677-8**ISBN painettu** 978-952-383-661-7**ISSN PDF** 2490-0966**ISSN painettu** 2490-0613**Julkaisun osoite** <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-677-8>

Language Policy Programme Government Resolution

Publications of the Finnish Government 2022:52

Publisher Finnish Government

Group author Working group for preparing the Language Policy Programme
Language Swedish **Pages** 95

Abstract

In line with the Government Programme of Prime Minister Sanna Marin's Government, the Government has drawn up a Language Policy Programme dealing with languages spoken in Finland other than the national languages, in particular the Sámi languages, the Romani language, the Karelian language and sign languages.

This is the first comprehensive Language Policy Programme that examines the status of other languages than the national languages in Finland.

The Language Policy Programme aims to respond to challenges identified for different language groups. The objectives of the programme are to protect, revive, support and strengthen the autochthonous languages of Finland. Children and young people are at the heart of the programme: the aim is to be able to secure the intergenerational transmission of languages in the future too.

The Language Policy Programme also briefly examines the status of languages other than autochthonous languages and the challenges related to them.

On 25 February 2021, the Ministry of Justice appointed a working group to prepare a Language Policy Programme. The term of the working group was from 1 March to 31 December 2021. The working group consulted other experts and stakeholders during the preparation.

The Language Policy Programme outlines a vision for the future of minority languages. The programme also includes objectives and measures to protect and support different languages.

Keywords linguistic rights, Sámi languages, Romani language, sign language, Karelian language, linguistic minorities, Government Programmes

---

ISBN PDF 978-952-383-677-8
ISBN printed 978-952-383-661-7

ISSN PDF 2490-0966
ISSN printed 2490-0613

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-677-8>

Innehåll

1	Inledning	7
2	Programmets innehåll och avgränsning	9
3	Andra program och utredningar	12
4	Lagstiftning	18
4.1	Språklagstiftningen och språkens ställning	18
4.2	Lagstiftning och normer som gäller småbarnspedagogik och utbildning	22
4.3	Språkforskning och språkvård	29
4.4	Lagstiftning om biblioteks- och kulturtjänster	30
4.5	Övrig lagstiftning	32
5	Finlands internationella förpliktelser	35
6	Jämförelser med andra länder	37
7	Olika språkgrupper i Finland samt utmaningar som gäller språkliga rättigheter och språkbruket	41
7.1	De samiska språken	41
7.2	Romani	47
7.3	Teckenspråken	51
7.4	Karelska	56
7.5	Andra språk	61
7.6	Gemensamma utmaningar för språkgrupperna	64
8	Programmets vision och mål	66
8.1	Språkens ställning och lagstiftning	66
8.2	Institutionellt stöd	68
8.3	Registrering av flera språk i befolkningsdatasystemet	68
8.4	Språkundervisning	69
8.5	Teckenspråkiga barn	71
8.6	Språkvård och språkrevitalisering	72
8.7	Språkmedvetenhet och den digitala miljön	74
9	Verkställighet och uppföljning av programmet	76
	Bilagor	77
	Källor	89

1 Inledning

I detta första övergripande språkpolitiska program granskas de andra språk som talas i Finland utöver nationalspråken samt deras ställning. I Finland används av tradition många olika minoritetsspråk, och dessa står inför utmaningar relaterade till språkens livskraft, tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna och möjligheterna att använda de olika språken. Språklandskapet i Finland har förändrats mycket under de senaste åren och är nu mångsidigare än tidigare. Det finns således behov av en helhetsöversikt.

Beredningen av det språkpolitiska programmet grundar sig på regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering. Enligt detta ska det utarbetas ett språkpolitiskt program, i vilket de andra språk som talas i Finland beaktas, särskilt de samiska språken, romani, det karelska språket och teckenspråken.¹

Det språkpolitiska programmet är en del av regeringsprogrammets språkpolitiska reformer, som också inbegriper utarbetandet av en nationalspråksstrategi och ett projekt för att förbättra språkklimatet. De språkliga rättigheterna syns också mer allmänt i regeringsprogrammet. Exempelvis ska tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna tryggas i praktiken, särskilt på svenska, samiska och teckenspråk, enligt en skrivning. Enligt regeringsprogrammet ska stödet till de samiska språkbona stärkas så att det svarar mot de ökade behoven. Dessutom utreds behovet av att uppdatera lagstiftningen om småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen i enlighet med teckenspråkslagen och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Revitaliseringsprogrammet för det finlandssvenska teckenspråket fortsätter också, bland annat genom att man fastställer vilken instans som ska ansvara för forskningen om språket. Det ska inrättas en delegation för teckenspråksärenden på bred bas med uppgift att bedöma verkställigheten av teckenspråkslagen och tillgodoseendet av teckenspråkigas grundläggande fri- och rättigheter och likabehandling. Regeringsprogrammet innehåller också formuleringar om språkinläring för personer med invandrabakgrund samt om hur tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna ska stärkas i praktiken.

---

¹ Regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering 10.12.2019. (2019). *Ett inkluderande och kuningt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle*. Statsrådets publikationer 2019:32. Helsingfors: Statsrådet, s. 88.

Justitieministeriet tillsatte den 25 februari 2021 en beredningsgrupp för att bereda ett språkpolitiskt program. Beredningsgruppens mandatperiod var 1.3–31.12.2021. Till beredningsgruppen har hört justitieministeriet, undervisnings- och kulturministeriet, finansministeriet, inrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, arbets- och näringsministeriet, Utbildningsstyrelsen, Institutet för de inhemska språken, sametinget, delegationen för romska ärenden, Finlands Dövas förbund rf, Finlandssvenska teckenspråkiga rf, Östra Finlands universitet, delegationen för etniska relationer och Finlands Kommunförbund.²

Beredningsgruppen har under sin mandattid sammanträtt sammanlagt sju gånger. Beredningsgruppen har under sitt arbete också hört flera olika sakkunniga och intressentgrupper. Den 16 september 2021 ordnades ett omfattande hörande, dit representanter för olika språkgrupper, språkforskare och sakkunniga inom språkundervisningssektorn hade inbjudits. På så sätt strävade man efter att involvera de aktörer som särskilt berörs av beredningen av programmet. Syftet var att säkerställa att språkgrupperna skulle ha möjlighet att påverka programmet i ett så tidigt skede som möjligt. Utifrån vad som framförts vid detta tillfälle preciserades hörandeförfarandet så att forskare i språkrevitalisering även hördes vid ett separat tillfälle den 15 oktober 2021³. Dessutom ordnades ett möte där man fokuserade på att höra sakkunniga och språkgrupperna om utgångspunkterna och de centrala utmaningarna för skolundervisningen i och på språken.⁴ Vid beredningsgruppens möten har man också hört experter på språk- och minoritetspolitik samt Rundradions sakkunniga⁵. Också medlemmarna och ersättarna i beredningsgruppen har fört fram språkgemenskapernas synpunkter på beredningen.

För att säkerställa språkpolitikens homogenitet behandlade styrgruppen för nationalspråksstrategin det språkpolitiska programmet 23.3.2022.

² Justitieministeriets projektsida: <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM071:00/2020>.

³ Beredningsgruppen hörde 15.10.2021 följande personer: Professor Trond Trosterud (Norges arktiske universitet), professor emerita Leena Huss (Hugo Valentin-centrum, Uppsala universitet), professor Anneli Sarhimaa (Johannes Gutenberg-Universität Mainz), professor i samisk lingvistik Annika Pasanen (Sámi allaskuvla/Samiska högskolan), professor emerita Pirkko Nuolijärvi (Institutet för de inhemska språken), universitetslektor i romani och romsk kultur vid Helsingfors universitet och gästprofessor i romaniforskning vid Uppsala universitet Kimmo Granqvist, FD, universitetslektor Marja-Liisa Olthuis (Uleåborgs universitet), flerspråkighetsexperten Laura Arola (Utsjoki kommun), forskardoktor Laura Kanto (Jyväskylä universitet och Niilo Mäki-institutet) samt FM, doktorand i nordiska språk Maria Andersson-Koski (Helsingfors universitet).

⁴ De sakkunniga som hördes vid beredningsgruppens sammanträde 26.10.2021 var undervisningsrådet Minna Harmanen, undervisningsrådet Katri Kuukka, undervisningsrådet Susanna Rajala och Kaija Pirinen, chef för läromedel vid Utbildningsstyrelsen, projektchef Satu Pieski från Utsjoki kommun samt språkgruppernas representanter i beredningsgruppen.

⁵ Vid mötet 11.6.2021 hördes specialforskare, docent Pasi Saukkonen och vid mötet 5.10.2021 Rundradions public service-direktör Ismo Silvo.

2 Programmetts innehåll och avgränsning

Det språkpolitiska programmet är regeringens viljeyttring i synnerhet i fråga om Finlands autoktona språk, dvs. sådana språk som länge talats i landet och där fokus ligger på framtiden och man granskar på ett allmänt plan Finlands språklandskap och den helhet det utgör. I programmet granskas de mest centrala utmaningarna som de olika språkgrupperna för närvarande står inför. I programmet har man velat identifiera de faktorer som förenar de olika språkgrupperna, såsom oron över överföringen av språket till barn och unga samt språkundervisningen. I programmet har samlats goda erfarenheter från tidigare arbete med att revitalisera olika språk, som också kan vara till nytta vid revitaliseringen av andra språk.

Tyngdpunkten i programmet ligger på de språk som nämns i regeringsprogrammet, dvs. de samiska språken, romani, karelska och teckenspråken.

Det språkpolitiska programmet syftar till att svara mot de utmaningar som identifierats för de olika språkgruppernas del. Programmet har som mål att skydda, revitalisera, stödja och stärka de autoktona språken. Barn och unga står i centrum för det språkpolitiska programmet: även i framtiden måste språkens överföring till följande generationer tryggas.

Det språkpolitiska programmet innefattar också en kort granskning av andra språk än de autoktona språken och de utmaningar dessa står inför, eftersom de utgör en central del av Finlands språklandskap nu och i framtiden. Under beredningen av programmet har man dock noterat att utmaningarna i anslutning till användningen av dessa andra språk är något som det finns skäl att granska mer ingående i olika sammanhang.

Det språkpolitiska programmet är utarbetat för Finland, med undantag för Åland. Åland har en särskild språklig reglering som följer av självstyrelselagen.

Samtidigt som det språkpolitiska programmet bereds görs även mer detaljerade program och genomförs projekt som tillsammans med det språkpolitiska programmet stöder målen att skydda och revitalisera de autoktona språken. Dessa program eller projekt har viktiga beröringspunkter med det språkpolitiska programmet, varför de också har beaktats i beredningen av detta program. Det har utarbetats ett åtgärdsprogram för att stimulera de samiska språken samt gjorts framställningar och utredningar av arbetsgruppen för utvecklingen av de samiska språken samt undervisningen i och på samiska. Ett

revitaliseringsprogram för romani bereds för närvarande vid Utbildningsstyrelsen. Undervisnings- och kulturministeriet har beviljat en del understöd för beredningen av det, men finansieringen för genomförandet av det egentliga åtgärdsprogrammet är ännu inte säkrad. I fråga om karelska bedrivs revitaliseringsarbetet utan stöd av något åtgärdsprogram. Statsunderstöd har också beviljats för arbetet med att revitalisera det finlandssvenska teckenspråket samt för planeringen och genomförandet av revitaliseringsprogrammet.

I detta sammanhang är det viktigt att definiera termen språkpolitik. Med språkpolitik avses medvetna och planmässiga åtgärder i syfte att påverka språkets eller språkens ställning och användningsområde i samhället. Språkpolitiken kan indelas i fyra delar: 1. Planering av språkets ställning eller status, 2. Utveckling av språket (korpusplanering), 3. Språkutbildningspolitik och 4. Språkteknologi.

Språkens ställning påverkas av hur de har definierats i lagstiftningen. Språk kan exempelvis definieras som officiella språk, minoritetsspråk eller regionala språk. I Finland är finska och svenska nationalspråk. De övriga språkens ställning påverkas bland annat av om de nämns i grundlagen, såsom samiska i egenskap av ett urfolksspråk, romani och teckenspråk, och huruvida en egen lagstiftning har utarbetats för språket, såsom i fråga om samiska och teckenspråk.⁶

Den systematiska utvecklingen av ett språk innebär i det första skedet att dokumentera grammatiken och skapa ett skriftspråk för ett språk som enbart eller i första hand använts i talad form.⁷ I grund och botten har det till exempel kunnat vara fråga om vilken av ett språks dialekter som kodifieras som språkets skriftliga form. I Finland utgörs en väsentlig del av utvecklingen av språken av språkvård. Språkvård ses i allmänhet inte som något särskilt politiskt, men exempelvis planeringen av namnbeståndet är en del av språkutvecklingen som tidvis ger upphov till samhällelig debatt.

Språkutbildningspolitik kan definieras som planeringen av språkundervisningen – på vilka språk man kan studera och vilka språk som studeras. Även det att man möjliggör undervisning i det egna modersmålet för dem vars modersmål (ett eller flera) och/eller eventuella andra språk i familjen är något annat än skolans undervisningsspråk är ett språkutbildningspolitiskt val. I Finland är undervisningen i det andra inhemska språket och exempelvis möjligheten att avlägga universitetsexamen på andra språk än nationalspråken sådant som anknyter till språkutbildningspolitiken.

6 Räsänen, M. 2019. Kielipolitiikan vuosi 2018. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja: 64. ISBN 978-952-5446-98-2.

7 Institutet för de inhemska språkens webbplats, https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/sprakpolitik (17.9.2021).

Till språkpolitiken hänför sig många olika val som relaterar till språkteknologi. Språkteknologin, tidigare datalingvistik, är en mångvetenskaplig disciplin. Den granskar tekniska verktyg och metoder med vilka mänskligt genererade språk – tal och skrift – kan struktureras i format som kan behandlas med datorer. Några välkända språkteknologiska applikationer är automatisk stavningskontroll och korrigering av grammatik samt olika översättningsprogram och automatisk taligenkänning.⁸

Vid statsrådet är det flera olika ministerier som bedriver språkpolitik och drar upp språkpolitiska riktlinjer. Exempelvis justitieministeriet ansvarar för språklagstiftningen och för uppföljningen och främjandet av tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna, undervisnings- och kulturministeriet för språkutbildningspolitiken och arbets- och näringsministeriet för arbetskraftsinvandringen och integrationen.

---

8 Helsingfors universitets webbplats, <https://www2.helsinki.fi/sv/humanistiska-fakulteten/forskning/vetenskapsomraden/digital-humaniora/sprakteknologi>. (17.9.2021).

3 Andra program och utredningar

På längre sikt har man berett och publicerat språkpolitiska program och åtgärdsprogram för olika språk samt andra utredningar om till exempel språkundervisning.

Hur barn och unga från de olika språkgrupperna ser på sitt välbefinnande och tillgodoseendet av sina rättigheter har kartlagts separat, till exempel i Barnombudsmannens byrås utredningar.⁹

I beredningen av det språkpolitiska programmet har man bland annat dragit nytta av regeringens berättelser om tillämpningen av språklagstiftningen, som har beretts vid justitieministeriet. Varje valperiod lämnar statsrådet riksdagen en berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen och om hur de språkliga rättigheterna förverkligats samt vid behov även om andra språkförhållanden. I berättelsen behandlas utöver finska och svenska åtminstone samiska, romani och teckenspråk samt enligt behov landets språkförhållanden i övrigt.¹⁰ Utöver de nämnda språken har i berättelsen även behandlats bland annat karelska, estniska och ryska.¹¹

Verkställigheten av social- och hälsovårdsreformen bereds för tillfället och riksdagen har uppmärksammat tillgodoseendet av de samisk- och teckenspråkigas språkliga rättigheter i verkställigheten.¹²

9 Kiili, J. och Pollari, K. (red.) (2012). *Titta på mig! Växlerkan och välbefinnande i döva och hörselskadade barns liv*. Barnombudsmannens byrå. Publikationer 2012:3 (på finska). Aksidenssi Oy, Helsinki 2012.; Junkala, P. & Tawah, S. (2009). *Mer lika än olika: Romska barns och ungas välfärd och hur deras rättigheter tillgodosätts i Finland*. Barnombudsmannens byrå. Publikationer 2009:2 (på finska). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä 8/2009.; Rasmus, M. (2008). *”Sápmelašvuohta lea dego skearjka” ”Saamelaisuus on kuin lahja”* Saamelaislasten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomen saamelaisalueella. Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 2008:1. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä 4/2008.; Pekkarinen, E. - Schalin, A. (red.) (2021). Funktionshinder och barnets rättigheter. Livet av barn med funktionshinder. Barnombudsmannens byrå. Publikationer 2021:4 (på finska). Hansaprint Oy, Turenki 2021. Denna utredning innehåller en artikel som diskuterar de språkliga rättigheterna för barn som använder teckenspråk och deras erfarenheter i skolvärlden (se Selin-Grönlund, Pirkko: Viittomakielisten oppilaiden kokemuksia koulumaailmasta).

10 Språklagen (423/2003) 37 §; Statsrådets förordning om verkställigheten av språklagen (433/2004) 10 §.

11 T.ex. Statsrådet (2013). Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2013; Justitieministeriets webbplats, <https://oikeusministerio.fi/sv/uppfoljning-och-framjande> (25.11.2021).

12 Social och hälsoutskottets betänkande ShUB 16/2021 rd och grundlagsutskottets utlåtande GrUU17/2021 rd - RP 241/2020 rd.

Enligt den Nationella läskunnighetsstrategin som publicerades i november 2021 måste det säkerställas att även de som talar samiska och finländsk romani, teckenspråk och karel-ska i Finland på ett jämlikt sätt kan utveckla sin läskunnighet på sina egna språk. Det måste även säkerställas att invandrare och personer med invandrabakgrund får stöd för sin läskunnighet.¹³

De samiska språken

Det åtgärdsprogram för att revitalisera det samiska språket som beretts av en av undervisnings- och kulturministeriet tillsatt arbetsgrupp publicerades den 2 mars 2012¹⁴ och statsrådet fattade ett principbeslut om det den 3 juli 2014¹⁵. I programmet presenterades många konkreta åtgärder för att främja de samiska språken.

Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte i februari 2020 en arbetsgrupp för utvecklingen av de samiska språken samt undervisningen i och på samiska, som hade i uppgift att granska helhetsläget för småbarnspedagogiken på samiska, samernas kultur- och språkboversamhet samt undervisningen och utbildningen på samiska. I uppdraget ingick att lägga fram förslag i syfte att utveckla de samiska språken samt undervisningen i och på samt utbildningen på samiska och stärka tillgången på dem i hela landet samt stärka tillgången på samiskspråkig undervisningspersonal och trygga tillgången på läromedel i och på samiska. En uppgift var också att lägga fram förslag i syfte att utveckla småbarnspedagogiken på samiska och samernas kultur- och språkboversamhet samt stärka tillgången på dem, öka kännedomen om de samiska språken, samernas historia och kultur, särskilt inom skolundervisningen, stärka det nordiska samarbetet mellan skolorna i syfte att stärka undervisningen i och på samiska och att trygga tillgången till samiskspråkig personal inom social- och hälsovården samt för prognostisering av utbildningsbehoven i detta avseende.¹⁶

13 Nationella läskunnighetsstrategin 2030: Finland – världens mest multilitterata land 2030. Utbildningsstyrelsen, Läsrörelsen 2021. <https://www.opf.fi/sv/statistik-och-publikationer/publikationer/nationella-laskunnighetsstrategin-2030>, s. 6.

14 Åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket. (2012). Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2012:7, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-121-3>.

15 Statsrådets principbeslut om ett åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket. (2014). Undervisnings- och kulturministeriets promemoria 3.7.2014, <https://okm.fi/documents/1410845/4252749/Statsr%c3%a5dets+principbeslut+om+ett+%c3%a5tg%c3%a4rdsprogram+f%c3%b6r+att+stimulera+det+samiska+spr%c3%a5ket+3-7-2014/95d7a555-6ec4-403e-a907-746c8fa3095c/Statsr%c3%a5dets+principbeslut+om+ett+%c3%a5tg%c3%a4rdsprogram+f%c3%b6r+att+stimulera+det+samiska+spr%c3%a5ket+3-7-2014.pdf>.

16 Undervisnings- och kulturministeriets webbplats, <https://okm.fi/sv/projekt?tunnus=OKM015:00/2020> (24.11.2021).

Arbetsgruppens slutrapport publicerades den 15 april 2021¹⁷, och samtidigt publicerades även den utredning som arbetsgruppen låtit utföra om nuläget och utvecklingsbehoven i fråga om utbildningen av samiskspråkig social- och hälsovårdspersonal¹⁸. De särskilda utredningar som arbetsgruppen låtit utföra om tillgången på och utbildningsvägarna för samiskspråkig undervisningspersonal och samiskspråkig personal inom småbarnspedagogiken, om hur kunskapen om samerna syns i läromedlen inom den grundläggande utbildningen samt om läget och behovet gällande läromedel på samiska offentliggjordes den 1 december 2020.¹⁹

Justitieministeriet har låtit genomföra två olika Samebarometer-utredningar, genom vilka man utrett hur de samiskspråkigas språkliga rättigheter har tillgodosetts vid myndigheterna. Enligt utredningen Samebarometern 2016 hade bara en liten del av de intervjuade fått centrala social- och hälso- och sjukvårdstjänster på något samiskt språk inom samernas hembygdsområde och de få tjänster man fått var beroende av enskilda arbetstagares språkkunskaper. Man var mer nöjd med socialtjänsterna än med hälso- och sjukvårdstjänsterna. Exempelvis brister i de tjänster som är riktade till samiskspråkiga äldre och barn gav upphov till missnöje. Å andra sidan hade tillgången till tjänsterna i någon mån förbättrats jämfört med tidigare år.²⁰ I undersökningen Samebarometern 2020 utreddes mer allmänt erfarenheter av tjänster på samiska, tillgodosettandet av de språkliga rättigheterna samt av det språkliga klimatet inom och utanför hembygdsområdet. De samiskspråkiga tjänsterna och informationen om dem upplevdes som bristande. Även om de språkliga rättigheterna upplevs som viktiga försöker man inte få service på samiska. Det här beror

17 Undervisnings- och kulturministeriet. (6.2.2020). Arbetsgrupp ska utveckla samiska undervisningen [pressmeddelande]. Hämtat 2.7.2021 på adressen: <https://okm.fi/sv/-/tyoryhma-kehittamaan-saamelaisopetusta>; Undervisnings- och kulturministeriet. (15.4.2021). Slutrapport om utveckling av undervisningen i de samiska språken och på samiska [pressmeddelande]. Hämtat 2.7.2021 på adressen: <https://okm.fi/sv/-/slutrapport-om-utveckling-av-undervisningen-i-de-samiska-sprak-och-pa-samiska>; Undervisnings- och kulturministeriet. (2021). Rapport av arbetsgruppen för utveckling av undervisningen i de samiska språken och undervisningen på samiska. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2021:25 (på finska): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-877-9>.

18 Miettinen, T. (2021). Nuläget och utvecklingsbehoven i fråga om utbildningen av samiskspråkig social- och hälsovårdspersonal. Redogörelse till arbetsgruppen för utvecklingen av de samiska språken och undervisningen i och på samiska. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2021:18 (på finska): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-849-6>.

19 Undervisnings- och kulturministeriet. (1.12.2020). Föräldrad kunskap om samerna i läromedlen inom den grundläggande utbildningen – behov av mer behörig samiskskunnig undervisningspersonal [pressmeddelande]. Hämtat 27.9.2021 på adressen: <https://okm.fi/sv/-/foraldrad-kunskap-om-samerna-i-laromedlen-inom-den-grundlaggande-utbildningen-behov-av-mer-behorig-samiskskunnig-undervisningspersonal>; Arola, L. (2020). Utredning av tillgången på och utbildningsvägarna för samiskspråkig undervisningspersonal och samiskspråkig personal inom småbarnspedagogiken. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2020:30 (på finska): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-836-6>; Miettinen, T. (2020). Utredning om kunskap om samerna i läromedel. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2020:29 (på finska): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-832-8>; Korpela, H. (2020). Samiskspråkiga läromedels många ansikten – Utredning av nuläget för samiskspråkiga läromedel och deras framtida behov. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2020:28 (på finska): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-828-1>.

20 Arola, L. (2021). Samebarometern 2020. Justitieministeriets utredningar och anvisningar 2021:1. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-840-0>.

på problem med tillgången till tjänster och tjänsternas funktionalitet, informationen om tjänsterna och det upplevda språkklimatet.²¹

Romani

Exempelvis i det språkpolitiska programmet för romani, som offentliggjordes 2009, ingick ett stort antal rekommendationer som gällde bland annat utarbetandet av en språklag för romani, mer litteratur på romani, ett stärkande av programutbudet på romani, ett ökat kulturutbud, ett utvidgande av den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen, utvecklingen av småbarnspedagogiken, lärarutbildning, forskning och universitetsutbildning, språkvård och standardisering av språket.²²

Romani har lyfts fram i Finlands program för romsk politik (ROMPO 1 och ROMPO 2), som har beretts för åren 2010–2017 respektive 2018–2022. I enlighet med programmet ROMPO 2 bereds som bäst ett eget revitaliseringsprogram för romani. Ett ROMPO 3-program bereds också.

Åtgärder relaterade till romani och som är riktade till barn och unga har också nämnts i de åtgärdsprogram som ingår i Utbildningsstyrelsens utredningar.²³

Teckenspråk

I det språkpolitiska programmet för teckenspråken i Finland 2010–2015 fanns rekommendationer om stiftandet av en teckenspråkslag, inrättandet av en delegation för teckenspråksärenden, tryggheten av basservice för teckenspråkiga, teckenspråksforskning samt tillämpningen av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I programmet uppmärksammades även finansieringen av forskning och språkvård som gäller finskt och finlandssvenskt teckenspråk.²⁴

Finlands dövas förbund rf har i sin utredning Teckenspråkssprången utvärderat genomförandet av det språkpolitiska programmet för teckenspråken i Finland 2010–2015 och formulerat fortsatta mål, särskilt med tanke på social och hälsovårdsreformen. Målen för det

21 Pasanen, A. (2016). Samebarometern 2016. Utredning om tjänster på samiska inom samernas hembygdsområde. Justitieministeriets utredningar och anvisningar 39/2016, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-530-0>.

22 Lindstedt, J. et al. (2009). Romanikielen kielipoliittinen ohjelma. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja: 10. <https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk10/>.

23 Översikt över läget inom den grundläggande utbildningen för romska elever 2010–2011 samt åtgärdsförslag. Rapporter och utredningar 2011:26 och Romanilapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Selvitys vuosilta 2018–2019. Raportit ja selvitykset 2020:26.

24 Finlands Dövas Förbund rf och Forskningscentralen för de inhemska språken. (2010). Språkpolitiskt program för teckenspråken i Finland, s. 71. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja: 17, <https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk17/>.

nya språkpolitiska programmet kan sammanfattas i tre helheter: 1. Teckenspråkiga ska medverka i serviceplaneringen 2. Informationen till teckenspråkiga genomförs på ett hel-
täckande och välanpassat sätt, samt 3. Vård- och servicekedjorna fungerar.²⁵

År 2020 genomfördes på uppdrag av justitieministeriet den första Teckenspråksbarome-
tern 2020, en medborgarenkät där man utredde hur väl de språkliga rättigheterna har till-
godosetts för dem som använder det finska och det finlandssvenska teckenspråket. I enkä-
ten framkom i synnerhet problem i anslutning till tolkningen i myndighetsärenden och
bristen på information på teckenspråk.²⁶

Karelska

Karelska språkets ställning i Finland undersöktes åren 2010–2012 inom det EU-finansie-
rade projektet ELDIA – Europeisk språkdiversitet för alla och inom ramen för projektet gjor-
des en detaljerad utredning om språkets situation 2013.²⁷ I utredningen ingick en europe-
isk språk vitalitetsbarometer (EuLaViBar), som mäter hur livskraftigt ett språk är, för karelska
språket i Finland.²⁸

25 Teckenspråkssprånget. Utvärdering och fortsättning av det språkpolitiska programmet för teckenspråken i Finland 2010–2015. Finlands dövas förbund. <http://docplayer.se/135534264-Teckenspraks-spranget-utvarde-ring-och-fortsattning-av-det-sprakpolitiska-programmet-for-teckenspraken-i-finland.html>.

26 Rainò, P. (2021). Teckenspråksbarometern 2020. Forskningsrapport. Justitieministeriets utredningar och anvisningar 2021:5, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-864-6>.

27 Sarhimaa, A. (2013). Karjalan kieli Suomessa. ELDIA-projektin tuloksia. Studies in European Language Diversity 27.1. ELDIA: Wien. [https://phaidra.univie.ac.at/detail_object/o:409753]; för uppdaterade och mer utförligt kom-
menterade rekommendationer se Sarhimaa, A. (2017). Vaioletut ja vaiennetut: karjalankieliset karjalaiset Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 193–203, 214–221, 224–226–235.

28 Sarhimaa, A. (2016). Karelian in Finland: ELDIA Case Specific Report. Studies in European Language Diversity 27. ELDIA: Wien. [permalink: <http://phaidra.univie.ac.at/o:471733>], 258–271.

Andra språk

Arbets- och näringsministeriet har publicerat en utredning om nuläget för den kontakt-tolkning som används i integrationssammanhang. Enligt utredningen är man i huvudsak nöjd med kvaliteten på kontakttolkningen och utmaningar när det gäller tillgången till tolkar förekommer i regel endast i fråga om de mer sällsynta språken. Det har dock ofta varit svårt att genomföra konkurrensutsättningen av kontakttolkningen tillräckligt väl. Man kunde sträva efter att definiera en god kvalitet på kontakttolkningen i form av en nationell anvisning eller rekommendation.²⁹ Vid arbets- och näringsministeriet bereds anvisningar om användningen av tolkningstjänster i de integrationsfrämjande tjänsterna och kriterierna för kvaliteten på tolkningen granskas.

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) utreder som bäst nuläget för och verk-ningsfullheten av modersmålsundervisningen i det egna modersmålet.³⁰

---

29 Karinen, R.; Luukkonen, T.; Jauhola, L.; Määttä, S. Utredning om nuläget för kontakttolkning, s. 29 och 55. Arbets- och näringsministeriets publikationer 2020/45 (på finska).

30 Undervisnings- och kulturministeriet.

4 Lagstiftning

4.1 Språklagstiftningen och språkens ställning

Enligt 17 § i grundlagen är Finlands nationalspråk finska och svenska. Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk ska tryggas genom lag. Det allmänna ska tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällseliga behov enligt lika grunder. Närmare bestämmelser om rätten att använda finska eller svenska hos myndigheter och om myndigheternas skyldighet att ge service på finska eller svenska finns i språklagen (423/2003). Om de språkliga rättigheterna föreskrivs dessutom i lagstiftningen för olika förvaltningsområden, såsom den speciallagstiftning som gäller undervisningen, social- och hälsovården, polisen och rättsväsendet. I lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003), eller språkkunskapslagen, föreskrivs om kunskaper i nationalspråken och även i andra språk. Lagen fokuserar dock huvudsakligen på nationalspråken.³¹

Om de språkliga rättigheterna för dem som använder andra språk än nationalspråken föreskrivs i 17 § 3 mom. i grundlagen. Enligt bestämmelsen har samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk och dem som på grund av funktionsnedsättning behöver tolknings- och översättningshjälp tryggas genom lag.

Bestämmelser om rätten att använda samiska hos myndigheter finns i samiska språklagen (1086/2003). De samiska språken som avses i lagen är enare-, skolt- och nordsamiska. I lagen räknas upp de myndigheter som den tillämpas på.³² Tyngdpunkten i tillämpningen ligger inom samernas hembygdsområde, som omfattar kommunerna Enontekis, Utsjoki och Enare samt området för renbeteslaget Lapin paliskunta i norra delen av Sodankylä kommun. Enligt grundlagen är samerna ett urfolk som inom sitt hembygdsområde har språklig och kulturell autonomi enligt vad som bestäms i lag³³.

31 RP 92/2002 rd, s. 102.

32 Samiska språklagen (1086/2003) 2 §.

33 Grundlagen 124 § 4 mom.; sametingslagen (974/1995).

Enligt teckenspråkslagen (359/2015) har myndigheterna en skyldighet att främja möjligheterna för dem som använder teckenspråk att använda och få information på sitt eget språk. Teckenspråkslagen gäller finskt och finlandssvenskt teckenspråk. Bestämmelser om tolknings- och översättningshjälp för dem som använder teckenspråk finns i lagstiftningen för de olika förvaltningsområdena. Också till andra delar regleras de språkliga rättigheterna för dem som använder teckenspråk i lagstiftningen för de olika förvaltningsområdena, såsom i lagstiftningen som gäller undervisning och social- och hälsovård. Hur väl teckenspråkslagen fungerar utvärderas vid justitieministeriet.

Många andra bestämmelser i grundlagen kompletterar 17 §. Från 6 § i grundlagen kan härledas en rätt till likabehandling och i 2 mom. finns dessutom ett uttryckligt förbud mot att utan godtagbart skäl särbehandla någon på grund av bland annat språk. Också i diskrimineringslagen (1325/2014) förbjuds diskriminering på basis av till exempel ursprung, språk och funktionsnedsättning.

En aspekt av en rättvis rättegång och god förvaltning som avses i 21 § i grundlagen är rätten till tolknings- och översättningshjälp hos domstol eller andra myndigheter. Exempelvis i 16 § i grundlagen innefattar rätten till avgiftsfri grundläggande utbildning (1 mom.) och lika möjligheter för var och en att enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning (2 mom.) också en viktig språklig dimension.³⁴

Finska och svenska är Finlands nationalspråk, som kan användas hos myndigheter. De samiska språken har en särställning inom samernas hembygdsområde och rättigheter garanterade i lag. Myndigheterna är i allmänhet inte skyldiga att behärska andra språk, utan kan anlita en tolk eller översättare. Ofta finns det behov av tolkning vid myndigheterna och hur den ska ordnas regleras i flera olika lagar, såsom förvaltningslagen (434/2003).³⁵ Rättigheterna för en person som använder ett främmande språk begränsar sig i allmänhet till att myndigheten ska använda ett språk som personen förstår.³⁶

Nationalspråken har en starkare ställning även i andra officiella sammanhang än vid myndighetsärenden, så som till exempel i undervisningen och inom den övriga bildningsverksamheten.³⁷ För de övriga språkgrupperna är nationalspråken i allmänhet ett andraspråk.

34 Hallberg et al. (2011). Perusoikeudet, s. 631–632. Oikeuden perusteokset. WSOYpro, Helsinki.

35 Enligt 26 § 1 mom. 1 punkten i förvaltningslagen (434/2003) ska en myndighet ordna tolkning och översättning i ett ärende som kan inledas av en myndighet, om en part som använder romani eller teckenspråk eller något annat språk inte behärskar det språk, finska eller svenska, som ska användas vid myndigheten.

36 RP 92/2002 rd, s. 39.

37 RP 92/2002 rd.

Inga särskilda språklagar har stiftats för romani och karelska, och karelskan nämns inte heller i grundlagen. Det här är något som medlemmarna i språkgemenskapen och språkforskare har lyft fram.

I fråga om bestämmelsen i 17 § 3 mom. i grundlagen finns till exempel ingen rättspraxis som gäller andra grupper än samer och teckenspråkiga och bara mycket lite juridisk litteratur. Av den här anledningen har innehållet i bestämmelsen delvis förblivit oklart.

Den inledande delen av 17 § 3 mom. i grundlagen innefattar en rätt för andra språkgrupper än de finsk- och svenskspråkiga att som grupp bevara och utveckla sitt språk och sin kultur³⁸. Bestämmelsen skyddar flera minoritetsgruppers språkliga rättigheter och rätt till egen kultur. Bestämmelsen är skriven så att den å ena sidan gäller sinsemellan mycket olika minoritetsgrupper, men å andra sidan möjliggör den ett graderat genomförande, så att olika gruppers specialställning påverkar omfattningen av och det exakta innehållet i de förpliktelser som följer av grundlagen.³⁹

Av de traditionella minoritetsgrupperna nämner grundlagen samer och romer och i motiveringen till den nämns dessutom judar och tatarer. Bestämmelsen avgränsas inte till att enbart gälla Finlands traditionella minoriteter. Samtidigt gäller den inte vilken som helst folkgrupp som sporadiskt uppehåller sig i Finland, utan av gruppen förutsätts en viss fast struktur och varaktighet.⁴⁰ Det skydd för de språkliga rättigheterna och kulturen som bestämmelsen ger olika grupper kan variera bland annat baserat på de grunder som relaterar till hur etablerad gruppen är. Graderingen av de rättsliga verkningarna framgår av det att vissa minoriteter nämns vid namn i bestämmelsen.⁴¹

Under beredningen av det språkpolitiska programmet har det framförts att denna gradering i praktiken oftast tolkas så att de språkgrupper som nämns vid namn i 17 § har en starkare ställning än andra språk; detta syns mycket konkret exempelvis genom att vissa av språkgrupperna har stöd eller ett delvist stöd i lagstiftningen och andra inte har det.⁴²

Bestämmelsen syftar inte enbart till att trygga de språkliga rättigheterna, utan i bredare bemärkelse till att trygga olika minoriteters kultur. Med hänvisning till grundlagens bestämmelse som tryggar tillgodoseendet av de allmänna fri- och rättigheterna (GL 22 §) ålägger bestämmelsen det allmänna att tillåta och stödja de grupper som där avses att utveckla sitt eget språk och sin kultur. Att en minoritet har en etablerad ställning i Finland

38 RP 309/1993 rd.

39 Hallberg et al. (2011), s. 657.

40 RP 309/1993 rd.

41 Hallberg et al. (2011), s. 657.

42 Professor emerita Pirkko Nuolijärvis kommentarer till beredningsgruppen 15.10.2021.

kan ha betydelse med tanke på graden av och innehållet i de positiva verksamhetsskyldigheter som kan härledas från 17 § 3 mom. i grundlagen.⁴³

Ur ett internationellt perspektiv är det betydelsefullt att Finland i sin grundlag har skrivit in romernas status som en minoritet samt den rätt att bevara och utveckla det egna språket och kulturen som följer av detta. Romerna är en minoritetsgrupp som är gemensam för Europa och även för många utomeuropeiska länder och som oftare än många andra minoritetsgrupper utsätts för diskriminering. Omnämmandet av romer i en grundlagsbestämmelse om minoriteters rättigheter innebär ett erkännande av den diskriminering som medlemmarna av gruppen i fråga utsätts för och utgör en grund för positiva åtgärder för att förbättra romernas ställning.⁴⁴

Enligt 17 § 3 mom. i grundlagen tryggas rättigheterna för dem som använder teckenspråk och dem som på grund av funktionsnedsättning behöver tolknings- och översättningshjälp genom lag. Till denna del utgår bestämmelsen från 17 § i grundlagen och dess ställning som en bestämmelsehelhet som gäller språkliga rättigheter. I motiveringen till grundlagen konstateras att det vid sidan av andra språkliga minoriteter i Finland dessutom finns cirka 5 000 döva som använder sig av teckenspråk och att teckenspråk som språkligt system kan jämföras med talade språk.⁴⁵ Enligt ett betänkande från justitieministeriets arbetsgrupp 1996 ses även de som använder teckenspråk som en språk- och kulturgrupp.⁴⁶

Under beredningen av det språkpolitiska programmet har det framförts att Finland i internationell jämförelse är en föregångare i fråga om minoritets- och kulturrättspolitik, men att det likväl finns avsevärda brister när det kommer till att tillgodose minoriteternas rättigheter i praktiken. Styrkan i den finländska språkpolitiken är dess flexibilitet, eftersom Finland inte har några officiella nationella minoritetsspråk. Ställningen för de språkgrupper som de facto stöds borde stärkas, utan att man helt går miste om flexibiliteten i det nuvarande systemet. I Finland finns rättigheterna ofta inskrivna i lag, eftersom man i allmänhet har tänkt att beslut och åtgärder är i en sämre ställning om de inte är förpliktande med stöd av lag. Så behöver det dock inte vara, utan språkpolitiska ärenden kan också främjas andra vägar än genom lagar.⁴⁷

43 RP 309/1993 rd; Hallberg et al. (2011), s. 665.

44 Hallberg et al. (2011), s. 666.

45 RP 309/1993 rd; Hallberg et al. (2011).

46 Teckenspråkigas språkliga rättigheter, arbetsgruppsbetänkande. Justitieministeriets lagberedningsavdelning 1996.

47 Hörande av specialforskare, docent Pasi Saukkonen vid beredningsgruppens möte 11.6.2021.

Lagstiftaren av grundlagen har haft en positiv avsikt, eftersom man i grundlagen uttryckligen har skrivit in olika gruppers rätt att bevara sitt eget språk i samhället. Det som i praktiken vore centralt för att trygga denna rätt är bland annat möjligheten att studera det egna modersmålet i den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen, att forskning och språkvård möjliggörs i fråga om de autoktona språken och att de stöds samt att man i samhället mår om att bevara olika språk och om deras livskraft.

4.2 Lagstiftning och normer som gäller småbarnspedagogik och utbildning

Enligt 8 § i **lagen om småbarnspedagogik** (540/2018) ska kommunen se till att varje barn kan få småbarnspedagogik på sitt modersmål, finska, svenska eller sådan samiska som avses i 3 § 1 punkten i samiska språklagen (1086/2003).⁴⁸

I paragrafen nämns inget om att småbarnspedagogik ska ordnas på andra språk än finska, svenska eller samiska. I motiveringen konstateras dock att både kommuner och privata serviceproducenter producerar småbarnspedagogiska tjänster även på andra språk. Småbarnspedagogik på främmande språk är möjlig, men oavsett vilket språk som används så ska man iakttä lagens bestämmelser, exempelvis med avseende på småbarnspedagogikens syfte samt dimensioneringen av och behörigheter för personalen. Därtill ska man beakta till exempel hur den språkliga kontinuiteten tryggas från småbarnspedagogiken till förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Enligt motiveringen kan småbarnspedagogik också ordnas på teckenspråk eller romani.⁴⁹

Enligt 10 § 1 mom. i **lagen om grundläggande utbildning** (628/1998) är skolans undervisningsspråk och det språk som används i undervisning som ordnas på annan plats än i skolan antingen finska eller svenska. Undervisningsspråket kan också vara samiska, romani eller teckenspråk. Enligt lagens 10 § 2 mom. ska hörselskadade vid behov få undervisning även på teckenspråk. I detaljmotiveringen till 10 § i regeringens proposition till lag om grundläggande utbildning konstateras bland annat följande: *Både den egentliga undervisningen och andra tjänster som hänför sig till undervisningen ska ges på det undervisningsspråk som ska användas. --- I 2 mom. tas det dessutom in en bestämmelse om skyldigheten att använda teckenspråk som undervisningsspråk. --- Skyldigheten bestäms enligt*

⁴⁸ Lagen om småbarnspedagogik (540/2018) 8 §.

⁴⁹ RP 40/2018 rd, s. 88–89.

graden av elevens hörselskada. Åtminstone döva som har lärt sig teckenspråk som sitt första språk ska meddelas undervisning på teckenspråk.⁵⁰

Om undervisningen i modersmålet föreskrivs i 12 § i lagen om grundläggande utbildning; enligt 1 mom. i denna paragraf meddelas undervisning i modersmålet utgående från elevens undervisningsspråk i finska, svenska eller samiska. Enligt 2 mom. kan i modersmålsundervisningen enligt vårdnadshavarens val också undervisas i romani, teckenspråk eller ett annat språk som är elevens modersmål. I detaljmotiveringen till regeringspropositionen konstateras att *de språk som nämns i 2 mom. kan undervisas i stället för eller också utöver ett språk som nämns i 1 mom., varvid det under de lektioner som enligt timfördelningen reserverats för modersmålet kan undervisas två olika språk.*⁵¹

I 8 § i **statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen** (422/2012) finns specialbestämmelser om språkundervisningen. I bestämmelsens 3 mom. konstateras att om elever med samiska, romani eller ett främmande språk som modersmål får modersmålsundervisning i detta språk i enlighet med 12 § i lagen om grundläggande utbildning, kan timmarna i elevens modersmål och i övriga språk med avvikelse från 6 eller 7 § fördelas mellan undervisning i språk så som utbildningsanordnaren beslutar. Elever som avses i detta moment undervisas i stället för i det andra inhemska språket i finska eller svenska enligt en särskild läroplan. Enligt 4 mom. ska i skolor med elever som bor på samernas hembygdsområde ett valfritt ämne vara samiska. I skolor där elever med samiska, romani eller ett främmande språk som modersmål får modersmålsundervisning i detta språk, ska ett valfritt ämne vara svenska eller finska.

Enligt 8 § 5 mom. i förordningen ges undervisning i teckenspråk under de timmar som reserverats för modersmål och litteratur samt andra språk.⁵²

Enligt **14 § i gymnasielagen (714/2018)** är läroanstaltens undervisningsspråk finska eller svenska. Undervisningsspråket kan också vara samiska, romani eller teckenspråk eller något annat språk som anges i tillståndet enligt 3 §. En del av undervisningen i gymnasieutbildningens lärokurs kan också ges på något annat undervisningsspråk än det som avses i 1 mom., om detta inte äventyrar den studerandes möjligheter att följa undervisningen och slutföra lärokursen och avlägga studentexamen.

⁵⁰ RP 86/1997 rd.

⁵¹ RP 86/1997 rd.

⁵² Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (422/2012) 8 §.

Enligt 15 § i gymnasielagen undervisas som modersmål enligt läroanstaltens undervisningsspråk finska eller svenska eller samiska enligt den studerandes modersmål. Som modersmål kan också undervisas romani, teckenspråk eller ett annat språk som är den studerandes modersmål. Närmare bestämmelser om undervisning i modersmålet utfärdas genom förordning av statsrådet.⁵³

Enligt 14 § 1 mom. i **statsrådets förordning om gymnasieutbildning** (810/2018) kan en studerande som har samiska, romani eller ett främmande språk som modersmål undervisas i modersmål och litteratur enligt lärokursen för finska eller svenska som andraspråk och litteratur. Om en studerande med samiska, romani eller ett främmande språk som modersmål undervisas i sitt eget modersmål får den studerandes totala antal obligatoriska studier i modersmål och litteratur och andra språk samt den studerandes totala antal obligatoriska studier vara mindre än vad som bestäms (14 § 2 mom.). I detta fall studeras det andra inhemska språket som ett valfritt ämne. Om en studerande med ett främmande språk som modersmål undervisas i finska eller svenska enligt lärokursen för finska eller svenska som andraspråk och litteratur får undervisningen i modersmål och litteratur samt i det andra inhemska språket fördelas på undervisningen i nämnda läroämnen på det sätt som utbildningsanordnaren bestämmer (14 § 3 mom.).⁵⁴

Enligt 3 § i **lagen om studentexamen** (502/2019) ordnas prov i modersmål på finska, svenska och samiska. I svenska och finska kan utöver de prov som är avsedda för examinander med finska eller svenska som modersmål ordnas prov som bygger på lärokursen i finska eller svenska som andraspråk.

Enligt 11 § i lagen om studentexamen (502/2019) gäller att om en examinands modersmål inte är finska, svenska eller samiska och om han eller hon har avlagt studier som grundar sig på lärokursen i finska eller svenska som andraspråk och litteratur, vilket enligt 7 § är ett villkor för att delta i provet för den som avlägger lärokursen för gymnasieutbildningen, eller om examinanden har teckenspråk som modersmål eller första språk, kan han eller hon avlägga provet i modersmål och litteratur som ett prov som grundar sig på lärokursen i finska eller svenska som andraspråk och litteratur.

Studentexamensnämnden kan på ansökan på grund av vägande skäl bevilja andra än ovan avsedda examinander rätt att avlägga det prov som avses i detta moment. Examinanden kan i stället för provet i det andra inhemska språket avlägga provet i modersmål och litteratur i språket i fråga som är avsett för examinander med svenska eller finska som

53 Gymnasielagen (714/2018).

54 Statsrådets förordning om gymnasieutbildning (810/2018).

modersmål. Examinanden kan i stället för provet i ett främmande språk avlägga provet i modersmål och litteratur på samiska.⁵⁵

Enligt 24 § i **lagen om yrkesutbildning** (531/2017) anges i anordnartillståndet utbildningsanordnarens undervisnings- och examensspråk. Enligt paragrafen ska utbildningsanordnaren meddela undervisning på de undervisningsspråk som anges i anordnartillståndet. En utbildningsanordnarens undervisningsspråk kan vara finska, svenska eller samiska. Utbildningsanordnaren kan också vara tvåspråkig, varvid undervisningsspråken är finska och svenska. Utöver det undervisningsspråk som anges i anordnartillståndet kan utbildningsanordnaren meddela undervisning på det andra inhemska språket, samiska, romani, teckenspråk eller något främmande språk. Examen kan avläggas eller handledande utbildning genomföras på ett examensspråk som anges i anordnartillståndet. En utbildningsanordnarens examensspråk är de undervisningsspråk som anges i anordnartillståndet och de övriga språk som i anordnartillståndet anges för enskilda examina eller för handledande utbildning.⁵⁶

Grunderna för planen för småbarnspedagogik samt för läroplanerna för förskoleundervisningen, den grundläggande utbildningen och gymnasiet

Enligt grunderna för läroplanerna för den allmänbildande utbildningen och grunderna för planen för småbarnspedagogiken ska varje elevs språkliga och kulturella identitet stödjas på ett mångsidigt sätt. De lärande handleds att känna till, förstå och respektera den rätt till eget språk och egen kultur som varje medborgare enligt grundlagen har. Målet är att lärande i alla åldrar ska lära sig att värdesätta olika språk och kulturer samt att främja två- och flerspråkighet och på så sätt stärka de lärandes språkliga medvetenhet och metalingvistiska färdigheter. All verksamhet kan inkludera flerspråkiga undervisningssituationer där lärarna, den övriga personalen och eleverna använder alla de språk de kan. Den kunskap som de lärande, deras vårdnadshavare och andra i elevernas umgängeskrets har om språk, historia och kulturer, levnadsvanor och naturen inom det egna språk- och kulturområdet ska tas tillvara i lärandet.

I en bilaga till grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och gymnasiet har också publicerats grunder för särskilt finansierad s.k. kompletterande undervisning i samiska, romani och eget modersmål. Utbildningsanordnaren beslutar om dessa

⁵⁵ Lagen om studentexamen (512/2019).

⁵⁶ Lagen om yrkesutbildning (531/2017).

lärokurser erbjuds. Lärokurserna är dock av synnerligen stor vikt med tanke på de lärandes språkliga och kulturella identitet.⁵⁷

I 45 § i **lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet** (1705/2009) föreskrivs om statsunderstöd för undervisning på samiska och i samiska samt vissa andra statsunderstöd. Enligt bestämmelsens 1 mom. beviljas kommunerna inom samernas hembygdsområde och andra utbildningsanordnare som är verksamma inom detta område årligen, enligt vad som statsrådet fastställer genom förordning, statsunderstöd för de kostnader som föranleds av undervisning på samiska och i samiska inom den grundläggande utbildningen, i gymnasier och inom yrkesutbildningen. Statsunderstöden ska sammanlagt motsvara de genomsnittliga kostnaderna för avlönandet av den undervisningspersonal som behövs för nämnda undervisning. Enligt 2 mom. beviljas anordnare av verksamhet enligt lagen om grundläggande utbildning eller gymnasielagen, inom ramen för det anslag som anvisats för ändamålet i statsbudgeten, statsunderstöd för sådan undervisning i modersmål och i finska eller svenska som andraspråk som ges elever med främmande språk som modersmål samt för stödjande av annan undervisning för dessa elever, när undervisningen utgör ett komplement till förskoleundervisningen, den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen, samt för undervisning i modersmål för samiskspråkiga och romanispråkiga elever. Enligt 4 mom. utfärdas genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet närmare bestämmelser om grunderna för fastställandet av de statsunderstöd som avses i 2 mom.⁵⁸

I 3 § i **undervisningsministeriets förordning om grunderna för statsunderstöd som beviljas för kompletterande undervisning i den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen för elever med främmande språk, samiska och romani som modersmål** (1777/2009) föreskrivs om understöd för undervisning i eget modersmål för elever med samiska, romani och främmande språk som modersmål. Statsunderstöd för undervisning i eget modersmål är avsett för anordnandet av undervisning i modersmålet för elever och studerande med samiska, romani och främmande språk som modersmål om det för dem inte ordnas sådan undervisning i modersmålet som avses i 12 § i lagen om grundläggande utbildning och i 14 § i gymnasielagen.

57 Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018: <https://eperusteet.opintopolku.fi/beta/#/sv/varhaiskasvat/1266381/tiedot>.

Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2014: <https://eperusteet.opintopolku.fi/beta/#/sv/esiopetus/419551/tiedot>.

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014: <https://eperusteet.opintopolku.fi/beta/#/sv/perusopetus/419550/tiedot>.

Grunderna för gymnasiet läroplan 2019: <https://eperusteet.opintopolku.fi/beta/#/sv/lukiokoulutus/6828810/tiedot>.

58 Lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (1705/2009).

Statsunderstöd beviljas för högst två undervisningstimmar i veckan per kalkylerad grupp med fyra elever eller studerande. När man räknar antalet kalkylerade grupper utgår man från antalet elever som deltar i undervisningen i början av terminen eller studerande som deltar i början av kursen. Om det finns färre än fyra elever eller studerande med samiska eller romani som modersmål kan minimistorleken på den kalkylerade gruppen vara två personer.⁵⁹

När det gäller undervisning i elevens eget modersmål som kompletterar undervisningen i den grundläggande utbildningen kan undervisningsgrupperna vara mycket heterogena. Exempelvis kan det i samma undervisningsgrupp i romani inom den grundläggande utbildningen finnas både elever som har språket som modersmål eller annars talar det hemma och finländska elever som flyttat från utlandet. Eleverna kan också vara från olika årskurser, olika skolor och olika kommuner eller från skolor som drivs av privata utbildningsanordnare eller rentav vara i förskoleåldern. Enligt förordningen ska undervisningen placeras in i elevernas och de studerandes schema och ordnas under elevens arbetsdag.⁶⁰

Enligt 8 § i **yrkeshögskolelagen** (932/2014) är yrkeshögskolans undervisnings- och examensspråk finska eller svenska i enlighet med vad tillståndet föreskriver om detta. Yrkeshögskolan får besluta att dessutom använda andra språk som undervisnings- och examensspråk. Yrkeshögskolan Arcadas och yrkeshögskolan Novias undervisnings- och examensspråk har fastställts som svenska, de övriga yrkeshögskolornas undervisnings- och examensspråk är finska.

Enligt 24 § i yrkeshögskolelagen är en yrkeshögskolas förvaltningspråk det undervisnings- och examensspråk som anges i tillståndet. Enligt samma moment har var och en dock rätt att i egen sak använda finska eller svenska och att få expeditioner på det språk han eller hon använt.⁶¹

Yrkeshögskolelagstiftningen innehåller inga bestämmelser om kraven på den undervisande personalens språkkunskaper.

Enligt 11 § i **universitetslagen** (558/2009) är undervisnings- och examensspråken vid Helsingfors universitet och Konstuniversitetet finska och svenska. På undervisnings- och examensspråken vid Aalto-universitetet tillämpas på motsvarande sätt bestämmelserna i 9 §

59 Undervisningsministeriets förordning om grunderna för statsunderstöd som beviljas för kompletterande undervisning i den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen för elever med främmande språk, samiska och romani som modersmål (1777/2009) 3 § 2 mom.

60 Utbildningsstyrelsen; Undervisningsministeriets förordning om grunderna för statsunderstöd som beviljas för kompletterande undervisning i den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen för elever med främmande språk, samiska och romani som modersmål (1777/2009) 3 § 3 och 5 mom.

61 Yrkeshögskolelagen (932/2014).

i universitetslagen (645/1997) om examensspråken vid de universitet som bildar nämnda universitet. Undervisnings- och examensspråket vid Åbo Akademi och Svenska handelshögskolan samt Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet är svenska. Undervisnings- och examensspråket vid de övriga universiteten är finska. Ett universitet kan besluta att också andra språk används som undervisnings- och examensspråk och i studieprestationerna.

Enligt 12 § i universitetslagen svarar Åbo Akademi, Svenska Handelshögskolan, Helsingfors universitet, Konstuniversitetet och Aalto-universitetet för att ett tillräckligt antal personer med kunskaper i svenska utbildas för landets behov. Enligt 76 § i universitetslagen ska Åbo Akademi särskilt tillgodose den svenskspråkiga befolkningens behov av utbildning och forskning samt i sin verksamhet beakta landets tvåspråkighet.

Enligt 35 § i universitetslagen är ett universitets förvaltningsspråk finska. Vid Åbo Akademi och Svenska handelshögskolan samt vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet är förvaltningsspråket dock svenska. Enligt samma moment har var och en rätt att i egen sak använda finska eller svenska och att få expeditioner på det språk han eller hon använt.⁶²

Om den kunskap i finska och svenska som krävs av universitetens undervisande och forskande personal samt övriga personal föreskrivs i 1 § i statsrådets förordning om universiteten, enligt vilken det av den som sköter undervisnings- och forskningsuppgifter vid ett universitet krävs att han eller hon behärskar det språk, finska eller svenska, som undervisningen ska ges på. Detta kan visas på det sätt som anges i universitetets instruktion. Av den som sköter undervisnings- och forskningsuppgifter vid universitet där en examen kan avläggas både på finska och svenska krävs dessutom att han eller hon har minst nöjaktiga kunskaper i tal och skrift i finska och svenska. Ett universitet kan bevilja dispens från dessa språkkunskapskrav på det sätt som anges i universitetets instruktion.⁶³

Om den språkkunskap som krävs av lärare vid Åbo Akademi föreskrivs i 78 § i universitetslagen, enligt vilken det för lärartjänsterna vid akademien krävs utmärkt förmåga att använda svenska i tal och skrift samt förmåga att förstå finska. Akademien beslutar om den kunskap i svenska och finska som krävs för en sådan tjänst av utlänningar eller andra än infödda finska medborgare. Akademien har en språknämnd inför vilken de kunskaper i svenska som avses i 1 mom. kan visas. I 79 § i universitetslagen föreskrivs dessutom om den språkkunskap som krävs av studerande vid Åbo Akademi, enligt vilken den sökande

62 Universitetslagen (558/2009).

63 Statsrådets förordning om universiteten (770/2009).

för att bli antagen som studerande vid akademien ska ha sådana kunskaper i svenska som är tillräckliga för studier på detta språk, om inte akademien beslutar något annat.

Behörigheten för lärare i det egna modersmålet har inte klart reglerats och till behörighetsfrågorna hänför sig många utmaningar.

4.3 Språkforskning och språkvård

Enligt 3 § 1 mom. i **lagen om Institutet för de inhemska språken (1403/2011)**, som trädde i kraft i början av 2012, hör till institutets uppgifter språkvård av finska och svenska språken, rådgivning och ordboksarbete samt forskning med anknytning till språkvård och ordboksarbete.

Enligt 3 § 2 mom. i denna lag ska Institutet för de inhemska språken (Kotus) dessutom samordna språkvården av samiska, teckenspråk och romani. Enligt 4 § finns det i anslutning till institutet språknämnder för finska språket, svenska språket och samiska språket samt språknämnder för teckenspråk och för romani. Nämndernas uppgift är att inom sitt respektive område utfärda rekommendationer av allmän eller principiell natur när det gäller språkbruket.⁶⁴

I statsrådets förordning om Institutet för de inhemska språken (1566/2011) föreskrivs om språknämndernas medlemsantal och val av medlemmar.⁶⁵

Forskningen om minoritetsspråken har överförs från Kotus till universiteten och forskningen om teckenspråk till Finlands Dövas Förbund. Giellagas-institutet, som verkar som en separat enhet i anslutning till Uleåborgs universitet, har det nationella ansvaret för den högsta undervisningen och forskningen i samiska och samisk kultur i Finland.⁶⁶

Undervisning och forskning i romani och romsk kultur är Helsingfors universitets nationella specialuppgift.⁶⁷

I början av 2010 inledde Teckenspråkscentret sin verksamhet vid Jyväskylä universitet. Vid centret bedrivs forskning om finskt teckenspråk och ges undervisning i teckenspråk.

64 Lagen om Institutet för de inhemska språken (1403/2011).

65 Statsrådets förordning om Institutet för de inhemska språken (1566/2011).

66 Uleåborgs universitets webbplats: <https://www.oulu.fi/fi/yliopisto/tiedekunnat-ja-yksikot/humanistinen-tiedekunta/giellagas-instituutti> (29.10.2021).

67 Soininen, M. (2014). Förverkligandet av romernas språkliga rättigheter som garanteras i grundlagen. Justitieministeriets utredningar och anvisningar 11/2014: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/76520>.

Sedan början av 2021 har Helsingfors universitet och Jyväskylä universitet ansvarat för forskningen om det finlandssvenska teckenspråket. Det finlandssvenska teckenspråket beaktas som en del av Helsingfors universitets och Jyväskylä universitets nationella uppgifter åren 2021–2024.

Undervisning och forskning i karelska språket och kulturen är Östra Finlands universitets nationella specialuppgift sedan början av 2009. Vid Östra Finlands universitet har det sedan 1971 funnits ett tvärvetenskapligt forskningsinstitut för Karelen.⁶⁸

4.4 Lagstiftning om biblioteks- och kulturtjänster

Enligt 10 § i lagen om **allmänna bibliotek** (1492/2016) ska ett allmänt bibliotek kunna användas av och vara tillgängligt för alla. I tvåspråkiga kommuner ska det vid ordnande av verksamheten vid allmänna bibliotek säkerställas att vardera språkgruppens behov beaktas på lika grunder. I kommuner inom samernas hembygdsområde ska det säkerställas att de samiskspråkiga och de finskspråkiga befolkningsgruppernas behov beaktas på lika grunder. Dessutom ska också lokala språkgruppers behov beaktas vid ordnandet av verksamheten. I lagens 9 § föreskrivs om de särskilda nationella uppgifter som undervisnings- och kulturministeriet med kommunens samtycke kan anförtro åt ett allmänt bibliotek.⁶⁹ Med stöd av den bestämmelsen har undervisnings- och kulturministeriet anförtrott Rovaniemi stadsbibliotek den särskilda uppgiften att upprätthålla och utveckla samiskspråkiga bibliotekstjänster. De bestämmelser som gäller de allmänna biblioteken täcker inte de teckenspråkiga bibliotekstjänsterna, utan det är Finlands Dövas Förbund som har ansvaret för att ordna dessa med hjälp av ett separat anslag som anvisats i statsbudgeten.

Enligt 1 § i **lagen om kommunernas kulturverksamhet** (166/2019) främjar kommunerna genom sin kulturverksamhet skapande och utövande av, tillgång till och bruk av kultur och konst samt konst- och kulturförstran och kulturarv. Syftet med lagen är enligt dess 2 § att 1) stödja människors möjligheter till kreativt uttryck och kreativ verksamhet samt till att skapa och uppleva kultur och konst, 2) främja alla befolkningsgruppers likvärdiga möjligheter till och deltagande i kultur, konst och bildning, 3) stärka befolkningens välfärd och hälsa samt delaktighet och samhörighet genom kultur och konst, 4) genom kultur och konst skapa förutsättningar för utvecklingen av lokal och regional livskraft och kreativ verksamhet som stöder livskraften. Enligt 2 § 2 mom. i lagen ska dessa syften uppnås med utgångspunkt i demokrati, invånarorientering, jämställdhet, hållbar utveckling samt kulturell mångfald och dialog. Enligt lagens 3 § ska kommunen vid ordnandet av

68 Östra Finlands universitets webbplats, <https://www.uef.fi/fi/filosofinen-tiedekunta>; Forskningsinstitutet för Karelen, webbplats, <https://www.uef.fi/fi/yksikko/karjalan-tutkimuslaitos>.

69 Lagen om allmänna bibliotek (1492/2016).

uppgifterna enligt 1 mom. och tillhandahållandet av tjänster som anknyter till dessa uppgifter beakta lokala förhållanden och resurser samt behoven hos olika befolkningsgrupper. Enligt lagens 5 § ska kommuninvånarna ha möjlighet att delta i och påverka kommunens kulturverksamhet och beredningen av beslut som gäller verksamheten. Vid ordnande av kommunernas kulturverksamhet i tvåspråkiga kommuner ska det säkerställas att vardera språkgruppens behov beaktas på lika grunder. I kommuner inom samernas hembygdsområde ska det säkerställas att de samiskspråkiga och de finskspråkiga befolkningsgruppernas behov beaktas på lika grunder. Dessutom ska också lokala språkgruppers behov beaktas vid ordnande av kulturverksamhet.⁷⁰

Rätten till språk och kultur inkluderar en rätt till kultur på ens eget språk. I lagen om främjande av scenkonst (1082/2020) föreskrivs att **teatrar** på språkliga grunder kan beviljas en förhöjd statsandelsprocent för en del av de årsverken som verksamhetsenhetens statsandel grundar sig på.⁷¹ På så sätt tryggas tillgången till scenkonsttjänster trots ett smälare publikunderlag. Den språkliga grunden kan gälla till exempel teaterverksamhet på samiska, romani eller teckenspråk. Några sådana omfattas för närvarande inte av statsandelen, men exempelvis teater på teckenspråk stöds nog genom prövningsbaserade statsunderstöd. Även teaterverksamhet på samiska stöds genom att Sametinget beviljas kulturanslag för främjandet av samiskspråkig konst och kultur.

Samerna har som urfolk språklig och kulturell autonomi inom sitt hembygdsområde. Autonomi bygger på representativitet. Undervisnings- och kulturministeriet stöder samernas möjlighet att bevara och utveckla sitt språk, sin kultur och sin konst genom att årligen anvisa Sametinget ett anslag som ska användas för den verksamhet som bedrivs vid centren för samisk film, musik och barnkultur. Dessutom anvisar ministeriet årligen Sametingets kulturnämnd ett anslag att fördela för främjandet av samisk konst och kultur.

70 Lagen om kommunernas kulturverksamhet (166/2019).

71 Lagen om främjande av scenkonst (1082/2020).

4.5 Övrig lagstiftning

Med stöd av **lagen om främjande av integration** (1386/2010) ingår det i integrationsprocessen stöd för invandrades möjligheter att upprätthålla sitt eget språk och sin egen kultur. I integrationsplanen kan man komma överens om undervisning i invandrarens eget modersmål.⁷²

Enligt lagens 11 § 2 mom. kan i integrationsplanen utöver studier i finska eller svenska överenskommas om undervisning i invandrarens eget modersmål, samhällsorienterad undervisning, läs- och skrivundervisning samt undervisning som kompletterar den grundläggande utbildningen, integrationsutbildning och andra individuella åtgärder som främjar integration. Enligt motiveringen till bestämmelsen ska planen åtminstone innehålla studier i finska eller svenska. Den kan vid behov därutöver omfatta också andra integrationsfrämjande åtgärder och tjänster, såsom studier i det egna modersmålet särskilt när det gäller minderåriga invandrare.⁷³

Enligt lagen om Rundradion Ab är Rundradions (nedan: Yle) uppgift att tillhandahålla ett mångsidigt och omfattande allmännyttigt televisions- och radioprogramutbud med tillhörande special- och tilläggstjänster för alla på lika villkor. Dessa och andra allmännyttiga innehållstjänster ska tillhandahållas i allmänna kommunikationsnät både riksomfattande och på landskapsnivå.

Med stöd av lagen ska Yles programverksamhet som bedrivs i allmännyttigt syfte särskilt: 4) behandla den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningen på lika grunder i programverksamheten samt tillhandahålla tjänster på samiska, romani och teckenspråk och i tillämpliga delar även för andra språkgrupper i landet, 5) stödja bevarandet av det finländska kulturarvet, tolerans, jämlikhet, jämställdhet och kulturell mångfald samt sörja för programutbud även för minoriteter och specialgrupper.⁷⁴

I Finland bereds frågor som relaterar till Yle av tradition parlamentariskt, och därigenom fås riksdagens ståndpunkt i frågan fram på bred basis. I övrigt bedrivs TV- och radioverksamheten i Finland på kommersiella grunder av olika aktörer och förutom ett ramverk på mycket allmän nivå så regleras programutbudet varken i lagen eller sändningstillstånd. Ministerierna varken styr eller får styra Yles verksamhet och kan inte ingripa i enskilda program, programutbud eller annat innehåll och kommunikationsministeriet (eller något annat ministerium) har därför ingen behörighet att påverka Yles innehållsproduktion och

72 Statsrådets kansli. (2017). Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2017. Statsrådets publikationsserie 8/2017 Helsingfors: Statsrådets kansli, s. 129.

73 Lagen om främjande av integration (1386/2010); RP 185/2010, s. 74.

74 Lagen om Rundradion Ab 22.12.1993/1380, 7 §.

sändningslösningar. Respons och önskemål kan framföras direkt till Rundradion och de andra TV- och radiobolagen.⁷⁵

Enligt 2 § i **statsrådets förordning om stöd för tidningspressen (389/2008)** (rev. 402/2016) syftar stödet för tidningspressen till att understödja tidningar och nätpublikationer som ges ut på svenska, samiska, karelska, romani eller på teckenspråk, produktion och publicering av material på samiska eller karelska i samband med en tidning som ges ut på finska eller svenska samt nyhetstjänster på svenska. Syftet är att på detta sätt främja yttrandefriheten samt mångsidigheten och mångfalden i informationsförmedlingen. I förordningen föreskrivs om bland annat definitionen av tidning och nätpublikation och om de kostnader för vilka understöd kan beviljas.⁷⁶ Stödet har uppgått till 500 000 euro per år.⁷⁷ I praktiken har förordningens kriterier dock förhindrat eller försvårat ansökandet och beviljandet av stöd i synnerhet för medier på små minoritetsspråk⁷⁸.

Vid kommunikationsministeriet har olika modeller för stöd till journalistiken utretts. En av ministeriet tillsatt arbetsgrupp har som en stödform föreslagit ett särskilt stöd till medborgarmedier. Stöd kunde beviljas även sådana medier som inte omfattas av tidningsstödet till de nationella minoritetsspråken.⁷⁹

Centralt för ett dövt barns språkinläring och familjens interna kommunikation är **lagen om service och stöd på grund av handikapp** (380/1987, nedan handikappservicelagen). I lagens 8 § föreskrivs om skyldigheten att ordna anpassningsträning för en person med funktionsnedsättning. Som anpassningsträning kan familjen till ett dövt eller hörselskadat barn ges undervisning i teckenspråk, eftersom anpassningsträning även kan ges en nära anhörig till en person med funktionsnedsättning eller den som har omsorg om honom eller henne eller annars står honom eller henne nära.⁸⁰

Innehållet i anpassningsträningen preciseras i **förordningen om service och stöd på grund av handikapp** (759/1987), enligt 15 § i förordningen omfattar

75 Kommunikationsministeriets utlåtande till utrikesministeriet 9.9.2021 (VN/17179/2021).

76 Statsrådets förordning om stöd för tidningspressen (389/2008) 3 och 5 §.

77 Stöden till tidningar på minoritetsspråk har beviljats (2.9.2021). Undervisnings- och kulturministeriet [pressmeddelande]. Hämtat 27.9.2021 på adressen: <https://valtioneuvosto.fi/sv/-/1410845/stoden-till-tidningar-pa-minoritetssprak-har-beviljats>. Marttinen, A. Karttoitus vähemmistökielisen sanomalehdistön tuen tuloksellisuudesta, vaikuttavuudesta ja mediapoliittisesta tarkoituksenmukaisuudesta vuosina 2012–2018 (Effektivitetsevaluering beträffande stödet för tidningspressen 2012–2018). 31.3.2019. (OKM016:00/2019).

78 Marttinen, A. Karttoitus vähemmistökielisen sanomalehdistön tuen tuloksellisuudesta, vaikuttavuudesta ja mediapoliittisesta tarkoituksenmukaisuudesta vuosina 2012–2018. 31.3.2019. (OKM016:00/2019).

79 Arbetsgrupp föreslår modeller för stöd av journalistiken (8.4.2021). Kommunikationsministeriet [pressmeddelande]. Hämtat 24.11.2021 på adressen: <https://www.lvm.fi/sv/-/arbetsgrupp-foreslar-modeller-for-stod-av-journalistiken-1265695>. Wirén, S. et al. Förslag till en permanent understödsmekanism för att stödja journalistiken. Kommunikationsministeriets publikationer 2021:10 (på finska). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-611-5>.

80 Lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987).

anpassningsträningen rådgivning, handledning och träning för främjande av den sociala funktionsdugligheten hos den handikappade och personer i hans närmaste omgivning. Anpassningsträningen kan vara individuell eller ske i en grupp och kan vid behov även upprepas. Servicen är anslagsbunden.⁸¹

Enligt 3 § 2 mom. i handikappservicelagen ska kommunen när service och stöd ordnas beakta klientens individuella hjälpbehov. Behovet av service ska utredas och en serviceplan utarbetas i fråga om all den service och det stöd som lagen omfattar (3 a §).

När ett barn diagnostiseras med en hörselskada inleds rehabiliteringsträning för barnets familj, vilken regleras i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) ⁸².

---

81 Förordning om service och stöd på grund av handikapp (759/1987).

82 Hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) 29 §.

5 Finlands internationella förpliktelser

Finland har förbundit sig att följa flera internationella överenskommelser, där de språkliga rättigheterna antingen omnämns explicit eller som en förbjuden diskrimineringsgrund. Centrala överenskommelser är bland andra den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (nedan: språkstadgan), Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna (Konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna), ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter, Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, Europarådets konvention om bekämpande av människohandel, Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp, internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, konventionen om barnets rättigheter och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.⁸³

Viktig med tanke på samerna är också FN:s urfolksdeklaration, enligt vilken individer som hör till urfolk, i synnerhet barn, har rätt att få den utbildning som landet i fråga erbjuder på alla nivåer och i alla former utan diskriminering. Staterna har också förbundit sig att vidta effektiva åtgärder för att individer som hör till urfolk, i synnerhet barn, och också sådana barn som lever utanför dessa gemenskapers områden, i mån av möjlighet ska kunna få undervisning i sin egen kultur och på sitt eget språk.⁸⁴

83 Europarådets stadga om landsdels- eller minoritetsspråk (FördrS 23/1998), Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna (Konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna) sådan den lyder ändrad samt kompletterad med protokoll 1, 4, 6, 7, 11, 12, 13, 15 och 16 (FördrS 18 och 19/1990; sådan den lyder senare ändrad genom FördrS 71 och 72/1994, FördrS 85 och 86/1998, FördrS 8 och 9/2005, FördrS 6 och 7/2005 samt FördrS 50 och 51/2010), Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter (FördrS 1 och 2/1998), Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (FördrS 52 och 53/2015), Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (FördrS 43 och 44/2012), Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (FördrS 87 och 88/2011), Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 7 och 8/1976), Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (FördrS 6/1976), Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (FördrS 67 och 68/1986), Konventionen om barnets rättigheter (FördrS 59 och 60/1991), Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (FördrS 26 och 27/2016).

84 Undervisnings- och kulturministeriet. (2021), s. 12–14. FN:s deklaration om ursprungsfolkens rättigheter (A/RES/61/295).

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är också viktig med tanke på de språkliga rättigheterna för dem som använder teckenspråk. Teckenspråk omnämns uttryckligen i fem olika artiklar i konventionen. Exempelvis i artikel 2 i konventionen erkänns teckenspråk som ett språk och likställs med talade språk.

Finland rapporterar regelbundet om verkställigheten av de internationella och regionala människorättsavtalen till FN:s och Europarådets oavhängiga övervakningsorgan. Till synsorganen som övervakar efterlevnaden av de internationella människorättskonventionerna har i sina utlåtanden konstaterat att Finlands språkpolitik i många avseenden uppfyller kraven i människorättskonventionerna. I responsen ingår dock även kritik, och i synnerhet förbättringen av de samiska språkens och romanis ställning har uppmärksamats under de gångna åren.⁸⁵

Finland har förbundit sig att i fråga om de samiska språken, svenska, romani samt i fråga om ryska, tatariska, jiddisch, och karelska tillämpa de allmänna målen och principerna i del II av språkstadgan. I fråga om de samiska språken och svenska har Finland dessutom förbundit sig att iaktta artiklarna i del III. Teckenspråken omfattas inte av språkstadgan eller ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter, även om behovet av detta har framhållits.⁸⁶

85 Utrikesministeriets svar till justitieministeriet 3.6.2021 för beredningen av språkberättelsen 2021.

86 Statsrådet (2013), s. 9. Finlands Dövas Förbund 9.11.2021. Se även Tupi E. Sign language rights in the framework of the council of Europe and its member states. Publication of the Ministry for Foreign Affairs of Finland 2019.

6 Jämförelser med andra länder

Det är viktigt att kort granska de olika språkgrupperna och deras ställning även i andra länder än Finland. I synnerhet de övriga nordiska länderna och länderna i närområdet är viktiga jämförelseobjekt, eftersom där används samma minoritetsspråk som i Finland.

Samiska språk används inom fyra olika staters område: i Finland, Sverige, Norge och Ryssland. Beroende på hur man räknar finns det 60 000–100 000 samer, varav cirka 10 000 bor i Finland. I Sverige och Norge finns sammanlagt cirka 20 000 personer som talar nordsamiska.

Sett till antalet talare hör romani till EU:s viktigaste minoritetsspråk. Enligt de mest återhållsamma uppskattningarna finns det cirka 3,5 miljoner personer som talar romani i Europa och 0,5 miljoner i resten av världen, men det sannolika antalet talare varierar mellan tio och tjugo miljoner. Det bor också sammanlagt cirka 3 000–4 000 finländska romer i Sverige.⁸⁷

Karelska talas i Finland och Ryssland. Enligt den senaste folkräkningen fanns det år 2020 25 606 karelskspråkiga i Ryssland. Antalet karelskspråkiga minskar trots att det hela tiden tillkommer en del unga talare.⁸⁸ Också i andra länder bor det en del människor med karelskspråkig bakgrund. Till exempel har karelskspråkiga bosatt sig i Sverige och där verkar några karelska föreningar som ibland också ordnar kurser i det karelska språket.

I olika länder används olika teckenspråk, men det finns inga exakta uppgifter om deras antal. Inom Europa uppskattas det finnas en miljon människor som använder teckenspråk. Till exempel har de nordiska länderna sina egna nationella teckenspråk.

87 Granqvist, K. (2013). Romanilapset ja romanikieli. Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 4(3). Tillgänglig på: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2013/romanilapset-ja-romanikieli> (24.11.2021).

88 Resultaten från Rysslands senaste folkräkning: https://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/results2.html.

Sverige

I Sveriges språklag (SFS 2009:600) finns bestämmelser om svenska, de nationella minoritetsspråken och om det svenska teckenspråket. Nationella minoritetsspråk i Sverige är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska, och det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja dessa. Det allmänna har ett särskilt ansvar också för att skydda och främja det svenska teckenspråket.⁸⁹ Enligt språklagen ges en som tillhör en nationell minoritet möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket. Denna möjlighet ges även den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk. Dessutom ska den som har ett annat modersmål ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.⁹⁰

I lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724) föreskrivs om rätten att använda de nationella minoritetsspråken.⁹¹

I Sverige publicerades i september 2020 ett handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken som syftar till att bland annat främja revitaliseringen och bevarandet av minoritetsspråken som levande språk i Sverige.⁹²

I Sverige svarar Institutet för språk och folkminnen på frågor som gäller svenska, svenskt teckenspråk, finska, meänkieli, romani och jiddisch. De samiskspråkigas ärenden har koncentrerats till Sametinget. Institutet för språk och folkminnen samarbetar med Sametinget, eftersom dess uppdrag innefattar uppföljning av alla de språk som används i landet.

Norge

I Norge är erkända regionala språk eller minoritetsspråk samiska, kvänska, romanes och romani. Samerna är ett urfolk. Kvänska, romani och romanes är i sin tur minoritetsspråk.⁹³

Samernas språkliga rättigheter har tryggats genom separat lagstiftning.⁹⁴

89 Språklag (2009:600) 1, 7, 8 och 9 §.

90 Språklag (2009:600) 14 §. I Sverige tillgodoses de nationella minoriteternas rätt att lära sig sitt eget modersmål bland annat via den fjärrundervisning som sameskolorna ordnar (<https://sameskolstyrelsen.se/skola-utbildning/fjarrundervisning-i-samiska/>). Den tillgodoses också av de fem små sameskolor som drivs av staten. I anslutning till dessa finns också daghem (förskolor) och förskolor (förskoleklasser) och de är de enda skolorna i landet där samiskan också är undervisningsspråk (<https://sameskolstyrelsen.se/skola-utbildning/sameskolan/>).

91 Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

92 Handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska, Redovisning av regeringsuppdrag Ku2019/01339/CSM, 4 september 2020, Institutet för språk och folkminnen. s. 6.

93 Språkrådets webbplats, <https://www.sprakradet.no/Spraka-vare/Minoritetssprak/> (23.11.2021).

94 Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven).

I Norge träder det 2022 i kraft en ny språklag som tryggar norskans ställning som huvudspråk och förvaltningsspråk. Ett mål är dessutom att skydda och främja det samiska språket, de nationella minoritetsspråken (kvänska, romani, romanes) och det norska teckenspråket.⁹⁵

I Norge är Språkrådet ansvarigt för ärenden som rör norska, norskt teckenspråk, samt de nationella minoritetsspråken kvänska och romanispråken. De samiskspråkigas ärenden har koncentrerats till Sametinget. Språkrådet samarbetar med Sametinget, eftersom dess uppdrag också innefattar uppföljning av alla de språk som används i landet.

Ryssland

Samerna i Ryssland lever huvudsakligen på Kolahalvön. I Ryssland talas kildinsamiska, tersamiska och skoltsamiska. Det finns 1 800 etniska samer i Ryssland.

Cirka 350 personer talar kildinsamiska. Användningen av kildinsamiska i skrift är ganska ringa, det förekommer stora interna dialektala variationer och språket överförs inte längre till nya generationer. Det finns cirka 20 personer som talar tersamiska och språket lever enbart i talad form, inte alls i skriven form.

Skoltsamiska talas både i Finland och i Ryssland och det finns sammanlagt cirka 300 personer som talar språket. I Ryssland finns det endast några tiotal personer som talar skoltsamiska.

I Ryssland talades tidigare också akkalasamiska. Det finns ännu cirka 100 etniska akkalsamer i livet.⁹⁶

Karelska talas i Finland och Ryssland, men språket är utrotningshotat i bägge länder. Största delen av karelskatalarna bor i Ryssland, Karelska republiken och Tver-området.⁹⁷

I Karelska republiken finns lagar som reglerar det karelska språkets ställning och åtgärdsprogram har skapats för implementeringen av dem. Det största samhällsliga problemet i Karelen är att trots att karelarna är republikens så kallade titulära folkgrupp (som gett namn åt republiken), har deras språk inte gjorts till ett officiellt språk vid sidan av ryskan.

95 Prop. 108 L (2019–2020) Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak) Prop. 108 L (2019–2020) Lov om språk (språkløva), <https://www.regjeringen.no/contentassets/92c0cb2b20ba4d2aac3c397c54046741/nn-no/pdfs/prp201920200108000dddpdfs.pdf>.

96 Webbplatsen "Uralilaiset kielet ja kansat", M.A. Castrénin seura: <https://www.ugri.net/kielet/saamelaiskielet/saame-venajalla/> (10.11.2021).

97 Institutet för de inhemska språken, <https://www.kotus.fi/kielitieto/kielet/karjala> (10.11.2021); Anneli Sarhimaa: Vaioletut ja vaiennetut: karjalankieliset karjalaiset Suomessa. SKS, 2017, sidorna 111–115.

Estland

Estlands första språklag trädde i kraft den 1 januari 1935. Den nuvarande språklagen, som är den fjärde i ordningen, trädde i kraft den 1 juli 2011.

I den nuvarande språklagen har estniskt teckenspråk definierats som ett självständigt språk.

I Estland har tre nationalspråksstrategier utarbetats.⁹⁸ Målet med strategin är att säkerställa det estniska språkets livskraft och användning som första språk inom alla livsområden i Estland, garantera var och ens rättighet och möjlighet att använda det estniska språket i Estland, bevara och stärka det estniska språkets ställning och anseende samt värna om kunskaper i andra språk.

I fråga om främmande språk nämner strategin främjande av undervisningen i de närmaste grannländernas språk.

---

98 Eesti keele arendamise strateegia 2004–2010 (Strategi för utveckling av det estniska språket 2004–2010), Eesti keele arengukava 2011–2017 (2020) (Utvecklingsplan för det estniska språket 2011–2017), Eesti keele arendamise strateegia 2021–2035 (Utvecklingsplan det estniska språket 2021–2035), https://www.hm.ee/sites/default/files/htm_eesti_keeles_arengukava_2021-2035_eelnou_02.10.2020_web.pdf.

7 Olika språkgrupper i Finland samt utmaningar som gäller språkliga rättigheter och språkbruket

7.1 De samiska språken

Samerna är det enda urfolket i Finland och i EU samt det nordligaste urfolket i Europa som har sitt eget språk och sin egen kultur. Samernas ställning som urfolk har beästs i grundlagen. Samerna har inom sitt hembygdsområde självstyrelse i fråga om sitt språk och sin kultur. I Finland används tre samiska språk: enaresamiska, skoltsamiska och nordsamiska.

En betydande andel av de samiskspråkiga är tvåspråkiga, men många har finska registrerat som sitt modersmål i befolkningsdatasystemet. Några exakta uppgifter om antalet personer som talar de samiska språken finns inte att tillgå. Enligt sametinget fanns det 10 759 samer i Finland 2019. Av dem bodde 31,7 procent inom samernas hembygdsområde⁹⁹, 62,1 procent på andra håll i Finland och 6,3 procent utomlands.¹⁰⁰ I slutet av 2019 hade 2004 personer registrerat samiska som modersmål i befolkningsregistret, dvs. cirka 18,6 procent av samerna.

Det finns uppskattningsvis cirka 450 personer som talar enaresamiska. Återupplivningsarbetet till trots är situationen ännu bräcklig och språket är utrotningshotat. Antalet personer som talar skoltsamiska har uppskattats till cirka 300, men enligt vissa uppskattningar är det endast 150 personer som talar skoltsamiska. Språket är synnerligen utrotningshotat, eftersom överföringen av det till följande generationer har i praktiken helt brutits emellanåt. Det finns uppskattningsvis cirka 2 000 personer som talar nordsamiska i Finland. Nordsamiskans ställning är starkare än de övriga samiska språkens, men språket är ändå utrotningshotat.¹⁰¹

99 I 4 § i sametingslagen (974/1995), föreskrivs om samernas hembygdsområde, med vilket avses Enontekis, Enare och Utsjoki kommuner samt Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun.

100 Att den totala andelen överskrider 100 % beror på avrundningar. Sametinget. (2020). *Saamelaisten lukumäärä vuoden 2019 Saamelaiskäräjien vaaleissa*. Hämtat 21.7 på adressen: https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/?f=dokumenttipankki/tilastoja/saamelaisten_lkm_vaaleissa.

101 Arola, L. (2021).

De samiska språkens situation har utretts grundligt så man känner till de centrala utmaningarna.¹⁰²

Lagen om småbarnspedagogik ålägger kommunerna att ordna småbarnspedagogik på samiska för barn med samiska som modersmål. Enligt lagen om grundläggande utbildning ska elever som bor på samernas hembygdsområde och behärskar samiska huvudsakligen undervisas på samiska.¹⁰³

I utredningen Samebarometern 2020 konstateras att trots att rätten till samiskspråkig småbarnspedagogik i princip gäller oavsett boningsort så förverkligas den sällan utanför samernas hembygdsområde. Utanför hembygdsområdet ordnas samiskspråkig småbarnspedagogik i städerna Rovaniemi, Uleåborg och Helsingfors.¹⁰⁴ I de kommuner som hör till samernas hembygdsområde stöds anordnandet av småbarnspedagogik för samiskspråkiga barn, men utanför kommunerna i hembygdsområdet finns inget sådant stöd.¹⁰⁵

En av undervisnings- och kulturministeriet tillsatt arbetsgrupp har föreslagit att den samiskspråkiga småbarnspedagogiken ska stärkas i synnerhet utanför samernas hembygdsområde och framlagt olika mål och åtgärdsförslag relaterat till detta.¹⁰⁶

Den finansiering som ska beviljas med stöd av 45 § 1 mom. i lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet är viktig, eftersom man med stöd av denna har skapat förutsättningar för att utveckla undervisningen i och på de samiska språken i kommunerna inom samernas hembygdsområde. Kommuner utanför hembygdsområdet kan inte få motsvarande statsunderstöd för undervisning på samiska, utan för dem har undervisning som kompletterar den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen och finansiering som beviljas för sådan blivit det huvudsakliga alternativet. Det här har inneburit två timmar språkundervisning i veckan som ofta sker i undervisningsgrupper som åldersmässigt och språkligt sett är heterogena¹⁰⁷.

Enligt en utredning av en arbetsgrupp vid undervisnings- och kulturministeriet är undervisningssituationen för anordnarna av undervisning i och på de samiska språken och med

102 Se t.ex. statsrådets principbeslut om ett åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket. (2014). Åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket. (2012).

103 Arola, L. (2021). s. 15.; Lagen om grundläggande utbildning (628/1998).

104 Arola, L. (2021). s. 40–42 och 21.

105 Undervisnings- och kulturministeriet. (2021), s. 24–26.

106 Undervisnings- och kulturministeriet (2021), s. 26–27.

107 45 § 2 mom. i lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet samt undervisningsministeriets förordning om grunderna för statsunderstöd som beviljas för kompletterande undervisning i den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen för elever med främmande språk, samiska och romani som modersmål (1777/2009); Undervisnings- och kulturministeriet (2021), s. 32.

tanke på tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna för samiska barn och unga boende på olika håll i landet mycket ojämlik och tudelad. Enligt statistik som Sametinget sammanställt (Sametinget 2019) bor cirka 70 procent av de samiska barnen och ungdomarna under 18 år utanför samernas hembygdsområde. På grund av den samiska befolkningens demografiska utveckling samt utmaningar i fråga om lagstiftningen om och finansieringen av undervisningen har det visat sig vara svårt att ordna och utveckla undervisningen i och på de samiska språken i kommuner utanför samernas hembygdsområde. Trots årtionden av utvecklingsarbete är utbildningsstigarna för majoriteten av samiska barn och unga fortsättningsvis fragmentariska och splittrade och lämnar en stor del av de samiska eleverna utan möjligheter att lära sig sitt eget språk och sin kultur.¹⁰⁸

Arbetsgruppen uppmärksammade till exempel den osäkra och temporära situation som bestämmelserna om kompletterande undervisning upprätthåller. Arbetsgruppens utredning innehåller mål och åtgärdsförslag som gäller lagstiftningen om och finansieringen av undervisningen.¹⁰⁹

Enligt utredningen gäller de centrala utvecklingsbehoven inom den grundläggande utbildningen tillgången till undervisningspersonal, en utvidgning av distansundervisningen, aktuella samiskspråkiga läromedel, behovet av att utöka undervisningen i samiskunskap i skolorna och förnya undervisningsmaterialet. Det är särskilt brådskande att utveckla undervisningen i skoltsamiska som är det mest hotade av de samiska språken.¹¹⁰ Också Europarådets ministerkommitté har rekommenderat att stödet till undervisningen i samiska stärks, med särskilt fokus på språkbö, distansundervisning och lärarutbildning.¹¹¹ Ministerkommittén har också rekommenderat att den samiskspråkiga undervisningen stärks utanför samernas hembygdsområde och att permanent finansiering beviljas för språkbö och vuxenundervisning.¹¹²

Enligt en utredning av en arbetsgrupp vid undervisnings- och kulturministeriet bör den samiska språkboverksamheten starkare knytas till småbarnspedagogiken, eftersom språkbö har visat sig vara ett fungerande sätt att stimulera de utrotningshotade samiska språken. För att revitalisera de samiska språken har man sedan 1993 utvecklat kultur- och språkboverksamhet som riktar sig till barn under skolåldern. Till följd av språkboverksamheten har antalet samisktalande ökat med hundratals personer. De samiska språkböna nämns varken i lagen om småbarnspedagogik eller i grunderna för planen för

108 Undervisnings- och kulturministeriet. (2021), s. 12.

109 Undervisnings- och kulturministeriet. (2021), s. 36–37.

110 Undervisnings- och kulturministeriet. (2021).

111 Europarådets ministerkommitté. (12.2.2020).

112 Europarådets ministerkommitté. (3.10.2018). Recommendation CM/RecChL(2018)5 of the Committee of Ministers to member States on the application of the European Charter for Regional or Minority Languages by Finland.

småbarnspedagogik.¹¹³ För samisk kultur- och språkboversamhet beviljas finansiering i hela landet.¹¹⁴

I detta sammanhang diskuterade arbetsgruppen möjligheten att ändra lagen om småbarnspedagogik, men konstaterade att det här inte skulle leda till bästa möjliga resultat i fråga om revitaliseringen av de samiska språken. Kommunerna har också stora utmaningar när det gäller att ordna småbarnspedagogik på det egna språket för samiska barn, och att utöka de skyldigheter som åläggs kommunerna ansåg arbetsgruppen inte vara en bra lösning.¹¹⁵

Det bästa sättet att i detta skede stärka tillgodoseendet av rättigheterna för andra samiska barn än de samiskspråkiga är enligt arbetsgruppen att utveckla de samiska språkbona och utvidga verksamheten. Genom att särskilt utvidga verksamheten utanför hembygdsområdet kunde man erbjuda allt fler barn på allt fler orter möjligheten att tillägna sig samiska. Genom en pedagogisk utveckling av verksamheten i de samiska språkbona kan man stärka kvaliteten på den småbarnspedagogik dessa erbjuder.¹¹⁶

Bristen på samiskspråkig personal försvårar genomförandet och utvecklingen av samiskspråkiga småbarnspedagogiska tjänster och utbildningstjänster och förutom den konkreta undervisningen och småbarnspedagogiken försvårar personalbristen också tillhandahållandet av annan service (t.ex. elevhälsovård) för samiskspråkiga barn och unga.¹¹⁷ Man har försökt åtgärda personalbristen genom projekt som finansierats av undervisnings- och kulturministeriet.

Personalbristen är också en central aspekt av tillhandahållandet av till exempel social- och hälso-tjänster.

Undervisnings- och kulturministeriet finansierar ett pilotprojekt för undervisning i de samiska språken via fjärruppkoppling i Utsjoki kommun 1.8.2018–31.8.2023. Projektet har som mål att inkludera allt fler elever med samisk bakgrund i undervisningen med hjälp av fjärruppkoppling. Genom de erhållna resultaten och erfarenheterna skapas samtidigt förutsättningar för att på det nationella planet permanent etablera undervisning i de samiska språken via fjärruppkoppling.¹¹⁸

---

113 Undervisnings- och kulturministeriet. (2021).

114 Arola, L. (2021).

115 Undervisnings- och kulturministeriet. (2021).

116 Undervisnings- och kulturministeriet. (2021).

117 Arola, L. (2021), s. 17.; Arola, L. (2020).

118 Undervisnings- och kulturministeriet. (28.5.2021).

Undervisning via fjärruppkoppling gör det möjligt för eleven att oavsett boningsort lära sig enare-, skolt- och nordsamiska och tillgodoser rätten att lära sig det egna språket. Inom projektet ges undervisning i de samiska språken som kompletterar den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen (2 veckotimmar) och eleverna indelas i undervisningsgrupper utgående från ålder och kunskapsnivå, så att elevantalet i grupperna är i medeltal fem. I början deltog cirka 50 elever i undervisningen, nu nästan 110. I år avlägger de första gymnasieelever som tagit del i undervisningen via fjärruppkoppling provet i samiska som främmande språk. Lektioner som är öppna för alla erbjuds också till exempel i samband med samiska språkveckan och de har gett de samiska språken ökad synlighet.¹¹⁹

Under beredningen av det språkpolitiska programmet framfördes följande centrala utmaningar i fråga om de samiska språken:

Det behövs konkreta resurser för att genomföra åtgärderna i programmet för att stimulera de samiska språken, eftersom många av åtgärderna ännu inte har genomförts. Uppmärksamhet bör i synnerhet fästas vid att förbättra den särskilt utrotningshotade skoltsamiskans ställning inom undervisningen.

Den utredning som undervisnings- och kulturministeriets arbetsgrupp gjort lyfter fram de viktigaste utmaningar som småbarnspedagogiken och undervisningen står inför samt presenterar mål och åtgärdsförslag.¹²⁰

Den för närvarande viktigaste undervisningsrelaterade frågan är hur den nationella tillgången till undervisning i och på de samiska språken kunde förbättras genom ändringar i till exempel lagstiftningen, finansieringen av undervisningen eller grunderna för läroplanerna.¹²¹

De största resursbristerna inom undervisningen i och på samiska gäller tillgången till språkkunniga och behöriga lärare och att trygga tillgången till högklassiga läromedel som följer läroplanen.

De centrala utmaningarna inom småbarnspedagogiken gäller tillgången till samiskspråkig yrkespersonal inom småbarnspedagogiken och anordnandet av småbarnspedagogik utanför hembygdsområdet.

119 Hörande av projektchef Satu Pieski 26.10.2021.

120 Undervisnings- och kulturministeriet. (2021).

121 Undervisnings- och kulturministeriet. (2021). Sametingets kommentarer under beredningen.

Behoven av samiskspråkig personal är stora och man har försökt förbättra tillgången till undervisningspersonalen med hjälp av olika utbildningsprojekt. Tillgången till lärare inom småbarnspedagogiken och klasslärare har stötts mycket, men i synnerhet i fråga om ämneslärare och speciallärare är situationen besvärlig.¹²² Lärarbristen gäller alla samiska språk, ämneslärare i samiska samt ämnesundervisningen i olika ämnen på de samiska språken.¹²³

Det krävs ännu också arbete för att befästa språkboversamheten och språkvården. Mer permanent finansiering behövs dessutom för till exempel Sameområdets utbildningscentrals eget språkutbildningsutbud.

Trots att man erhållit finansiering för produktionen av läromedel råder det brist på samiskt material som stöder undervisningen av barn och unga. Att öka mängden samekunskap i de läromedel som används i grundskolan är en utmanande fråga, som är viktig att överväga. Grunderna för läroplanen möjliggör ett inkluderande av samekunskap i undervisningen, men av någon anledning behandlas samiska ämnen knapphändigt.

Största delen av samerna lever numera utanför samernas hembygdsområde där utmaningen främst är tillgången till undervisning i och på de samiska språken.

Bra exempel på främjandet av de samiska språken:

- Omfattande utredningar har gjorts i fråga om situationen för de samiska språken och lägesbilden är klar.
- Med hjälp av språkboversamhet har man lyckats återuppliva alla de tre samiska språken.
- Revitaliseringen av enaresamiska i Finland är ett lyckat exempel på en effektiv revitaliseringsmetod och praxis.
- Ett pilotprojekt med distansundervisning i samiska språk genomförs och antalet studerande har ökat.
- Yles samiskspråkigt utbud, såsom Yles egna samiskspråkiga nyheter som sänds dagligen, samt även gemensamma nordiska nyheter. TV-programmet Unna Junná, som riktar sig till barn, görs på alla de tre samiska språken. Likaså har dubbingarna av Berättelser från Mumindalen gjorts på alla tre samiska språk och varit synnerligen populära. Det har framförts önskemål om att motsvarande program för barn eller unga ska utvecklas även framöver.

¹²² Undervisnings- och kulturministeriet. (Möte, 12.5.2021).

¹²³ Undervisnings- och kulturministeriet. (28.5.2021).

- Man har försökt avhjälpa lärarbristen med hjälp av olika projekt. Exempelvis Giellagas-institutet och institutionen för pedagogik vid Uleåborgs universitet har åren 2019–2021 genomfört ett treårigt utbildningsprojekt som leder till behörighet som samiskspråkig ämneslärare.¹²⁴

7.2 Romani

Romerna är en traditionell språklig och kulturell minoritet som har bott i Finland i över 500 år. Säkra uppgifter om antalet romer eller talare av finsk romani saknas, men det tros finnas cirka 10 000 romer i Finland¹²⁵. Enligt de regionala delegationerna för romska ärenden bor det cirka 4 500 romer inom Södra Finlands område, cirka 2 000 i Västra, Sydvästra och Inre Finland, cirka 1 500 i Östra Finland och sammanlagt cirka 1 200 i Norra Finland och Lappland.¹²⁶ Enligt en uppskattning som språknämnden för romani vid Institutet för de inhemska språken har gjort finns det cirka 12 000 romer i Finland och dessutom cirka 3 000 finska romer i Sverige. Till grund för den här uppskattningen ligger också vetskapen om att det i Finland finns flera tusen romer som kommit som invandrare.¹²⁷

Finländsk romani är ett allvarligt utrotningshotat språk. Kunskapen i romani har försämrats under de senaste 50 åren, eftersom möjligheterna att använda romani har minskat till följd av bland annat ändrade samhälleliga och kulturella strukturer.¹²⁸

Romerna i Finland talar romanispråkets nordliga dialekt, *kalo*. År 2009 uppskattades det att cirka en tredjedel av romerna i Finland, dvs. 3 000–4 000 personer, talade romani bra och att två tredjedelar inte längre använder språket alls.¹²⁹ Uppskattningsvis cirka hälften av Finlands romer behärskar romani åtminstone nöjaktigt.¹³⁰

Det är möjligt att ange romani som modersmål i befolkningsregistret, men denna möjlighet har i praktiken inte utnyttjats just alls. Till exempel var det i slutet av 2021 bara 23 personer som hade uppgett romani som sitt modersmål.

124 Undervisnings- och kulturministeriet. (28.5.2021).

125 Huttu, H. (red.) (2018). *Programmet för romsk politik i Finland (ROMPO) 2018–2022*. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 3/2018. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet.

126 Rajala, S. ja Schwartz, M. (2020). Romanilapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Selvitys vuosilta 2018–2019. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2020:26, s. 8.

127 Initiativ från språknämnden för romani om att omvärdera romanins ställning, i enlighet med åtagandena i Europarådets stadga om landsdels- eller minoritetsspråk godkänd av Finland 1992, Helsingfors 19.5.2021.

128 Suomen Romanifoorumi ry: *Romanikieli*. Hämtat 5.5.2021 på adressen: <https://www.romanifoorumi.fi/romanit-suomessa/romanikieli/>.

129 Undervisningsrådets Henry Hedmans fältundersökning 2009.

130 Statsrådets kansli. (2017), s. 30.

Romerna i Finland lever numera huvudsakligen i stora städer och största delen av dem i södra Finland. Språknämnden för romani har föreslagit för utrikesministeriet att romani skulle tilläggas som ett regionalt språk i enlighet med Europarådets språkstadga, varvid också språkstadgans del III skulle tillämpas på det och språkets ställning skulle stärkas.¹³¹

Enligt Utbildningsstyrelsens utredning var de centrala problemen bland romska barn i den grundläggande utbildningen läsåret 2001–2002 frånvaro, skolbyten och avbruten läroplikt. Enligt utredningen som gäller läsåret 2010–2011 gick det redan relativt bra för största delen av de romska eleverna i den grundläggande utbildningen, även om en femtedel av eleverna fortsättningsvis utsattes för ett åtminstone lindrigt hot om utslagning i skolan. De romska vårdnadshavarna ansåg nästan utan undantag att undervisning i romani i skolan är viktigt. Språket upplevdes stärka identiteten och studier i det upplevdes också öka motivationen för det övriga lärandet. Nästan var femte av de romska eleverna fick romaniundervisning i skolan. De flesta uppgav sig ha lärt sig lite romani av föräldrar och mor- och farföräldrar.¹³²

Enligt en utredning om småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen för romska barn 2018–2019 ansåg 76 procent av de romska vårdnadshavarna att det var viktigt att deras barn skulle undervisas i romani. De behärskade inte själva språket och kunde således inte överföra det till sina barn.¹³³

Under 2008–2015 riktades särskilda resurser i form av statsunderstöd till romska elever i den grundläggande utbildningen, när Utbildningsstyrelsen beviljade 38 utbildningsanordnare statsunderstöd till ett totalbelopp av cirka 2,5 miljoner euro. Syftet var att förbättra de romska elevernas engagemang i skolgången och minska frånvaron, öka andelen som fullföljer den grundläggande utbildningen och uppmuntra romerna till fortsatta studier. Enligt Utbildningsstyrelsens uppskattning omfattades cirka 80 procent av de romska eleverna inom den grundläggande utbildningen till någon del av stödet.

Cirka 170–180 elever fick undervisning i romani åren 2008–2015. År 2019 fick 74 elever sådan undervisning. Coronatiden verkar ha lett till en ytterligare minskning i antalet elever som studerar romani.¹³⁴

131 Initiativ från språknämnden för romani om att omvärdera romanins ställning, i enlighet med åtagandena i Europarådets stadga om landsdels- eller minoritetsspråk godkänd av Finland 1992, Helsingfors 19.5.2021.

132 Utbildningssituationen för romska barn inom den grundläggande utbildningen. Utbildningsstyrelsens utredningar från åren 2004 och 2011.

133 Rajala, S. ja Schwartz, M. (2020). Romanilapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Selvitys vuosilta 2018–2019. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2020:26.

134 Utbildningsstyrelsens utredning om utbildningssituationen för romska barn inom den grundläggande utbildningen. (2011), och statistiken över statsunderstöd.

I en undersökning av justitieministeriet, som publicerades 2013, konstaterades att det inte finns något behov av att stifta en separat språklag för romani, eftersom det finns en författningsgrund som gäller romernas språkliga rättigheter. Däremot bör man kunna ingripa i praktiska problem som förhindrar tillgodoseendet av de rättigheter som tryggas i lagstiftningen, såsom bristen på behöriga lärare i romani och på skriftliga läromedel som riktar sig till olika åldersklasser. I utredningen föreslogs att det behövs fler åtgärder för att stimulera romanin.¹³⁵

Också Europarådet har uppmärksammat romaniundervisningen i sina rekommendationer som gäller Finland.¹³⁶ I rekommendationerna som gäller språkstadgan har framkommit behovet av att utbilda lärare, producera läromedel och öka utbudet av romaniundervisning. I fråga om ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter har ministerkommittén rekommenderat att myndigheterna ökar sina ansträngningar för att revitalisera romani genom att aktivt främja undervisning i språket som första språk i skolorna.¹³⁷

Det huvudsakliga målet med programmet för romsk politik i Finland (ROMPO 2) är att stödja den fortsatt positiva utvecklingen avseende romernas integration i samhället samt utvecklingen av deras språkliga, kulturella och sociala rättigheter. En av åtgärderna i programmet är att utarbeta ett nationellt åtgärdsprogram för att revitalisera romani.¹³⁸

Utbildningsstyrelsen tillsatte sommaren 2020 en sakkunniggrupp för att bereda ett revitaliseringsprogram för romani. Sakkunniggruppen har under beredningen av programmet hört experter från olika områden. Det har också ordnats samråd om revitaliseringen med den romska befolkningen. Programmet för revitalisering av romani med åtgärdsförslag färdigställs 2022.¹³⁹ Programmet kommer att innehålla bland annat förslag som gäller undervisning i och hobbyer på romani, utökande av romanins användningsområden, forskning, språkvård och standardisering av skriftspråket. Dessutom eftersträvas ett utökat kulturutbud och medieinnehåll på romani riktat till olika målgrupper. Med alla åtgärder i programmet vill man stärka romernas rätt att värna om och utveckla romani.¹⁴⁰ Den romska gemenskapen har en viktig roll i revitaliseringen av språket.¹⁴¹

Under beredningen av det språkpolitiska programmet framfördes följande centrala utmaningar i fråga om romani:

135 Soininen, M. (2014).

136 Europarådets ministerkommitté. (3.10.2018).

137 Europarådets ministerkommitté. (12.2.2020).

138 Huttu, H. (red.) (2018).

139 Rajala, S. ja Schwartz, M. (2020). Rådplägningsdagen för romska ärenden, webinarium 16.9.2020.

140 Huttu, H. (red.) (2018). Undervisnings- och kulturministeriet. (28.5.2021).

141 Rajala, S. ja Schwartz, M. (2020). Rådplägningsdagen för romska ärenden, webinarium 16.9.2020.

Man önskar ett klarläggande av vad rätten att bevara och utveckla språket enligt 17 § 3 mom. i grundlagen innebär för de romanispråkigas del. Förslag om stiftandet av en egen språklag för romani har också framförts. Enligt språknämnden för romani skulle en egen språklag vara viktig för att förbättra romanins ställning, eftersom den kunde stärka språkets synlighet.

Också Yles programutbud och övriga medier spelar en viktig roll. Yle har sedan 1995 på veckobasis erbjudit en 15–20 minuter lång aktualitetssändning med ett fem minuters nyhetssammandrag på romani. Det här aktualitetsprogrammet, *Romano Miritz*, har länge varit det enda radioprogrammet som riktar sig till romer.¹⁴²

Det råder en allt större brist på lärare i romani. Det skulle vara viktigt att motivera personer med romsk bakgrund till studier i romani. För romanins del skulle det vara viktigt att man som universitetsstudier kunde avlägga fördjupade studier i romani ända till magisterexamen. För att detta skulle vara möjligt krävs det dock flera studerande.

Situationen i fråga om läromedel på romani har förbättrats, men det råder fortfarande brister i fråga om kontinuiteten. Det skulle vara viktigt att utnyttja digitaliseringen i produktionen av aktuella läromedel (t.ex. att utnyttja spel). Undervisning som drar nytta av möjligheten att delta via fjärruppkoppling skulle innebära nya möjligheter också för romanins del.

Att lära ut ett allvarligt hotat språk är pedagogiskt utmanande. Dessutom är elevgrupperna i allmänhet heterogena vad gäller ålder och kunskapsnivå. Undervisningen ordnas under skoldagen då många av dem som kan språket inte har möjlighet att agera lärare. Efterfrågan på och utbudet av utbildning motsvarar inte alltid varandra.

En revitalisering av romani förutsätter att den romska befolkningen deltar och engagerar sig i att driva frågor som gäller dem.

Bland invandrade romer kräver myndighetskontakter tolkning. Det skulle vara möjligt att öka interaktionen med dem genom att kommunicera på romani, men i praktiken försvåras den ömsesidiga förståelsen särskilt av låneord.

---

142 Statsrådet. (2013), s. 102.

Goda exempel på främjandet av romani:

- Ett revitaliseringsprogram för romani bereds som bäst.
- Studiehelheten i romani och romsk kultur vid Helsingfors universitet ger den studerade färdigheter att undervisa i finländsk romani och romsk kultur på olika utbildningsstadier.
- Statsunderstöd som utbildningsstyrelsen beviljat möjliggör undervisning i romani som kompletterande undervisning i den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen.
- I den s.k. språkboversamheten på romani 2009–2015 deltog undantagsvis romer i alla åldrar. Tyngdpunkten i verksamheten låg på den muntliga användningen av romani och den ökade romernas medvetenhet om den hotade situation språket befinner sig i.
- Yle håller på att producera barnprogram på romani, bland annat en sexdelad dramaserie. Program är också under planering för Yle Arenan.¹⁴³

7.3 Teckenspråken

I Finland finns två nationella teckenspråk, det finska och det finlandssvenska teckenspråket.

Enligt en färsk uppskattning av Finlands Dövas Förbund har cirka 5 500 personer i Finland ett teckenspråk som sitt modersmål. Av dem är cirka 3 000 personer döva, hörselskadade eller dövblinda som använder teckenspråk med hjälp av känsel- och rörelsesinnet. Av de teckenspråkiga döva är cirka 100 finlandssvenskar och de använder det finlandssvenska teckenspråket.¹⁴⁴ Det finlandssvenska teckenspråket är allvarligt utrotningshotat.¹⁴⁵ Uppskattningen av antalet teckenspråkiga personer grundar sig bland annat på statistikuppgifter om användningen av FPA:s tolkningstjänster samt på annan demografisk statistik.¹⁴⁶

Det finns ingen demografisk statistik över hur många personer som identifierar sig som teckenspråkiga av någon annan anledning än dövhet eller annan orsak relaterat till hörsel, syn eller talskada.¹⁴⁷ En del av dem som har ett teckenspråk som modersmål är s.k. hörande personer som har vuxit upp i en familj som använder teckenspråk. En del av de hörande barnen till döva föräldrar är tvåspråkiga på så sätt att teckenspråket är deras

143 Hörande av Yles public service-direktör Ismo Silvo 5.10.2021.

144 Finlands Dövas Förbund rf. (28.6.2021). Utlåtande. Hörande av språkgrupperna för språkberättelsen 2021.

145 Institutet för de inhemska språken: *Teckenspråken i Finland*. Hämtat 5.5 på adressen: https://www.sprakinstitut.fi/sv/om_sprak/sprak_i_finland/teckensprak#TeckensprakeniFinland.

146 Finlands Dövas Förbund rf. (28.6.2021).

147 Rainò, P. (2021).

ena modersmål. Om dem används också förkortningen coda (children of deaf adults) och om hörande syskon till döva personer kan man använda benämningen soda (siblings of deaf adults).¹⁴⁸ Teckenspråksgemenskapen omfattar också flera personer som i sin yrkesroll har teckenspråk som sitt arbetsspråk samt ett ökande antal invandrare som använder teckenspråk.

De praktiska utmaningarna för teckenspråkiga hänför sig ofta till tolkningen för att uträtta ärenden hos myndigheter, till exempel när de måste beställa en tolk på myndighetens vägnar. Det efterfrågas också mer information på teckenspråk på de webbplatser som myndigheter förvaltar. Det finns ytterst sällan information på i synnerhet finlandssvenskt teckenspråk.¹⁴⁹

Praktiska utmaningar förekommer också särskilt i social- och hälsotjänsterna. Förutom att tolkningen ska fungera bättre önskar teckenspråkiga också bättre möjligheter till tjänster på det egna språket. Det har också förekommit praktiska svårigheter med att skicka larmmeddelanden.

Teckenspråkslagen har ett mycket symboliskt värde och myndigheterna känner inte till vad den skyldighet att främja användningen av teckenspråk som avses i lagen innebär. Kunskapen om de grundläggande fri- och rättigheterna är ofta dålig och det kan råda oklarhet om huruvida en fråga gäller en funktionsnedsättning och det är en språkfråga. Därför finns det heller ingen praktisk förståelse för till exempel coda-barns språkliga rättigheter.

I regionförvaltningsverkens utvärdering av basservicen 2019 undersöktes i vilken omfattning teckenspråkiga och coda-barn deltar i småbarnspedagogik och förskoleundervisning samt hur många av personalen inom småbarnspedagogiken som har kunskaper i teckenspråk.¹⁵⁰ Enligt undersökningen deltog 30 barn som använde teckenspråk i småbarnspedagogiken och 15 barn i förskoleundervisningen (31 respektive 8 coda-barn). Undersökningen visade att det i personalen fanns sammanlagt 221 teckenspråkskunniga (det finns inga exakta uppgifter om kunskapsnivån i teckenspråket). Vidare visade undersökningen att det är en central utmaning att få barnen och personalen att mötas, alltså att personalen skulle finnas där behovet finns inom småbarnspedagogiken.¹⁵¹

148 Finlands Dövas Förbund rf. (28.6.2021).

149 Rainò, P. (2021).

150 Utvärdering av basservicen 2019: Teckenspråkiga och CODA-barn inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen. Hämtad 2.9.2021 på adressen: <https://www.patio.fi/web/pepa-2019-sv/teckenspråkiga-och-coda-barn>.

151 Samarbetsgruppen för teckenspråksfrågor, mötesprotokoll 3/2020, 6.10.2020.

I Finland är det möjligt att studera ända upp till doktorsgraden på teckenspråk, så utbildningsmöjligheter finns. En svårighet i praktiken anses dock ändå vara att det inte tillhandahålls utbildning för speciallärare på teckenspråk.

Det utförs både korpusarbete och språkrådgivningsarbete i de båda finländska teckenspråken. Ett problem med tanke på den långsiktiga språkrevitaliseringen är att verksamhetsanslagen alltid är tids- och projektbundna.

I justitieministeriets utredning från 2016 konstaterades att det behövs ett övergripande program för att revitalisera det synnerligen utrotningshotade finlandssvenska teckenspråket.¹⁵² För att revitalisera det finlandssvenska teckenspråket har det upprättats en språkplan¹⁵³ som är det dokument som styr intressebevakningsarbetet. Finlandssvenska teckenspråkiga rf och Finlands Dövas Förbund anser det vara viktigt att upprätta ett revitaliseringsprogram.

I justitieministeriets utredning betonades bristen på lärare och tolkar som behärskar det finlandssvenska teckenspråket samt behovet av en instans som ansvarar för forskningen. Det har under de senaste åren skett vissa framsteg i de här frågorna, även om det ännu inte finns tillräckligt många tolkar som behärskar till exempel det finlandssvenska teckenspråket (och särskilt inte sådana som behärskar det bra).¹⁵⁴

Undervisnings- och kulturministeriet har finansierat planeringen och samordningen av revitaliseringen av det finlandssvenska teckenspråket. De Livs-utbildningsprojekt som Humanistiska yrkeshögskolan (Humak) har genomfört ingick i arbetet för att revitalisera det finlandssvenska teckenspråket. I projektet Livs I, som pågick 2015–2017, planerades och genomfördes bland annat en språkexpertutbildning, det sammanställdes undervisningsmaterial och bildades ett nätverk av användare av det finlandssvenska teckenspråket för att möta behovet av instruktörer. I projektet Livs II, som pågick 2018–2020, genomfördes ett projekt för utbildningar av tolkar i det finlandssvenska teckenspråket (25 studerande). Inom projektet har det på så kort tid som möjligt utbildats tolkar i det finlandssvenska teckenspråket för arbetsmarknaden.

De Dövas Förbund beviljades 2019 och 2020 bidrag för att fortsätta arbetet med att revitalisera det finlandssvenska teckenspråket. De Dövas Förbund koordinerar projektet Språkstyrka i syfte att revitalisera det finlandssvenska teckenspråket. Projektet ligger till grund för Finlands teckenspråkiga rf:s uppdatering av språkplanen i år 2021.

152 Soininen, M. (2016). Utredning om helhetssituationen för det finlandssvenska teckenspråket 2016. Justitieministeriets publikation 2/2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-490-7>.

153 Språkplan för finlandssvenskt teckenspråk.

154 Soininen, M. (2016).

Under beredningen har följande centrala utmaningar för teckenspråken lyfts fram:

Teckenspråkiga elever bör beaktas bättre i småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen.¹⁵⁵ Teckenspråkiga barns rätt att få småbarnspedagogik på sitt eget modersmål har lyfts fram bland annat i riksdagens utlåtande om lagen om småbarnspedagogik och i riksdagens justitieombudsmans utlåtande om ändring av lagen om småbarnspedagogik.¹⁵⁶

Det behövs mer undervisning i teckenspråken. Kommunernas ekonomiska resurser inverkar på möjligheten att få undervisning i eller på teckenspråk. Kommunerna har varierande praxis för hur de anordnar undervisningen. Teckenspråket nämns inte i den förordning med stöd av vilken kommunen kan få statsunderstöd för undervisning som kompletterar den grundläggande utbildningen. De teckenspråkiga barnen och ungdomarna bor utspritt, vilket gör det svårare att få undervisning.

Också lärmiljön spelar en viktig roll för teckenspråkiga barn och ungdomar.

Eleverna identifieras inte alltid som teckenspråkiga. Man vet till exempel inte alltid om en elev använder teckenspråk eller stödtecken.¹⁵⁷ Det faktum att det bara är möjligt att registrera ett språk som modersmål och att teckenspråkiga elever ofta är flerspråkiga gör det också svårare att identifiera dessa elever. Eftersom coda-barn är hörande är de varken berättigade till undervisning på teckenspråk eller till undervisning i teckenspråk som modersmål i den grundläggande utbildningen.

När det gäller läromedel på teckenspråken är situationen svår och påbörjade projekt har inte slutförts. För att allmänna språkexamina ska kunna avläggas på teckenspråk krävs en ändring i lagstiftningen – utan denna ändring kan det inte ställas krav på språkkunskaper i teckenspråk.¹⁵⁸

Teckenspråkiga barn och familjer har mycket varierande situationer och behov. Största delen av de döva barnen har hörande föräldrar eller familjer, där man inte sedan tidigare behärskar teckenspråk. Enligt en utredning vid Jyväskylä universitet upplevde nästan

155 Se också Utbildningsstyrelsens utredningar: Selin-Grönlund, P., Rainò, P., Martikainen, L. (2014). Kuurojen ja viittomakielisten oppilaiden lukumäärä ja opetusjärjestelyt. Selvitys lukuvuoden 2013–2014 tilanteesta. Raportit ja selvitykset 2014:11. Teckenspråkiga elever i grundskolan. Utbildningsstyrelsen. Guider och handböcker 2016:2.

156 Riksdagens svar RSv 67/2018 rd - RP 40/2018 rd.; RP 148/2021 rd, s. 31.

157 Selin-Grönlund, P., Rainò, P., Martikainen, L. (2014).; Regionförvaltningsverkets utredning av situationen i den grundläggande utbildningen.

158 Selvitys viittomakielen sisällyttämisestä yleisiin kielitutkintoihin. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2012:9. <https://docplayer.fi/6988766-Selvitys-viittomakielen-sisallyttamisesta-yleisiin-kielitutkintoihin.html>.

50 procent av föräldrarna till hörselskadade barn att de själva hade dåliga eller obefintliga kunskaper i teckenspråk.¹⁵⁹

Teckenspråkiga barns familjer behöver mer information om olika alternativ såsom möjligheterna att lära sig teckenspråk och få undervisning i teckenspråk. Till exempel är den undervisning i teckenspråk som tillhandahålls i form av anpassningsträning viktig för familjerna. I praktiken beviljas undervisning i regel inte till familjer på basis av ett läkarutlåtande.

Det finns endast få möjligheter till undervisning och utbildning på det finlandssvenska teckenspråket och det behövs mer stöd. Enskilda åtgärder har vidtagits, men kontinuiteten saknas. Det skulle vara viktigt att utnyttja möjligheterna med undervisning via fjärruppkoppling, eftersom eleverna bor mycket utspritt. För att återuppliva det finlandssvenska teckenspråket krävs det ännu konkretare åtgärder och stöd inom olika delområden (forskning, utbildning, tolkning, språkvård). Det finns exempelvis inget permanent stöd för språkrådgivningsarbete.

Den teckenspråkiga gemenskapen kan studeras både ur ett funktionsnedsättningsperspektiv och ett språkperspektiv. Barn beaktas ofta bara utgående från sin funktionsnedsättning, varför teckenspråkiga barns ställning exempelvis i undervisningen är mycket annorlunda än i fråga om andra språk. Man vill ofta förbättra en funktionsnedsättning och kan därför ifrågasätta språkboverksamhet och ett stärkande av teckenspråket. I praktiken bemöts teckenspråkiga barn fortfarande ur ett funktionsnedsättningsperspektiv och inte ur ett språkperspektiv.

Goda exempel på främjandet av teckenspråken:

- Den första delegationen för teckenspråksärenden har tillsatts för mandatperioden 11.2.2021–10.2.2025.¹⁶⁰
- I statsrådets information om coronaläget användes teckenspråk¹⁶¹.
- Det finlandssvenska teckenspråkets ställning har under de senaste åren främjats genom olika projekt där det bland annat utbildats språkinstruktörer och tolkar.

159 Forskardoktor Laura Kanto, hörande av beredningsgruppen för det språkpolitiska programmet 15.10.2021. Projektet VIKKE för bedömning och kartläggning av språkkunskaperna hos barn som använder teckenspråk och kunskapsstödande åtgärder (på finska): <https://vikke.nmi.fi>.

160 Justitieministeriet. (2021). Delegationen för teckenspråksärenden. Hämtad 25.11.2021 på adressen: <https://oikeusministerio.fi/sv/delegationen-for-teckenspraksarenden>.

161 Statsrådets kanslis rekommendation om användning av de inhemska teckenspråken i statsrådets kommunikation: <https://vnk.fi/sv/rekommendation-om-anvandning-av-de-inhemska-teckenspraken>.

- Forskningsansvaret för det finlandssvenska teckenspråket delas enligt en överenskommelse mellan universiteten i Helsingfors och Jyväskylä.
- Undervisnings- och kulturministeriet beviljade 2018 finansiering till ett projekt för att utveckla undervisningen i finskt teckenspråk inom ramen för utvecklingsprogrammet för lärarutbildningen. Inom projektet har det ordnats fortbildning för de teckenspråklärare som fått lärarutbildning samt för de teckenspråkiga lärare på fältet som saknar lingvistisk och/eller pedagogisk utbildning. Samtidigt har det för riksomfattande bruk utvecklats digitala läromedel för teckenspråksundervisning.
- I några kommuner har samlärare i finska och teckenspråk förbättrat teckenspråkiga elevers möjligheter att få undervisning på teckenspråk och därigenom bli såväl två- eller flerspråkiga som mångkulturella.
- Yles programutbud på teckenspråk har utökats under de senaste åren från nyheter och aktualitetsprogram på teckenspråk till teckenspråkstolkade specialsändningar. Det finns också teckenspråkstolkade barnprogram.

7.4 Karelska

Karelska språket är ett autoktont språk, dvs. ett som länge talats i landet. Det är det språk som är närmast besläktat med finskan och det har talats lika länge som finskan inom Finlands territorium. Hittills har karelskan syntits väldigt lite i det finska samhället eftersom karelarna har erbjudits skolbildning och andra tjänster på finska. Samtidigt har det karelska språket blivit utrotningshotat.

Det finns ingen uttömmande statistik över karelsktalande i Finland. I befolkningsuppgifterna kan karelska antecknas som modersmål under punkten "Annat" och som tilläggsförklaring uppges vilket språk det är fråga om.¹⁶² År 2021 hade 213 personer uppgett karelska som sitt modersmål¹⁶³. Det modersmål som registrerats i befolkningsdatasystemet avslöjar dock inte hur mycket ett visst språk används i Finland¹⁶⁴. Antalet personer som använder karelskan har undersökts endast lite i Finland¹⁶⁵.

162 Statsrådets kansli. (2017), s. 31.

163 Statistikcentralen, meddelande per e-post 2/2022.

164 Modersmål och kontaktspråk registreras i befolkningsdatasystemet på basis av anmälan från personen själv. Myndigheterna kontrollerar inte att meddelandena är tillförlitliga eller aktuella (se RP 89/2008 rd, s. 78).

165 Enligt Sarhimaa finns det i Finland cirka 5 000 personer som talar karelska varje dag och cirka 11 000 personer som behärskar karelska åtminstone ganska bra. Sarhimaa, A. (2017). *Vaietut ja vaiennetut: karjalankieliset karjalaiset Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

För många är karelskan bara ett hemspråk vid sidan av andra språk (oftast finskan), vilket inte framgår av den officiella statistiken.¹⁶⁶ I Finland har karelskan varit ett icke-territoriellt språk sedan det karelsktalande området Gränskarlen avträdde till Sovjetunionen och befolkningen placerades ut i olika delar av Finland. På grund av det gemensamma trycket från flera samhällsfaktorer har antalet personer som talar karelska sjunkit drastiskt och språket har blivit utrotningshotat.¹⁶⁷

Karelskan delas in i två huvuddialekter, egentlig karelska och olonetsiska (livvi). Den egentliga karelskan har två stora underdialekter: vitahavskarelska och sydkarelska¹⁶⁸. Alla ovannämnda dialekter talas i Finland och samtliga är i lika stort behov av skydd, stöd och utveckling. Karelskan har inte något gemensamt skriftspråk. Samtliga dialekter har sina egna skriftliga former: vitahavskarelskan och olonetsiskan har normerats i Ryssland sedan 1989 och i Finland håller det på att etableras ett skriftspråk för sydkarelskan.

Karelskans ställning i Finland har undersökts inom ELDIA-projektet. Den vitalitetsbarometer för europeiska språk EuLaViBar som utvecklats inom projektet visade att karelskan befinner sig i den svagare änden av den lägsta kategorin på den femgradiga bedömnings-skalan och språket är allvarligt och kritiskt utrotningshotat i samtliga bedömda områden, vilket innebär att det utan dröjsmål måste vidtas effektiva och riktade åtgärder för att stödja karelskan.¹⁶⁹ Resultaten av projektet visar att en majoritet av de karelsktalande anser att nyckelfrågan för att bevara och revitalisera deras språk är att skapa förutsättningar för, bevara och utveckla barnens språkkunskap.

ELDIA:s slutrapport om karelskan innehåller följande rekommendationer: 1) ge bättre synlighet i samhället för de karelskspråkiga i Finland, 2) stärka språket och identiteten för nutiden och framtiden, 3) skapa ett officiellt revitaliseringsprogram för karelska språket, 4) etablera ett långsiktigt ekonomiskt samhällsstöd för att återupprätta och stärka språkkunskapen.¹⁷⁰ ELDIA har i sina rekommendationer och även språkgemenskapens medlemmar och experter i karelska språket länge och upprepade gånger krävt att karelskan ska ges samma lagstadgade ställning som de övriga autoktona språk som sedan gammalt talas i Finland.

166 Karjalazet Nuoret Suomes – Karjalaiset Nuoret Šuomešša ry. (23.6.2021). Utlåtande: Svaren från Karjalaiset Nuoret Šuomešša ry vid justitieministeriets hörande av språkgrupperna för regeringens berättelse om tillämpandet av språklagstiftningen 2021.

167 Sarhimaa. (2017).

168 Det bör understrykas att det med sydkarelska här inte avses den finska dialekt som talas i landskapet Södra Karelen i Finland. För språkformen har det i språkgemenskapen använts varierande finska benämningar eteläkarjala (sydkarelska) och varsinaiskarjala (egentlig karelska), på karelska suvikaarjala och varzinkaarjala.

169 Sarhimaa, A. (2013). Karjalan kieli Suomessa. ELDIA-projektin tuloksia. Studies in European Language Diversity 27.1. ELDIA: Wien. [https://phaidra.univie.ac.at/detail_object/o:409753]; för uppdaterade och mer utförligt kommenterade rekommendationer se Sarhimaa, A. (2017). Vaietut ja vaiennetut: karjalankieliset karjalaiset Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 193–203, 214–221, 224–226–235.

170 Sarhimaa, A. (2013).

Detta skulle innebära att karelskan läggs till i grundlagen och i lagarna om undervisning och småbarnspedagogik samt att det utarbetas en karelsk språklag.¹⁷¹

Undervisnings- och kulturministeriet har för 2021–2022 anvisat ett statsunderstöd (samtmanlagt 200 000 euro) till Östra Finlands universitet för att revitalisera det karelska språket. Karjalan Kielen Seura ry genomförde en tidigare revitalisering 2017–2019. Till grund för universitetets projekt för att revitalisera karelskan ligger den information som en undersökning om karelskan och de övriga minoritetsspråken har gett upphov till. Östra Finlands universitet samarbetar med språkgemenskapen och beaktar samtliga karelska dialekter och hör experter i karelska språket. Under den tvååriga finansieringen utvecklas bland annat undervisningen i karelska språket och kulturen och det framställs läromedel.¹⁷² De tidigare erfarenheterna från revitaliseringsarbetet utnyttjas under arbetets gång och är till hjälp vid planeringen av det kommande revitaliseringsarbetet.¹⁷³

För karelskan har det inte utarbetats något långsiktigt revitaliseringsprogram som grundar sig på expertarbete, men det finns ett uppenbart behov av ett sådant. Under beredningen av det språkpolitiska programmet föreslogs det upprepade gånger att det för att revitalisera karelskan behövs en övergripande färdplan som beretts av en expertgrupp. Färdplanen ska beakta helheten och sträva efter att skapa en långsiktig helhetsram för en framgångsrik revitaliseringsverksamhet.¹⁷⁴

För närvarande undervisas karelska inte överhuvudtaget inom småbarnspedagogiken eller i skolorna, och språket nämns inte heller i lagstiftningen om dessa. Bestämmelserna om undervisningen i karelska är de samma som för undervisningen i modersmål och litteratur samt i främmande språk. Det är möjligt att studera karelska som 1. lärokurs i modersmål och litteratur (lärokurs i modersmål för elever med annat modersmål) 2. lärokurs i ett främmande språk (A- eller B-språk) eller som undervisning i det egna modersmålet som kompletterar den grundläggande utbildningen eller gymnasieutbildningen med stöd av ett separat statsunderstöd. I praktiken tillhandahålls ingen undervisning. Karelska språket och kulturen kan studeras som biämne vid Östra Finlands universitet i form av grund-, ämnes- och fördjupade studier. Grundstudier i karelska erbjuds sedan hösten 2021 även vid öppna universitetet och tack vare undervisning som utnyttjar fjärruppkoppling är

171 Sarhimaa, A. (2017), s. 244, 214–219. Sarhimaa, A. (14.9.2020). *Kotoperäinen karjalan kieli tarvitsee oman kielilain* [vieraskynä]. Helsingin Sanomat. Hämtad 22.7.2021 på adressen: <https://www.hs.fi/mielipide/art-200006634710.html>. Professor emerita Pirkko Nuolijärvis skriftliga kommentarer vid hörandet 16.9.2021, professor Anneli Sarhimaas kommentarer till beredningsgruppen 16.9.2021 samt vid hörandet 15.10.2021.

172 Itä-Suomen yliopisto: *Karjalan kielen elvytys Itä-Suomen yliopistolle*. Hämtad 2.9.2021 på adressen: <https://www.uef.fi/fi/artikkeli/karjalan-kielen-elvytys-ita-suomen-yliopistolle>.

173 Undervisnings- och kulturministeriet. (28.5.2021).

174 Professor emerita Pirkko Nuolijärvis, professor Annika Pasanens och professor Anneli Sarhimaas utlåtande till beredningsgruppen för det språkpolitiska programmet 20.10.2021.

studierna tillgängliga för alla intresserade.¹⁷⁵ Östra Finlands universitet utgör samtidigt forskningscentralen för karelska språket efter att forskningsresurserna för karelska 2012 överfördes från Institutet för de inhemska språken.

För språkvården i karelska finns det inte någon egen språknämnd och det görs heller inte något koordinerat ordboksarbete över den nutida karelskan.

För jämförelsens skull kan det konstateras att det i Karelska republiken undervisades i karelska i 27 skolor läsåret 2019/2020 och språket studerades av sammanlagt 2 166 elever. Det för närvarande enda verksamma karelska språkboet ligger i ryska Vieljärvi.

Europarådets ministerkommitté har rekommenderat att dialogen med de karelskspråkiga representanter ska göras officiell, för att deras skydd ska kunna stärkas i den nationella lagstiftningen. Ministerkommittén har också rekommenderat att myndigheterna ökar sina satsningar för att revitalisera det karelska språket genom att aktivt främja språkundervisningen som första språk i skolorna.¹⁷⁶

Under beredningen har följande centrala utmaningar och förslag för karelska språket förts fram:

Det karelska språket nämns inte i grundlagen, i lagarna om undervisning och småbarnspedagogik eller i lagen om Rundradion Ab. Det finns inte heller någon separat språklag för karelskan.

Det saknas ett av experter utarbetat långsiktigt åtgärdsprogram för karelska språket. Till beredningsgruppen har lämnats förslag om tillsättandet av en expertgrupp med uppgift att utarbeta en färdplan och ett åtgärdsprogram för att förbättra karelskans ställning. Arbetet skulle inkludera beredning eller prövning av behoven i språkrevitaliseringsprogrammet och i lagstiftningen.

Revitaliseringsåtgärderna kräver långsiktigt och tillräckligt ekonomiskt stöd.

För att verkställa revitaliseringsprogrammet har det inkommit förslag om att vid Östra Finlands universitet inrätta en liknande institutionaliserad ansvarsinstans som finns för samiska, romani och teckenspråk. Det finns ingen egen språknämnd för karelska språket. Det har föreslagits att en sådan ska inrättas till exempel i samband med Institutet för de inhemska språken eller vid Östra Finlands universitet. I samband med Institutet för de

175 Östra Finlands universitets webbplats: <https://www.uef.fi/fi/artikkeli/karjalan-kielta-ja-kulttuuria-avoimessa-yliopistossa>.

176 Europarådets ministerkommitté. (12.2.2020).

inhemska språken verkar redan språknämnder för samiska, de finländska teckenspråken och romani.

Karelska undervisas varken inom småbarnspedagogiken eller i skolan. Människor i alla åldrar har rätt att få lära sig sin släkts språk och därför behövs det karelskspråkig småbarnspedagogik, karelska som ett läroämne i skolorna och språkutbildning för vuxna. Undervisning via fjärruppkoppling medför nya möjligheter att lära sig också det karelska språket. Uppbyggnad av en karelskspråkig identitet behöver stöd.

Medieutbudet på karelska är väldigt knappt och det har framförts önskemål om att Yle skulle producera program riktade till karelskspråkiga.

Det har också föreslagits att EuLaViBar-barometern för karelska språket skulle upprepas med jämna mellanrum för att följa upp hur språksituationen utvecklas.

Den finskspråkiga majoriteten har dålig kännedom om det karelska språket och därför behöver språket få bättre synlighet i samhället.

Goda exempel på främjandet av karelska språket:

- Det finns forskning om karelska språkets ställning i Finland och därför också information om vilka åtgärder som krävs.¹⁷⁷
- Universitetsundervisningen i karelska språket har gett studerande beredskap att arbeta på ett mångsidigt sätt i uppgifter som hänför sig till undervisningen och revitaliseringen av det karelska språket. Antalet studerande har ökat.
- Vid det öppna universitetet har karelska språket varit påfallande populärt.¹⁷⁸
- Yles nyheter på karelska (sedan 2015) har varit viktiga för de karelskspråkiga och gjort språket känt också bland finskspråkiga. Yle har för avsikt att börja visa barnprogram på karelska (karelskspråkiga sagor på Arenan).¹⁷⁹
- Det småskaliga försöket med språkboversamhet gav positiva erfarenheter och det har gett stöd för barns språkinläring och aktiverat hela familjer och språkgemenskapen att använda det karelska språket.
- De karelska föreningarna har tagit initiativ till att det ordnats undervisning i karelska språket inom det fria bildningsarbetet.

177 Se förslagen i ELDIA-projektet Laakso m.fl. 2016: 204–216 och Sarhimaa 2017: 267–275.

178 Yles webbplats: <https://yle.fi/uutiset/3-12118508> (25.11.2021).

179 Hörande av Ismo Silvo, Yles public service-direktör, 5.10.2021.

7.5 Andra språk

Till våra **autoktona språk** hör även tatariska och jiddisch. I Finland finns det cirka 800–900 tatarer, varav endast en bråkdel behärskar tatariska. I slutet av 2020 uppgav 207 fast bosatta personer i Finland tatariska som sitt modersmål. Den judiska gemenskapen i Finland har cirka 1 800 medlemmar. Jiddisch löper risk för att försvinna i Finland, eftersom det bara finns ett tjugotal personer kvar som talar det som modersmål.¹⁸⁰

Antalet personer som talar **något annat än de autoktona språken** har ökat stabilt i Finland under de senaste åren. Finlands folkmängd ökar, men de finsk- och svenskspråkigas andel av befolkningen har minskat under de senaste åren. Däremot har det skett en liten ökning i antalet invånare med ett främmande språk, det vill säga något annat språk än finska, svenska eller samiska, som modersmål. I slutet av 2016 bodde det drygt 350 000 personer med ett främmande språk som modersmål i Finland, medan antalet enligt statistiken 2012 var 267 000. I regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2017 konstaterades att cirka 160 olika språk hade registrerats som modersmål i Finland.¹⁸¹

Under de senaste åren verkar likaså inflyttningsöverskottet från utlandet vara kraftigare än den naturliga befolkningsökningen. Förändringarna i befolkningsstrukturen och de växande språkgrupperna inverkar på de rådande språkförhållandena i Finland, vilka i snabb takt har blivit mer varierande.¹⁸²

I slutet av år 2020 uppgick antalet fast bosatta personer i Finland med ett främmande språk som modersmål till 432 847. Med personer med ett främmande språk som modersmål avses de personer vars modersmål är något annat än finska, svenska eller samiska. Enligt statistikuppgifterna för slutet av 2020 var de största språkgrupperna i Finland, efter de finsk- och svenskspråkiga, ryska (84 190), estniska (49 551), arabiska (34 282), engelska (23 433) och somaliska (22 794).¹⁸³

I takt med att antalet personer med ett främmande språk som modersmål har ökat i Finland, ökar också behovet av att få veta på vilket språk dessa kan uträtta ärenden hos myndigheterna. Deras rätt att få service hos myndigheter tillgodoses genom tolkning. Utgångsläget är att det är tillräckligt att få tolkning till ett sådant språk som personen förstår.

¹⁸⁰ Statsrådet. (2017).

¹⁸¹ Statsrådet. (2017), s. 31–32.

¹⁸² Statsrådet. (2017), s. 25.

¹⁸³ Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningsstruktur [e-publikation]. Helsingfors: Statistikcentralen [8.7.2021] <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>.

Genom att undervisa i och upprätthålla invandrarens eget modersmål främjar man såväl en utveckling av den kulturella och språkliga mångfalden som integrationen i det finländska samhället. Undervisning i det egna modersmålet har bland annat konstaterats stärka identiteten hos personer med invandrarbakgrund och förbättra deras inlärningsresultat. Kommunerna kan ordna undervisning i det egna modersmålet för sina elever. Det är möjligt att studera det egna modersmålet som 1. lärokurs i modersmål och litteratur (lärokurs i modersmål för elever med annat modersmål) 2. lärokurs i ett främmande språk (A- eller B-språk) eller 3. som undervisning i det egna modersmålet som kompletterar den grundläggande utbildningen eller gymnasieutbildningen med stöd av ett separat statsunderstöd.¹⁸⁴

Under beredningen för det språkpolitiska programmet har följande centrala utmaningar som gäller de andra språken lyfts fram:

Det finns många utmaningar med undervisningen i det egna modersmålet, men dessa är dock mycket språkspecifika. Tillgången till undervisning varierar från kommun till kommun. Det ges inte heller tillräckligt med information om möjligheten att få undervisning. Minimistorleken på undervisningsgrupperna ökas och grupperna är mycket heterogena, i samma grupp finns det elever i olika åldrar och på olika nivåer. Undervisningen ges på eftermiddagarna efter skoldagen på en annan plats än i den egna skolan. Antalet undervisningstimmar har också upplevts som för lågt. Det finns inte läromedel i alla språk. Två timmar undervisning i veckan är för lite och bör utökas. Det förekommer också problem i lärarnas behörighetskrav, hur behörigheten skaffas och i arbetsvillkoren. Undervisningen i det egna modersmålet bör vara en del av undervisningsprogrammet, inte separat som nu är fallet.¹⁸⁵

Ytterligare en utmaning är att en del av dem som talar andra språk som modersmål kan skaffa ett intyg över sina språkkunskaper via allmänna språkexamina (engelska, spanska, tyska, italienska, ryska, franska) eller genom studentskrivningarna (engelska, spanska, tyska, italienska, ryska, franska, portugisiska), medan exempelvis representanterna för de stora minoritetsspråken, såsom estniska, inte har någon möjlighet att påvisa sina kunskaper i modersmålet.

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) utreder för närvarande undervisningen i det egna modersmålet och dess verkningsfullhet. Utredningen är en del av ett större åtgärdsprogram för att i den grundläggande utbildningen stärka språkkunskaperna

¹⁸⁴ Undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen.

¹⁸⁵ Källa till exempel presentationen "Oman äidinkielen opetuksen tilannekuva" av Larissa Aksinovits, ordförande för Oman äidinkielen opettajat ry.

och de grundläggande färdigheterna hos elever med invandrarbakgrund. Åtgärdsprogrammet ingår för sin del i programmet Utbildning för alla.¹⁸⁶

De utmaningar som andra språkgrupper står inför gäller i hög grad tolkning, såsom den varierande kvaliteten på tolkningen. Vid arbets- och näringsministeriet bereds för närvarande anvisningar för användningen av tolkningstjänster i integrationsfrämjande tjänster samtidigt som också kriterierna för tolkningens kvalitet ses över.

Det finns skäl att ännu separat utreda utmaningarna för de övriga språken.

Goda exempel på främjande av andra än autoktona språk eller hur man stöttat dem som använder andra språk:

- Undervisningen i det egna modersmålet är central för att tillgodose den rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur som avses i 17 § 3 mom. i grundlagen. Vikten av undervisning i det egna modersmålet har också erkänts och det tillhandahålls undervisning på olika språk.
- Undervisningen utgår från språklig mångfald och språkmedvetenhet.
- Yles nyheter på ryska sänds alla vardagar. Webbnyheter har särskilt under coronapandemin tillhandahållits också på andra språk, exempelvis somaliska, arabiska och syriska.
- Det tekniska verktyget Yle Språkskolan översätter program som textas i Yle Arenan till flera språk. Språkskolan är snarare ett hjälpprogram än en tjänst på det egna språket i Arenan och den fungerar till exempel som ett verktyg för språkinläring för invandrargrupper.
- Vid planeringen av Yles programutbud har det också identifierats ett behov av klarspråk hos dem som använder andra språk. Nyheter på klarspråk är viktiga för att de som talar ett annat språk ska integreras kulturellt och få en känsla av delaktighet. Nyheterna används också i undervisningen av nationalspråken.
- Användningen av klarspråk underlättar integrationen i samhället och därför har myndigheterna utökat sin kommunikation på klarspråk.

¹⁸⁶ Undervisnings- och kulturministeriet.

7.6 Gemensamma utmaningar för språkgrupperna

En gemensam utmaning för språkgrupperna är att de är så regionalt utspridda runt om i Finland. Det här innebär att grupperna i exempelvis språkundervisningen ofta är mycket små eller att det är svårt att få ihop en undervisningsgrupp. Grupperna i språkundervisningen kan också bestå av elever i olika åldrar och på olika nivåer. I praktiken ordnas språkundervisningen ofta utanför skoldagen, vilket inte beror på bestämmelserna om detta, utan på praktiska svårigheter med att ordna undervisningen. Det är svårt för kommunerna att ordna utbildning under skoldagen, om eleverna som hör till gruppen kommer från flera olika skolor.

Vid beredningsgruppens höranden har det betonats att antalet språkundervisningstimmar som kompletterar den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen (två timmar per vecka) är för lite för att kunskaperna i modersmålet ska utvecklas. Timantalet har ibland ökats, men eleverna hinner inte nödvändigtvis delta i större utsträckning.

Vissa experter i språkrevitalisering har föreslagit att undervisningen i alla språkgruppers modersmål eller i det andra språk som används i deras hem skulle inkluderas i timfördelningen och lärokursen i den grundläggande utbildningen och i gymnasieutbildningen i stället för i den undervisning som kompletterar den grundläggande utbildningen eller gymnasieutbildningen, såsom nu är fallet. Undervisningen i det egna modersmålet skulle kunna genomföras som en lärokurs inom modersmålet och litteraturen eller som valbara studier, om det skulle vara möjligt att använda finansieringen även för annat än den kompletterande utbildningen. Undervisningen kunde helt eller delvis ordnas via fjärruppkoppling. Undervisning som tillhandahålls på detta sätt skulle nå större grupper, i synnerhet i de språk där användarna bor på ett vidsträckt område.¹⁸⁷

Vissa aktörer har också föreslagit att karelska och teckenspråken inkluderas i undervisningsministeriets förordning om grunderna för statsunderstöd som beviljas för kompletterande undervisning i den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen för elever med främmande språk, samiska och romani som modersmål (1777/2009).¹⁸⁸

Också i övrigt har det under beredningen lyfts fram sådana brister i lagstiftningen eller tillämpningen av den som utgör gemensamma utmaningar för språkgrupperna. Även om rättigheterna är tryggade i lagstiftningen, så tillgodoses de inte nödvändigtvis i praktiken.

187 T.ex. professor emerita Pirkko Nuolijärvis skriftliga kommentarer vid hörandet för det språkpolitiska programmet 16.9.2021 samt kommentarer av Utbildningsstyrelsen och Institutet för de inhemska språken som inkommit under beredningen av programmet.

188 T.ex. professor emerita Pirkko Nuolijärvis skriftliga kommentarer vid hörandet för det språkpolitiska programmet 16.9.2021 samt kommentarer av Finlands Dövas förbund om programmets beredning 5.10.2021.

Till exempel i social- och hälsojänsterna finns det brister i tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna. Social- och hälsojänsterna behandlas dock separat som en del av verkställandet av vårdreformen.

Under beredningen har samtidigt betonats vikten av att beakta att såvida kommunerna eller utbildningsanordnarna får nya eller utökade uppgifter ska staten ersätta dessa fullt ut i enlighet med finansieringslagstiftningen. Det vore till exempel en stor förändring om undervisningen skulle inkluderas i timfördelningen. Frågan förutsätter att man begrundar vad detta skulle innebära i förhållande till den övriga undervisningen inom timfördelningen. Detta vore en avsevärd förändring rent praktiskt när det är fråga om en ny och utökad uppgift som förutsätter full ersättning av staten. Det är en betydande fråga också på principiell nivå, eftersom det också behövs behöriga lärare. Eventuella revideringsbehov i lagstiftningen kräver också mer grundlig utredning och utvärdering.

Bristen på läromedel och dess kontinuitet är gemensam för de olika språken. Det ska också vara möjligt att uppdatera läromedlen.

En annan utmaning som är gemensam för språkgrupperna är att det ofta saknas sådana naturliga miljöer där man kan använda det egna språket med övriga barn och unga som hör till samma språkgrupp och därigenom känna tillhörighet i gruppen.

En central gemensam utmaning är projektens och de övriga språkfrämjande åtgärdernas engångskaraktär eller tidsbegränsning, vilket hindrar en långsiktig revitalisering och utveckling av språken.

Samhällets bristfälliga kännedom om de olika språken och språkgrupperna i Finland är också en gemensam faktor. Det har framförts önskemål om att språken skulle ges mer synlighet bland annat i medierna och i läromedlen.

Ytterligare en gemensam faktor är att de barn och unga som hör till minoritetsspråkgrupperna ofta är flerspråkiga, vilket inte alltid beaktas exempelvis när undervisningen anordnas.

8 Programmet vision och mål

Det språkpolitiska programmet innehåller en vision för minoritetsspråkens framtid. Visionen är att:

- 1) Finlands autoktona språk stöds och stärks.
- 2) Finland respekterar de rättigheter som språkgrupperna i minoritetsställning har.
- 3) Finlands autoktona språk är synliga och språken och deras användare uppskattas.
- 4) Finland välkomnar alla språk och alla språkgrupper har rätt att bevara och utveckla sitt eget språk. Språken ställs inte mot varandra och Finlands språkreserv utnyttjas medvetet.

För att förverkliga visionen i Finland utnyttjas den långa erfarenheten av samexistens mellan flera språk. Olika språkgrupper har rätt att upprätthålla och utveckla sitt eget språk. Alla språk är värdefulla och de ska inte ställas mot varandra. Flerspråkigheten och Finlands språkreserv utnyttjas. Vi vet att starka kunskaper i det egna språket också stöder inläringen av finska och svenska. Särskilt de autoktona språken stöds och revitaliseras för att de ska hållas livskraftiga och överföras till de följande generationerna också i framtiden. Finland har ett särskilt ansvar för dem. Det här är ett långsiktigt arbete. Det behövs ökad kännedom om olika språk och deras betydelse i samhället och det finns ett behov av att skydda och främja deras ställning.

8.1 Språkens ställning och lagstiftning

I Finland är de språkliga rättigheterna grundläggande fri- och rättigheter som i regel gäller alla språkgrupper. I den finska lagstiftningen definieras inte minoritetsspråken separat, vilket innebär att man i Finland kan stödja olika språk och till exempel ordna hemspråksundervisning flexibelt med beaktande av de lokala förhållandena och behoven. Finland har emellertid ett särskilt ansvar för de språk som nämns i grundlagen och för de språk för vars skydd Finland har ratificerat internationella konventioner.

Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna finns i samiska språklagen. Enligt teckenspråklagen är myndigheterna skyldiga att främja möjligheterna för dem som använder teckenspråk att använda och få information på sitt eget språk.

Syftet med språklagarna är att trygga rätten att använda ett visst språk hos en myndighet och ålägga myndigheterna att tillhandahålla service på ett visst språk. Speciallagstiftningen innehåller också bestämmelser om romani. Det har ansetts vara ett missförhållande att det saknas bestämmelser om karelskan i den nationella lagstiftningen och i 17 § i grundlagen.

När det gäller den befintliga språklagstiftningen kan det konstateras brister i den praktiska tillämpningen av den¹⁸⁹. Också i substanslagstiftningen har det påpekats brister, till exempel att allmänna språkexamina inte kan avläggas på teckenspråk och att karelskan inte nämns i lagen om Rundradion eller i lagstiftningen om småbarnspedagogik eller utbildning.¹⁹⁰

Det ska också beaktas att såvida kommunerna eller utbildningsanordnarna får nya eller utökade uppgifter ska staten ersätta dessa fullt ut i enlighet med finansieringslagstiftningen.

Lagstiftningen ger språk som nämns där en permanent ställning och kan skapa en viss grund för andra åtgärder. Det går emellertid att inverka på språkens ställning även med andra åtgärder och om ett språk har endast få användare kan andra än lagstiftningsåtgärder ha större betydelse för språkets livskraftighet. Rätten att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur enligt 17 § 3 mom. i grundlagen gäller alla språkgrupper, men det faktiska innehållet i bestämmelsen har förblivit oklart.

Åtgärder:

- Utredda vad bestämmelsen i 17 § 3 mom. i grundlagen om rätten att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur betyder i praktiken för olika språkgrupper.
- I samband med detta, övergripande se över lagstiftningen och eventuella revideringsbehov i den. Målet är att kartlägga de åtgärder genom vilka de autoktona språkens ställning i lagstiftningen kan stärkas.

(Ansvar JM)

189 Se t.ex. Lindell, M. (2021), Arola, L. (2021) och Rainò, P. (2021).

190 T.ex. professor emerita Pirkko Nuolijärvis kommentarer till beredningsgruppen 15.10.2021. Professor Anneli Sarhimaas inlägg vid hörandet av sakkunniga 15.10.2021.

8.2 Institutionellt stöd

Olika delegationer som verkar i anknytning till statsrådet har i uppgift att särskilt följa upp och främja tillgodoseendet av olika språkgruppers språkliga rättigheter. Sametinget har en medlem i delegationen för språkärenden som verkar i anknytning till justitieministeriet, och i delegationen för teckenspråksärenden är både det finska och finlandssvenska teckenspråket representerade. Delegationen för romska ärendet som verkar i anknytning till social- och hälsovårdsministeriet har bland annat i uppgift att stärka romani och den romska kulturen.¹⁹¹ Delegationen för etniska relationer fungerar som ett sakkunnignätverk i frågor som gäller invandring, integration, invandrares påverkansmöjligheter och deltagande, likabehandling och dialogen mellan olika befolkningsgrupper.

Karelskan är inte representerad i någon av dessa delegationer. För karelskan finns det heller inte någon liknande språknämnd som för samiska, romani och teckenspråk. För karelskan skulle det behövas en sakkunnigrupp på statsrådsnivå för att man ska kunna bilda sig en allmän uppfattning om nuläget som grundar sig på omfattande sakkunskap och om de framtida riktlinjerna för revitaliseringen.

Åtgärder:

- Tillsätta en sakkunnigarbetsgrupp på statsrådsnivå för karelska språket.
- Upprätta en revitaliseringsplan och ett åtgärdsprogram för karelskan.

(Ansvar UKM och Utbildningsstyrelsen)

8.3 Registrering av flera språk i befolkningsdatasystemet

För de olika språkgrupperna skulle det vara viktigt att ha möjligheten att registrera flera språk i befolkningsdatasystemet. Uppgiften om modersmålet i befolkningsdatasystemet grundar sig på personens egen eller hans föräldrars anmälan. Globalt sett är det inte särskilt vanligt att samla in och registrera uppgifter om modersmål, och till exempel i de övriga nordiska länderna finns inga uppgifter om modersmål för dem som hör till befolkningen. I Finland används befolkningsdatasystemet för att trygga språkgruppernas rättigheter och för att ersätta de kostnader som flerspråkigheten föranleder. Uppgiften om en persons modersmål i befolkningsdatasystemet ger inte personen rättigheter till tjänster.¹⁹²

¹⁹¹ En sakkunnigrupp tillsatt av Utbildningsstyrelsen har berett ett revitaliseringsprogram för romani.

¹⁹² Tammenmaa, C. (toim.). (2020). Usean kielen merkitseminen väestötietojärjestelmään -selvitys. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:8. Helsinki: Oikeusministeriö.

Enligt justitieministeriets utredning skulle registreringen av flera språk i befolkningsdatasystemet ge en mera mångsidig bild av en persons språkliga identitet, de språk som hen talar och de språkgemenskaper hen hör till samt om Finlands språkreserv.¹⁹³ I utredningen undersöktes två alternativ för att ändra befolkningsdatasystemet. Det första av dessa var att flera modersmål registreras i befolkningsdatasystemet så att personen också alltid antecknar finska eller svenska som kontaktspråk. Enligt utredningen skulle en sådan ändring ha betydande konsekvenser och det alternativet är därför inte möjligt i praktiken.

Däremot är målet att gå vidare med det andra alternativet i utredningen. Enligt det skulle modersmålet och kontaktspråket antecknas i befolkningsdatasystemet på samma sätt som nu och därutöver skulle det ges möjlighet att anteckna ett eller flera hemspråk eller modersmål. Det har ansetts vara viktigt att lägga till en sådan ny uppgift som kompletterar det nuvarande språkfältet och dess innehåll. Det här skulle också vara till nytta för kommunerna när de planerar förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen samt bereder sig inför specialbehov. Alternativet bör understödjas om de ändrings- och driftskostnader som detta föranleder är rimliga och informationssäkerheten och integritetsskyddet beaktas. Uppgifterna i det nya fältet bör vara innehållsmässigt och befolkningsmässigt heltäckande för att ge full nytta.

Åtgärder:

- Inleda beredningsarbetet för att kunna anteckna flera språk i befolkningsdatasystemet så att det nuvarande systemet för att trygga de språkliga rättigheterna inte äventyras. Vid beredningen ska dataskyddet och integritetsskyddet samt ändrings- och driftskostnaderna beaktas.

(Ansvar FM)

8.4 Språkundervisning

Den språkliga mångfalden i undervisningen har ökat under de senaste åren. Undervisningen på olika språk har ökat, medan språkurvalet i skolorna har blivit allt mer ensidigt.

Det är ett känt faktum att undervisning på det egna modersmålet är av central betydelse för de olika språkgrupperna.

¹⁹³ Tammenmaa, C. (toim.). (2020). Usean kielen merkitseminen väestötietojärjestelmään -selvitys. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:8. Helsinki: Oikeusministeriö.

En central aspekt av undervisningen i det egna modersmålet är de frågor och utmaningar som hänför sig till lärarnas behörighet. För till exempel ryska, estniska och arabiska finns det behöriga lärare som kan anställas tillsvidare, men det finns inte formellt behöriga lärare i alla språk. De allmänna behörighetskraven för ämneslärare (högre högskoleexamen, pedagogiska studier för lärare och studier i det ämne som undervisas) gäller lärare som undervisar i finska eller svenska som andraspråk och lärare som undervisar i en elevs eller studerandes eget modersmål.

Betydelsen av språk- och kulturmedveten undervisning har också ökat. Den språkliga och kulturella mångfalden är en källa till rikedom och kreativitet i undervisningen. Den kulturella mångfalden har framhävts på olika sätt i landet. Mångfalden i den finländska skolan har ökat kraftigt, vilket också konstateras i dess värdegrund.

Mångfalden är en del av ett brett kunnande. Språk- och kulturmedvetenheten märks i skolornas verksamhetskultur, bland annat genom att språkets centrala betydelse för interaktion och inläring erkänns, lärarnas och personalens kännedom om elevernas olika språk och språkformer – alltså skolans språkreserv – ökas samt genom att språken uppskattas och deras synlighet i skolans vardag stärks. En språkmedveten ledning säkerställer kontinuitet.

Tanken om språkfostran har ett starkt fotfäste i grunderna för läroplanen. Flerspråkigheten har fått en allt starkare ställning: språk utvecklas i skolan, på fritiden och i olika sammanhang, vilket görs synligt i grunderna för läroplanen. Varje studerandes språkliga och kulturella identitet bör stödjas på ett flerspråkigt sätt.

Modersmål och litteratur är ett flerspråkigt läroämne. Det finns olika språkalternativ för vilka det utarbetats egna grunder (samiska, romani och teckenspråk). Med samma timantal för modersmål och litteratur kan man undervisa också i andra modersmål. För samiska, romani eller något annat modersmål är det möjligt att också inkorporera en lång eller kort lärokurs i ett främmande språk i undervisningen i det egna språket. I studentexamen kan man till exempel i alla de samiska språken skriva ett prov i modersmålet eller ett i främmande språk. År 2020 studerade sammanlagt 378 personer på årskurserna 7–9 samiska och litteratur, 1–4 romani och litteratur, 21 teckenspråk och litteratur samt 204 elever modersmål för elever med annat modersmål.

Ambitionen har varit att tillgodose elevernas behov med hjälp av förberedande undervisning och trestegsstöd.

Elevers timantal för undervisning i det egna modersmålet kan fördelas så att timantalet proportionellt sett är förnuftigt. Det ska också ses till att kunskaperna i finska eller svenska utvecklas.

Läromedlen spelar en central roll i språkundervisningen. Till exempel är Utbildningsstyrelsens läromedelsproduktion viktig för olika språk. Resurserna är likväl begränsade och verksamhetsområdet brett. Jämlikhet är en bärande tanke i verksamheten. Under de senaste åren har det funnits en efterfrågan på till exempel material för undervisning i det egna modersmålet och på lättläst material. Det har satsats mycket på webbaserat material och mängden kommer att utökas.

Med undervisning som utnyttjar fjärruppkoppling nås större grupper, i synnerhet i de språk där de som talar dem bor på ett vidsträckt område. Undervisning i till exempel samiska via fjärruppkoppling har nått nya studerande och gett de samiska språken bättre synlighet.

Åtgärder:

- Säkerställa tillgången till de för språkinläringen centrala läromedlen.
- Utredda möjligheterna att i hela landet utveckla undervisning som utnyttjar fjärruppkoppling i de autoktona språken.
- Stödja utvecklingen av undervisning som utnyttjar fjärruppkoppling genom att utveckla lärarnas kompetens, bland annat via personalutbildning.
- Det är viktigt att främja inläringen av också andra språk än de autoktona. Utmaningarna gällande andra språk bör ses över noggrannare separat för sig.
- Öka medvetenheten om olika språkgrupper i undervisningen (till exempel språkgruppernas synlighet i läromedlen).

(Ansvar UBS, UKM)

8.5 Teckenspråkiga barn

Merparten av de teckenspråkiga barnen har hörande föräldrar. Därför föds barnet inte automatiskt i en familj där det finns kunskaper i teckenspråket som kan överföras till nästa generation eller resurser att ge barnet tillträde till språkgemenskapen.

Vid en undersökning av den teckenspråkiga gemenskapen lyfts både funktionsnedsättningsaspekten och språkaspekten fram. Barn beaktas ofta bara utgående från sin funktionsnedsättning, varför teckenspråkiga barns ställning exempelvis i undervisningen är mycket annorlunda än i fråga om andra språk. Man vill ofta förbättra en funktionsnedsättning och kan därför ifrågasätta språkboverksamhet och ett stärkande av teckenspråket. Teckenspråkiga barn bemöts fortfarande ur ett funktionsnedsättningsperspektiv och inte ur ett språkperspektiv.

Det krävs branschövergripande och multiprofessionellt samarbete för att trygga språkinläringen hos barn som är döva, hörselskadade eller som av någon annan anledning behöver lära sig teckenspråk. Den här aspekten hör till social- och hälsojärnsterna som behandlas som en separat del av verkstállandet av vårdreformen.

Åtgärder:

- Öka kännedomen om teckenspråkiga barn och unga som språklig och kulturell grupp.
- Öka myndigheternas kännedom om de parallella språk- och funktionsnedsättningsperspektiv som gäller teckenspråkiga samt om teckenspråkets betydelse för barns språkutveckling och familjers interna kommunikation.

(Ansvar JM, SHM, UKM, UBS)

8.6 Språkvård och språkrevitalisering

Tjänsteuppgifterna i anknytning till minoritetsspråken flyttades 2012 från Institutet för de inhemska språken till universiteten och Finlands Dövas Förbund. Funktionerna kring samiska överfördes till Giellagasinstitutet vid Uleåborgs universitet, uppgifterna i anknytning till romani till Helsingfors universitet och uppgifterna kring teckenspråket till Finlands Dövas Förbund. I dessa organisationer utförs språkvårds- och språkrådgivningsarbetet kring minoritetsspråken i begränsad utsträckning vid sidan av forskningsverksamhet och annat språkarbete.

De språknämnder för samiska, de finländska teckenspråken och romani som verkar i anknytning till Institutet för de inhemska språken ger rekommendationer av både principiell och allmän natur. Språknämnderna arbetar inte på heltid med språkvård eller språkets ställning.

Alla tre samiska språk som talas i Finland vårdas dessutom av det nordiska fack- och resurscentret för de samiska språken (Sámi Giellagáldu) som är gemensamt för det samiska folket och samtidigt det högsta beslutande organet i frågor som gäller de samiska språken. I Sámi Giellagáldus verksamhet har de olika samiska språken egna språkarbetare och språksektioner och resurscentret har tillhandahållit språkrådgivning och arbetat med terminologi, normering och språkutveckling samt med ortsnamn och namntjänst. Sámi Giellagáldus arbete har utförts med tidsbestämd finansiering. Det språkarbete som Sámi Giellagáldu har utfört är mycket viktigt såväl för det övergripande språkarbetet med de samiska språken som för samernas språkliga och kulturella autonomi.

Samiska språkrådet, som är underställt Sametingets styrelse, har bland annat i uppgift att bereda Sametingets språkpolitiska mål och framställningar samt att bevara och utveckla de samiska språk som används i Finland. Vidare har språkrådet i uppgift att ge anvisningar och rekommendationer för språk- och namnvård samt i terminologifrågor, främja revitaliseringen av och språkforskningen i de samiska språken samt samarbeta med olika aktörer.

Som en del av Sametinget verkar även Byrån för samiska språket, som ser till att de översättningar som avses i samiska språklagen lämnas in till olika myndigheter och inrättningar, hjälper myndigheter och inrättningar att skaffa tolkar som behärskar samiska och med de övriga uppgifter som avses i samiska språklagen. Byrån följer också upp att de i samiska språklagen föreskrivna målen uppfylls och tar vid behov initiativ för att främja användningen av samiskan.

Nämnderna för minoritetsspråken arbetar till exempel också mycket med olika perspektiv på språkens ställning. Vid språkvården av minoritetsspråk sker skapandet av en planerlig nyordlista separat från språkvården för de nationella språken och arbetets förhållande till språkgemenskapen och uppföljningen av språkbruket är mycket annorlunda. Det finns också behov av heltidsanställda språkvårdare.

En väsentlig del av språkvården är också det arbete som grundar sig på språkforskning och uppföljning av språkbruket för att sammanställa och erbjuda aktuella anvisningar och hjälpmedel för språkbruket. För finska språkets del är exempel på sådana Kielitoimiston sanakirja och Kielitoimiston ohjepankki som Institutet för de inhemska språken tagit fram. För minoritetsspråkens del finns det inte motsvarande ordböcker eller hjälpmaterial som ständigt uppdateras och tillhandahålls centraliserat och sådana produceras inte heller systematiskt och långsiktigt, utan materialen fokuserar snarast på språkundervisningen.

Arbetet med att revitalisera olika språk utförs för närvarande med stöd av olika program eller tidsbestämda projekt. Det har till exempel gjorts ett program för att stimulera de samiska språken, men det behövs fortfarande resurser för att genomföra åtgärderna¹⁹⁴. Arbetet med att utarbeta ett revitaliseringsprogram för romani pågår och det är viktigt att allokera resurser för åtgärderna i det. Det är viktigt att se till att arbetet med att revitalisera det finlandssvenska teckenspråket fortsätter, eftersom man där har fått en god början. Planlighet och långsiktighet är viktiga faktorer vid språkreitalisering.

Det finns många exempel på och erfarenheter av god praxis i fråga om språkreitalisering. Man har kunnat stimulera språk genom exempelvis språkboverksamheten, och med hjälp

194 Vidare har en av undervisnings- och kulturministeriet tillsatt utvecklingsarbetsgrupp granskat den övergripande situationen för den samiskspråkiga småbarnspedagogiken, samernas kultur- och språkboverksamhet, undervisningen och utbildningen i och på samiska och berett framställningar i ärendet.

av olika språkklubbar har man kunnat skapa uppmuntrande och trygga miljöer där språket kan användas.

Revitaliseringen av språk har grundat sig på projekt som fått finansiering för en bestämd tid och därför är verksamheten splittrad och ofta bunden till några aktiva aktörer. Det vore viktigt att koordinera språkrevitaliseringsarbetet och samla ihop de berörda aktörerna, instanserna och god praxis samt främja dialogen mellan de olika språken på ett organiserat sätt (t.ex. med hjälp av ett språkpolitiskt forum eller dylikt).

För att kunna bedriva långsiktig och planerbar språkrevitaliseringsverksamhet och allokera resurser för den krävs det en varaktig struktur med organiserad verksamhet mellan ministerierna och ämbetsverken. För att skapa en sådan struktur krävs det ett projekt och en satsning med separat allokerade resurser.

Mål och åtgärder:

- Uppmuntra högskolorna att satsa på resurser för forskning i olika språk. Öka språkboverksamheten, språkkubbar eller annan verksamhet som främjar språkens livskraft. I samband med detta, beakta språkens olika behov och möjligheter.
- Revitalisera språken planerbar och långsiktigt.
- Sammanställa god praxis för språkrevitalisering, föra informationen vidare och främja dialogen och samarbetet mellan språken.
- Skapa en organiserad, varaktig struktur (ett språkpolitiskt forum eller nätverk) som främjar informationsutbytet till stöd för målen.
- Inleda ett utrednings- och planeringsprojekt med målet att organisera och skapa en verksamhetsstruktur för en långsiktig revitalisering av minoritetsspråken.

(Ansvar JM, Kotus, UKM, UBS)

8.7 Språkmedvetenhet och den digitala miljö

Det är viktigt att öka kännedomen och dela information om de språk som talas i Finland. Till exempel Yles och de övriga mediernas roll är viktig i det här sammanhanget eftersom de olika språken via dem kan få större synlighet för majoritetsbefolkningen samt öka motivationen att bevara och utveckla språken inom språkgemenskaperna.

När det gäller språkens framtid är det särskilt viktigt att nå fram till barn och unga, vilket också ökar andra än de traditionella mediernas betydelse som informationsförmedlare.

Program riktade till barn är viktiga när man vill överföra språk till nya generationer. Det behövs också ett programutbud på klarspråk, eftersom de betjänar olika språkgrupper, såsom personer som använder andra än de autoktona språken.

Via digitaliseringen kan man hitta nya sätt att revitalisera språken och den har fått en allt större betydelse. Via digitaliseringen är det lättare att nå barn och unga. I det här sammanhanget är exempelvis spel ett viktigt verktyg. Med hjälp av digitalisering kan man hitta lösningar på språkgruppernas regionala utspriddhet. Vikten av bland annat automatisk textning har framhävts.

De möjligheter som språkteknologin skapar kan för sin del stödja språkrevitaliseringsarbetet. Språkteknologin har en central ställning eftersom datorer spelar en så viktig roll i vår vardag. Språkteknologin ersätter dock inte familjens, vännernas eller skolans betydelse när det gäller att stärka språkets ställning och överföra det till nästa generation. För att man ska kunna skapa text på det egna språket på dator behövs det bland annat korrekturprogram och webbordböcker. Det är emellertid viktigt att komma ihåg att språkvård är ett kontinuerligt arbete som kräver en långsiktig expertinsats. Den kan inte ersättas med maskiner eller artificiell intelligens.¹⁹⁵

Det vore viktigt att i Finland satsa på språkvård och språkteknologi. Det här gäller särskilt Finlands egna språk i minoritetsställning, såsom enare- och skoltsamiska och även våra andra autoktona språk. Det har redan gjorts samarbete kring bland annat programutbud med Norge och Sverige och det vore bra att fördjupa detta samarbete mellan länderna också i fortsättningen. Det vore också bra att beakta möjligheterna att få EU-finansiering.

Åtgärder:

- Öka kännedomen om olika språk och språkgrupper i samhället.
- Erkänna den nytta som digitaliseringen möjliggör för språkrevitaliseringen och tillämpa i praktiken välbeprövade exempel på språkutveckling också i fråga om andra språk.
- Utveckla verktyg inom språkteknologi eftersom dessa kan vara till hjälp vid språkrevitaliseringen.

(Ansvar: alla ministerier)

¹⁹⁵ Hörande av sakkunniga i språkrevitalisering 15.10.2021 (professor Trond Trosterud).

9 Verkställighet och uppföljning av programmet

Det språkpolitiska programmet ska verkställas på längre sikt, eftersom det krävs långsiktigt arbete för att trygga de språkliga rättigheterna.

Det språkpolitiska programmet är ett av statsrådets program och hela statsrådet bär därför ansvaret för att målen uppfylls och åtgärderna vidtas. Dessutom ska man inte glömma att varje myndighet är skyldig att iaktta språklagstiftningen och ansvarar för att tillgodose de språkliga rättigheterna inom sitt eget ansvarsområde. För respektive åtgärd i programmet anges ett eller flera ansvariga ministerier som ansvarar för att åtgärden i fråga vidtas.

Ansvaret för att koordinera genomförandet av programmet ligger hos justitieministeriet, som också ansvarar för uppföljningen av språklagstiftningens verkställighet.

Statsrådets gemensamma nationalspråksnätverk, som koordineras av justitieministeriet och har medlemmar från olika ministerier, följer dessutom mer övergripande upp hur målen i också det språkpolitiska programmet uppfylls. Justitieministeriet samlar via statsrådets nationalspråksnätverk årligen in de andra ministeriernas översikter om hur de åtgärder som ligger på deras ansvar framskrider.

De aktörer som hört till beredningsgruppen för det språkpolitiska programmet samlas också för att följa upp hur programmets mål har framskridit.

Bilagor

Bilaga 1

Sammandrag från hörandet av sakkunniga i språkrevitalisering 15.10.2021

Beredningsgruppen för det språkpolitiska programmet hörde sakkunniga i språkrevitalisering 15.10.2021. De som hördes av beredningsgruppen var: Professor Trond Trosterud (Norges arktiske universitet), professor emerita Leena Huss (Hugo Valentin-centrum, Uppsala universitet), professor Anneli Sarhimaa (Johannes Gutenberg-Universität Mainz), professor i samisk sociolingvistik Annika Pasanen (Sámi allaskuvla/Samiska högskolan), professor emerita Pirkko Nuolijärvi (Institutet för de inhemska språken), universitetslektor i romani och romsk kultur vid Helsingfors universitet och gästprofessor i romaniforskning vid Uppsala universitet Kimmo Granqvist, FD, universitetslektor Marja-Liisa Olthuis (Uleåborgs universitet), flerspråkighetsexpert Laura Arola (Utsjoki kommun), forskardoktor Laura Kanto (Jyväskylä universitet och Niilo Mäki-institutet) samt FM, doktorand i nordiska språk Maria Andersson-Koski (Helsingfors universitet).

Vid hörandet gavs bland annat följande exempel på goda modeller för revitalisering av olika språk:

Det är mycket svårare att överföra utrotningshotade språk än det dominerande språket till kommande generationer. Det behövs tillräckligt många enspråkiga situationer för att ett barn ska bli produktivt tvåspråkig. Det är viktigt att föräldrarna gör ett omvänt språkbyte och talar det utrotningshotade språket med barnet, även om det dominerande språket är deras eget förstaspråk.

Språkrevitalisering innebär inte bara att öka antalet talare och användningsområden. När ett språk återupptas tvingas användargruppen se över sina egna vanor och det krävs att den **egna gemenskapen stärks** och återhämtar sig från tidigare erfarenheter. I revitaliseringsarbetet är det ytterst viktigt att beakta språkgemenskapen och skraddarsy ett program som passar gemenskapens behov – med respekt för eventuella negativa minnen och trauman.

För att involvera de unga finns det i Sverige en välbeprövad modell där funktionen är i fokus och språket i bakgrunden. Funktionen ska vara tilltalande för de unga och relatera till deras egna liv så att språket kommer med på köpet. Det är viktigt att utgå från nuläget och utnyttja de ungas egna forum. Exempelvis konfirmandläger för samer har varit

ett mycket populärt koncept i Sverige. När det ordnas verksamhet är det viktigt att skapa en accepterande miljö – barn och unga ska få prata även om de inte behärskar språket fullständigt.

I Sverige är några exempel på framgångsrik revitalisering av minoritetsspråk bland annat **inrättandet av det Samiska språkcentret** (den revitaliseringsmetod som ansetts vara bäst), **ett mentorprogram** inom vilket språkstuderande och äldre modersmålstalare har träffats regelbundet och utträttat vardagliga sysslor tillsammans samt **programmet Språk-spärr** för dem som redan behärskar språket i viss mån, men som till exempel på grund av sina negativa upplevelser inte vågar tala det. Till exempel sociala medier och olika applikationer och kampanjer har hjälpt till att aktivera de unga.

För barn och unga är det viktigt att känna att de tillhör en grupp – inte att de är den enda som talar språket. Att samla ihop barn och unga som är i samma situation ökar möjligheterna att använda och lära sig språket.

Vid språkcentret i Utsjoki bedrivs exempelvis språkrådgivningsverksamhet där lärare inom småbarnspedagogiken och i skolan samt föräldrar ges råd i konkreta frågor om flerspråkighet. För barn och unga har det utifrån gemenskapens villkor byggts upp en mångsidig språkverksamhet med principen att själva aktiviteten prioriteras och att språket kommer på köpet. Exempel på ordnad verksamhet är Minecraft på samiska och kvällsprogram på samiska för ungdomar, där de får spela datorspel till sent in på natten, samt det virtuella projektet (spelet) Tenonjokilaakso (Tana älvdal).

Detta är ett EU-finansierat Interreg-projekt.

Även de andra språken skulle dra nytta av språkcenter – utmaningen är dock centrens regionalitet.

Ett **språkbo** är en särskild effektiv modell för språköverföring, eftersom det berör vanliga människor och riktar sig till dem som ska tala språket i framtiden. Med hjälp av språkbon kan ett språk överföras till en hel grupp av barn med relativt små resurser. Den största utmaningen för språkbona är också resurserna – för förvaltningen av dessa krävs personal som talar språket flytande, en administrativ modell och allokering av resurser. I Finland har språkboverksamheten varit det viktigaste enskilda delområdet för att revitalisera och stärka de samiska språken. I verksamheten ingår två språkbon för skolsamiska, ett för enaresamiska och sju för nordsamiska.

Vid hörandet diskuterades lagstiftningens betydelse som en central förutsättning för att långsiktigt och planenligt stödja minoritetsspråken. Som ett gott exempel på det här

nämndes de samiska språken, där nästan alla samhällsåtgärder som ökat deras livskraft kan härledas till verkställigheten av lagar om samiska språkets ställning och användning.

Långsiktighet har en central betydelse vid revitaliseringen av språk. Revitaliseringen av minoritetsspråk pågår kontinuerligt och resurser för den ska allokeras i enlighet med det. Familjerna spelar en central roll vid språköverföringen.

Till exempel i fråga om enaresamiskan har kärnfrågan varit hur det kan skapas en mellangeneration som talar språket. Det här är den generation som överför språket till sina barn. Genom den här nyckelgruppen fås språket tillbaka till medierna, familjerna, skolorna och språkböna. En välbeprövad verksamhetsmodell har varit olika språkutbildningar för den här mellangenerationen.

När tillräckligt många talar språket är följande viktiga steg att stärka skriftspråket. Här framhävs vikten av språkteknologi. Det är utmanande när ingen ansvarar för det skrivna språket och det inte finns tillräcklig språk- eller textvård. Det behövs ansvariga personer som koordinerar arbetet.

Det finlandssvenska teckenspråket har fått mer synlighet under de senaste åren. Projekt kring språk kan med små resurser fungera som bra modeller för revitalisering. Skräddarsydd vuxenutbildning och undervisning som utnyttjar fjärruppkoppling har haft en central roll i revitaliseringsarbetet. Språkets framtid är fortfarande ändå osäker. Det behövs lokaler där man på riktigt kan träffa andra språkanvändare och använda språket.

Till exempel i Sverige har UR:s programutbud på de nationella minoritetsspråken varit mycket viktig: det har exempelvis producerats korta animationsfilmer på olika minoritetsspråk. Fördelen med dessa är att de kan användas fritt, är mycket populära och hjälper både familjer och daghem.

Via digitaliseringen är det lättare att nå barn och unga. I det här sammanhanget är exempelvis spel ett viktigt verktyg.

Språkteknologin ersätter inte familjens, kompisarnas eller skolans betydelse när det gäller att stärka språkets ställning och överföra det till nästa generation. Språkteknologin har dock en central ställning eftersom datorer spelar en så viktig roll i vår vardag. För att man ska kunna skapa text på det egna språket på dator behövs det bland annat korrekturprogram. I Norge har det bland annat skapats ett korrekturprogram för alla de samiska språken, vilket möjliggör såväl publicering i dagstidningar som språkvård för vanliga medborgare. Korrekturprogrammen har varit mycket populära. E-ordböcker används också i hög grad: de har kombinerats med korpusar. Det vore viktigt att också i Finland börja arbeta för språkvård och språkteknologi. Finland bör ta ett större ansvar för i synnerhet

enaresamiska och skoltsamiska. Inte heller nordsamiskan bevaras som ett enhetligt språk om det i Finland inte satsas på språkvården. Även de andra minoritetsspråken bör beaktas. Språkvården är ett kontinuerligt arbete som kräver en långsiktig expertinsats. Den kan inte ersättas med maskiner eller artificiell intelligens.

Bilaga 2

Vissa av de senaste internationella rekommendationerna som gäller Finland och som avser språkliga rättigheter eller anknyter till dem (förteckningen är inte heltäckande¹⁹⁶)

SLUTSATSER OCH
REKOMMENDATIONER TILL
FINLAND FRÅN FN:S ORGAN
FÖR ÖVERVAKNING AV
MÄNNISKORÄTTSKONVENTIONERNA

Konvention och
övervakningsorgan

Rekommendationer eller andra kommentarer

Kommittén för mänskliga
rättigheter 2021 (CCPR/C/FIN/
CO/7)¹⁹⁷

Rights of the Sami indigenous people

42. The Committee acknowledges the steps taken by the State party to promote the rights of the Sámi people, including the ongoing establishment of a Truth and Reconciliation Commission. The Committee, however, remains concerned that, despite the Committee's Views adopted in this respect, in November 2018, the Sámi Parliament Act - particularly section 3, on the definition of a Sámi and section 9, on the obligation of the authorities to negotiate with the Sámi Parliament in all far-reaching and important measures which may affect the status of the Sámi as an indigenous people - has not yet been amended in a way that guarantees the Sámi people's right of self-determination. On the contrary, the decisions of 5 July 2019, by the Supreme Administrative Court and the Government's decision not to cancel or postpone the Sámi Parliament elections of September 2019 appear to run counter the Views adopted by the Committee regarding the Sámi (see above paras. 4 and 5). It is further concerned about reports that vague criteria used to assess the impact of measures, including development projects, on Sámi culture and traditional livelihoods have resulted in the authorities' failure to engage in meaningful consultations to obtain their free, prior and informed consent. The Committee also notes the State party's delay in ratifying the ILO Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169) (arts. 1, 25 and 27).

Dissemination and follow-up

45. In accordance with rule 75 (1) of the Committee's rules of procedure, the State party is invited to provide, by 26 March 2022, information on the implementation of the recommendations made by the Committee in paragraphs 15 (hate speech and hate crimes. . .), 19 (violence against women) and 43 (rights of the Sami indigenous people), above.

196 Källa: utrikesministeriet. Förteckningen är inte heltäckande. T.ex. om Europarådets ramkonvention om skydd av nationella minoriteter och om den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk nämns endast ministerkommitténs rekommendationer (inte de detaljerade rekommendationer i den rådgivande kommitténs och expertkommitténs rapporter som gäller Finland). Här ingår inte heller bedömningar från övervakningen av efterlevnaden.

197 Rekommendationerna från FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har ännu inte färdigställts på finska.

Vissa av de senaste internationella rekommendationerna som gäller Finland och som avser språkliga rättigheter eller anknyter till dem (förteckningen är inte heltäckande¹⁹⁶)

Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter 2021 (E/C.12/FIN/CO/7)

Rätt till utbildning

1. Kommittén noterar med oro resultaten från enkäten Hälsa i Skolan som framhäver att lärresultaten för elever med invandrarbakgrund, med funktionsnedsättningar och i vård utom hemmet samt för lesbiska, homosexuella, bisexuella, transsexuella och intersexuella elever är svagare än för andra och att dessa elever mobbas i skolan. Kommittén är även oroad över att man fortfarande i skolorna förhåller sig diskriminerande till romska elever, att de oftare än andra avbryter skolgången och de facto ofta får undervisning i separata klasser även om konventionsstaten följer principen om inklusion i sitt utbildningssystem (artikel 13 och 14).

2. Kommittén påminner om att mobbning och diskriminering är ett hinder för att åtnjuta rätten till utbildning och rekommenderar att konventionsstaten inkluderar främjandet av förståelse och tolerans samt förbud mot diskriminering i skolornas läroplaner och ger undervisningspersonalen behövlig utbildning om dessa frågor, inbegripet bestämmelserna i diskrimineringslagen och lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män. Kommittén rekommenderar också att konventionsstaten när den genomför åtgärdsprogram för förebyggande av mobbning, våld och trakasserier inom småbarnspedagogiken, i skolorna och läroinrättningarna följer hur programmet utfaller. Dessutom upprepar kommittén sin tidigare rekommendation som kräver att konventionsstaten säkerställer att alla barn – även barn med invandrarbakgrund och romska barn – har lika tillgång till inkluderande utbildning. Kommittén rekommenderar också att konventionsstaten ingriper i de socioekonomiska grundorsakerna till att barn avbryter skolgången och säkerställer att undervisningssystemen på alla utbildningsnivåer tillgodoser behoven hos elever från olika sociala och kulturella bakgrunder.

Språkliga rättigheter

48. Kommittén noterar att undervisning i samiska har börjat ges som distansundervisning, men är oroad över att undervisning i de samiska språken och undervisning på samiska fortfarande inte ges i tillräcklig utsträckning, i synnerhet utanför samernas hembygdsområde. Kommittén är även oroad över att den rätt till tjänster på egna språk som samerna ges i samiska språklagen inte alltid tillgodoses (artikel 13–15).

49. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten erkänner undervisning i de samiska språken och undervisning på samiska som en rättighet. I detta avseende rekommenderar kommittén att konventionsstaten när den genomför den reviderade nationalspråksstrategin och det språkpolitiska programmet förbättrar tillgången och tillgängligheten till och kvaliteten på undervisningen i de samiska språken och undervisningen på samiska a) genom att anvisa större resurser för utveckling av läromedel, b) utbilda fler lärare som behärskar samiska, c) öka tillgängligheten till de nuvarande kurserna i de samiska språken, också kurser på distans, utanför det samiska området. Dessutom rekommenderar kommittén att konventionsstaten säkerställer att aktörerna inom social- och hälsovården, även privata aktörer och aktörer utanför samernas område, iakttar skyldigheten enligt samiska språklagen att garantera tjänster på de samiska språken.

Vissa av de senaste internationella rekommendationerna som gäller Finland och som avser språkliga rättigheter eller anknyter till dem (förteckningen är inte heltäckande¹⁹⁶)

Kommittén för avskaffande av rasdiskriminering 2017 (CERD/C/FIN/CO/23)

Statistik

6. Kommittén uppskattar den statistik över befolkningens sammansättning och sysselsättning som konventionsstaten har tillhandahållit. Kommittén är dock fortfarande oroad över att dessa uppgifter inte ger en heltäckande bild av hur olika grupper, som romer, rysk- och estniskspråkiga, somalier och samer kan åtnjuta sina ekonomiska och sociala rättigheter (artikel 1).

7. Kommittén hänvisar till sina reviderade rapporteringsanvisningar (se CERD/C/2007/1, punkterna 10 och 12) och rekommenderar att konventionsstaten framöver differentierar sin datainsamling så att den använder olika indikatorer på etnisk mångfald och tillåter de svarande att svara anonymt samt välja hur de identifierar sig själva. Syftet med denna differentiering är att skapa en tillräcklig empirisk grund för att utveckla en politik som syftar till att ge alla bättre möjligheter att på lika villkor åtnjuta alla de rättigheter som konventionen omfattar och underlätta uppföljningen av läget.

Romska samhällen

12. Samtidigt som kommittén konstaterar att antalet elever som får undervisning i romani har ökat och tackar konventionsstaten för dess förtjänstfulla program för romsk politik är kommittén dock bekymrad över att de flesta romer fortfarande utsätts för diskriminering i åtnjutandet av sina ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, i synnerhet när det gäller att få arbete, bostad och utbildning (artikel 5).

13. Kommittén hänvisar till sin allmänna rekommendation nr 32 (2009) om innebörden och omfattningen av särskilda åtgärder i konventionen samt sin allmänna rekommendation nr 27 (2000) om diskriminering av romer. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten effektiviserar sina åtgärder för att integrera romerna på arbets- och bostadsmarknaden, inkludera dem i utbildningen samt främja undervisningen i romani. Dessutom rekommenderar kommittén att konventionsstaten i sin nästa rapport ger kommittén uppgifter om de konkreta resultaten av vidtagna åtgärder.

De samiska språken

18. Kommittén noterar att 75 procent av de samiska barnen under 11 år i Finland bor utanför samernas hembygdsområde. Kommittén oroar sig över att det trots ökade anslag fortfarande finns för få behöriga lärare i de samiska språken. Kommittén noterar även att konventionsstaten har föreslagit en ändring av samiska språklagen (1086/2003). Kommittén är oroad över att ha fått veta att tillgången till social- och hälso- och sjukvårdstjänster på de samiska språken fortfarande är otillräcklig, trots att konventionsstaten har försökt stärka kunskaperna i de samiska språken och om den samiska kulturen bland personalen inom social- och hälsovården (artikel 5).

19. Kommittén uppmuntrar konventionsstaten att fortsatt sträva efter att revitalisera de samiska språken även utanför samernas hembygdsområde. Kommittén rekommenderar också att konventionsstaten säkerställer ett tillräckligt utbud av hälso- och mentalvårdstjänster samt socialtjänster på de samiska språken.

Vissa av de senaste internationella rekommendationerna som gäller Finland och som avser språkliga rättigheter eller anknyter till dem (förteckningen är inte heltäckande¹⁹⁶)

Kommittén för avskaffande av diskriminering av kvinnor 2014 (CEDAW/C/FIN/CO/7)

Romska kvinnor

34. Kommittén noterar de åtgärder som konventionsstaten har vidtagit för att effektivisera förebyggandet av diskriminering av romska kvinnor och flickor bl.a. genom godkännandet av ett nationellt program för romsk politik 2009. Kommittén är trots det orolig för att man i dessa åtgärder inte i tillräcklig utsträckning har beaktat könsperspektivet och att man i dem inte på ett adekvat sätt ingriper i de multipla och intersektionella former av diskriminering som romska kvinnor möter. Kommittén är även oroad över den allmänna bristen på information om romska kvinnor, deras höga arbetslöshetsgrad och de svårigheter de möter när de uppsöker basservice och skydd bland annat i skyddshem för offer för våld i hemmet.

35. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten

- a) inkluderar könsperspektivet i alla verksamhetsprinciper genom vilka den försöker ingripa i diskrimineringen av romer och vidtar effektiva åtgärder som beaktar de många former av diskriminering som romska kvinnor möter,
- b) vidtar proaktiva åtgärder för att förebygga diskriminering av romska kvinnor både i deras egna gemenskaper och i samhället i allmänhet, bekämpar våld mot romska kvinnor samt förbättrar romska kvinnors tillgång till socialservice och rättsmedel och ger romska kvinnor och flickor utbildning om deras rätt till jämställdhet och jämlikhet och
- c) samlar information om hur romska kvinnor fått utbildning, arbete, hälsovårdstjänster och tillträde till skyddshem för offer för våld samt uppgifter om effekten av de åtgärder som vidtagits för att förbättra tillgången till dessa tjänster och de uppnådda resultaten.

Samiska kvinnor

36. Kommittén är oroad över den låga representationen av samiska kvinnor i sametinget och andra politiska beslutsorgan. Kommittén noterar också att mödrarådgivningarna, sjukhusen, daghemmen och läroinrättningarna endast sällan erbjuder tjänster på de samiska språken. Dessutom är kommittén oroad över att det i norra Finland inte finns skyddshem för samiska kvinnor som utsatts för våld i hemmet.

37. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten

- a) säkerställer att könsperspektivet integreras i alla verksamhetsprinciper och program som gäller samerna,
- b) vidtar konkreta åtgärder för att öka de samiska kvinnornas representation i det politiska och offentliga livet både i den samiska gemenskapen och samhället i allmänhet,
- c) vidtar åtgärder för att säkerställa att alla samiska kvinnor får adekvata social- och hälso- och sjukvårdstjänster, även mödrarådgivningstjänster, och
- d) säkerställer att samiska kvinnor som utsatts för våld i hemmet får tillträde till skyddshem och tjänster som motsvarar deras behov.

Vissa av de senaste internationella rekommendationerna som gäller Finland och som avser språkliga rättigheter eller anknyter till dem (förteckningen är inte heltäckande¹⁹⁶)

Kommittén för barnets rättigheter 2011 (CRC/C/FIN/CO/4)

40. Utifrån artikel 23 i konventionen samt kommitténs allmänna kommentar nr 9 (2006) (CRC/C/CG/9) om rättigheterna för barn med funktionsnedsättningar rekommenderar kommittén att konventionsstaten

- a) skapar en övergripande rättslig och politisk ram som garanterar barn med funktionsnedsättningar en jämlik rätt till högklassiga hälsovårdstjänster, tillträde till offentliga byggnader och kollektiva transportmedel samt deltagande i allmän undervisning,
- b) säkerställer barn med funktionsnedsättningar ett tillräckligt antal personliga assistenter samt tolknings- och transporttjänster,
- c) förbättrar lärarnas färdigheter att undervisa barn med funktionsnedsättningar och barn med särskilda behov,
- d) stödjer familjer till barn med funktionsnedsättningar genom att ge dem pedagogisk vägledning och
- e) påskyndar processen för ratificering av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

52. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten

- a) ökar lärarnas kunskaper om olika kulturer och svårigheter som barn upplever samt anställer fler yrkespersoner med romsk bakgrund i skolorna, bl.a. som assistenter till barn med särskilda behov för att bättre stödja barnen och deras familjer,
- b) inkluderar minoriteternas rättigheter i utbildningen av lärare och i skolornas läroplaner,
- c) uppmuntrar allt fler föräldrar vilkas barn inte är i dagvård att anmäla sitt barn till småbarnspedagogiska program för att deras kunskaper i finska och deras sociala färdigheter ska utvecklas och deras skolstart bli lättare och för att förebygga misslyckanden i och avhopp från skolan.

Barn som tillhör ursprungsfolk och minoriteter

62. Kommittén är oroad över att barn som hör till de romska och samiska minoriteterna inte får hälsovårdstjänster, inbegripet mentalvårdstjänster, och inte heller terapi och psykiatrisk vård på romani och de samiska språken. Kommittén är också oroad över att nivån på utbildningstjänsterna och rekreationsaktiviteterna på romani och de samiska språken är otillräcklig och att sådana tjänster och aktiviteter på samiska är begränsade till de områden där samerna huvudsakligen bor.

63. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten

- a) följer och utvärderar beaktandet av romska och samiska barns rättigheter i nationella planer och program,
- b) säkerställer att romska och samiska barn, även samiska barn som bor utanför det samiska området, har rätt till kultursensitiva utbildnings- och hälsovårdstjänster på sitt eget språk,
- c) samarbetar närmare med de svenska och norska regeringarna bl.a. i frågor som gäller skolornas läroplaner, lärarutbildningen, produktionen av material för lärarna och medieinnehåll för samiska barn,
- d) beaktar kommitténs allmänna kommentar nr 11 (2009) om barn som tillhör ursprungsbefolkningar och deras rättigheter enligt konventionen (CRC/C/GC/11) och
- e) ratificerar ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder.

Vissa av de senaste internationella rekommendationerna som gäller Finland och som avser språkliga rättigheter eller anknyter till dem (förteckningen är inte heltäckande¹⁹⁶)

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER TILL FINLAND FRÅN EUROPARÅDETS ORGAN FÖR ÖVERVAKNING AV MÄNNISKORÄTTSKONVENTIONERNA

**Ministerkommitténs
rekommendation om
genomförandet av europeiska
stadgan om landsdels- eller
minoritetsspråk 2018 (CM/
RecChL(2018)5)**

Ministerkommittén rekommenderar att de finska myndigheterna beaktar expertkommitténs alla observationer och rekommendationer samt skyndsamt

1. ytterligare stärker undervisningen på de samiska språken också utanför det samiska hembygdsområdet, särskilt genom att bevilja språkbon och vuxenutbildning permanent finansiering,
2. vidtar ytterligare åtgärder för att säkra tillgängligheten till social- och hälso-tjänster på svenska och de samiska språken,
3. ökar och utvecklar utbildningen av romanispråkiga lärare, utvidgar produktionen av läromedel på romani och ökar utbudet av undervisning i romani,
4. vidtar åtgärder för att öka kunskapen om och toleransen gentemot Finlands landsdels- och minoritetsspråk.

**Ministerkommitténs resolution
om genomförandet av
ramkonventionen för skydd av
nationella minoriteter i Finland
2020 (CM/ResCMN(2020)1)**

Vidare rekommendationer

5. Bevara ett flexibelt och öppet förhållningssätt till konventionens tillämpningsområde och etablera en dialog med företrädare för det karelska folket, med syftet att stärka deras skydd i den nationella lagstiftningen.
7. I nära samverkan med samerna säkerställa att beslut som gäller användningen av traditionellt samiska områden inte på ett negativt sätt påverkar samernas möjligheter att bevara och utveckla sin kultur i området. För att trygga samernas kulturella och institutionella autonomi bör myndigheterna fortsatt eftersträva konsensus om en reform av den relevanta lagstiftningen, ratificeringen av ILO:s konvention 169 om ursprungsfolk och stamfolk och den nordiska samekonventionen.
9. I nära samverkan med samerna klarlägga de lagstadgade rättigheterna gällande hälso-, sjuk- och socialvård på de samiska språken i samernas hembygdsområde och fastställa mål som går att uppnå och mäta. Det bör finnas tillräckliga budgetmedel tillgängliga för att dessa mål ska kunna nås. Vidare bör myndigheterna bedöma behovet av tjänster på de samiska språken utanför hembygdsområdet och, om behovet finns, överväga att stödja tillhandahållandet av vissa tjänster.
10. Stärka stödet för undervisning i samiska med särskilt beaktande av språkbö, distansundervisning och lärarutbildning. Vidare bör myndigheterna öka sina insatser för att revitalisera romani och det karelska språket genom att aktivt främja modersmålsundervisningen i dessa språk i skolorna.

Vissa av de senaste internationella rekommendationerna som gäller Finland och som avser språkliga rättigheter eller anknyter till dem (förteckningen är inte heltäckande¹⁹⁶)

**SLUTSATSER OCH
REKOMMENDATIONER TILL
FINLAND FRÅN FN:S OCH
EUROPARÅDETS ÖVRIGA
MÄNNISKORÄTTSMEKANISMER**

**Europarådets expertgrupp för
bekämpning av våld mot kvinnor
och våld i hemmet GREVIO/
Inf(2019)9**

F. Hjälptelefon (artikel 24)

22. GREVIO uppmanar de finska myndigheterna att säkerställa att den nationella telefonhjälpn Nollinjen erbjuds på fler språk än för närvarande, i synnerhet på samiska, för att minska de språkhinder som en del kvinnor som bor i Finland nu möter när de söker hjälp. GREVIO uppmanar de finska myndigheterna att även aktivt informera om telefon tjänsten Nollinjen som en tjänst som behandlar alla former av våld som kvinnor möter i Finland, i synnerhet tvångsäktenskap, kvinnlig könsstympning och olika slag av "hedersrelaterat" våld.

**FN:s specialrapportör om
ursprungsfolkens rättigheter
2015 (A/HRC/33/42/Add.3)**

89. Finland bör som första prioritet säkerställa att revitaliseringsprogrammet för de samiska språken får tillräcklig och långvarig finansiering, att utfallet utvärderas årligen och att det rapporteras vidare till FN:s människorättsmekanismer i samband med utvärderingarna som görs av olika organ som övervakar efterlevnaden av konventionerna. Finland bör ingripa i bristen på samiskspråkiga lärare och läromedel i synnerhet vad gäller de till antalet färre skolt- och enaresamiskspråkiga och säkerställa att distanslärandet ges tilläggsfinansiering. Finland bör i nära samarbete med sametinget utveckla den samiska läroplanen för undervisning som ges i det samiska hembygdsområdet och tillsammans med sametinget bereda och godkänna den nationella läroplanen för att säkerställa att den innehåller tillräckligt med undervisning i samisk historia och kultur och att undervisningen är korrekt.

**Femte rapporten om Finland
(CRI(2019)38) från Europeiska
kommissionen mot rasism och
intolerans (ECRI)**

90. ECRI upprepar sin rekommendation att de finska myndigheterna vidtar åtgärder för att behandla den samiska kulturen och denna minoritets betydelse i skolundervisningen med utgångspunkt i ECRI:s allmänna rekommendation nr 10 om politik och inleder kampanjer för att öka den allmänna medvetenheten om det samiska folket bland majoritetsbefolkningen. Dessutom bör myndigheterna beslutsamt eftersträva att få de relevanta lokala myndigheterna att aktivt delta i forskning och dialog för att förbättra den sociala integrationen av medlemmarna i den samiska gemenskapen.

Vissa av de senaste internationella rekommendationerna som gäller Finland och som avser språkliga rättigheter eller anknyter till dem (förteckningen är inte heltäckande¹⁹⁶)

**Europarådets
människorättskommissionär Nils
Muižnieks rapport om Finland
(CommDH(2012)27)**

Rasism och främlingsfientlighet

103. I Finland är det romer, ryskspråkiga och somalier som har störst sannolikhet att utsättas för rasism och främlingsfientlighet. Människorättskommissionären är särskilt oroad över den extrema marginaliseringen av unga somalier. De finska myndigheterna genomför ett program för romsk politik, men människorättskommissionären anser att romerna aktivare behöver delta i den processen. I fråga om ryskspråkiga personer och somalier pågår det endast ett fåtal särskilda åtgärder. Det bör skapas särskilda rådgivande mekanismer mellan myndigheterna, ryskspråkiga personer och somalier för att man ska kunna identifiera problemen och ingripa i dem. I ljuset av aktuell information är det klart att man så fort som möjligt bör ingripa i diskriminering på arbetsmarknaden, mobbning i skolan och hatbrott som riktas mot etniska minoriteter. Dessutom bör myndigheterna fästa mer uppmärksamhet än för närvarande vid det ryska språkets ställning och främja utbildning och masskommunikation på ryska i Finland.

Personer med funktionsnedsättningar

104. Den reviderade lagen från 2009 om service och stöd på grund av handikapp var ett viktigt steg mot att öka delaktigheten för personer med grava funktionsnedsättningar. Finland har emellertid ännu inte ratificerat CRPD. Människorättskommissionären uppmanar Finland att skyndsamt ratificera konventionen och understryker vikten av att inkludera personer med funktionsnedsättningar i genomförandet och övervakningen. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid fastställandet av det nationella ramverket för övervakning och systemet bör innehålla en oberoende övervakningsmekanism. Revideringen av lagstiftningen om likabehandling bör tydliggöra genomförandet av anpassningen av arbetsförhållandena. Speciallagstiftning om teckenspråk skulle förbättra teckenspråkets ställning och säkerställa faktisk jämlikhet för teckenspråkiga.

KÄLLOR

Lagstiftning och förberedande arbete:

Förordningen om service och stöd på grund av handikapp (759/1987)

Förvaltningslagen (434/2003)

Grundlagen (731/1999)

Grundlagsutskottets utlåtande GrUU 17/2021 rd – RP 241/2020 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av välfärdsområden och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet samt till lämnande av underrättelse enligt artiklarna 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse

Gymnasielagen (714/2018)

Hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010)

Lagen om allmänna bibliotek (1492/2016)

Lagen om främjande av integration (1386/2010)

Lagen om främjande av scenkonst (1082/2020)

Lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (1705/2009)

Lagen om grundläggande utbildning (628/1998)

Lagen om Institutet för de inhemska språken (1403/2011)

Lagen om kommunernas kulturverksamhet (166/2019)

Lagen om Rundradion Ab (1380/1993)

Lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987)

Lagen om småbarnspedagogik (540/2018)

Lagen om studentexamen (512/2019)

Lagen om yrkesutbildning (531/2017)

RP 309/1993 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ändring av grundlagarnas stadganden om de grundläggande fri- och rättigheterna

RP 86/1997 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagstiftning om utbildning

RP 92/2002, Regeringens proposition med förslag till ny språklag och lagstiftning som har samband med den

RP 89/2008 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster.

RP 185/2010 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om främjande av integration och ändring av vissa lagar som har samband med den

RP 40/2018 Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om småbarnspedagogik och vissa lagar som har samband med den

RP 148/2021 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om småbarnspedagogik

RSv 67/2018 rd. Riksdagens svar RSv 67/2018 rd - RP 40/2018 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om småbarnspedagogik och vissa lagar som har samband med den.

Sametingslagen (974/1995)

Samiska språklagen (1086/2003)

Social- och hälsovårdsutskottets betänkande ShUB 16/2021 rd - RP 241/2020 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av välfärdsområden och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet samt till lämnande av underrättelse enligt artiklarna 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse

Språklagen (423/2003)

Statsrådets förordning om gymnasieutbildning (810/2018)

Statsrådets förordning om Institutet för de inhemska språken (1566/2011)

Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (422/2012)

Statsrådets förordning om stöd för tidningspressen (389/2008)

Statsrådets förordning om universiteten (770/2009)

Statsrådets förordning om verkställigheten av språklagen (433/2004)

Undervisningsministeriets förordning om grunderna för statsunderstöd som beviljas för kompletterande undervisning i den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen för elever med främmande språk, samiska och romani som modersmål (1777/2009)

Universitetslagen (558/2009)

Yrkeshögskolelagen (932/2014)

Bestämmelser och rekommendationer:

Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2014: <https://eperusteet.opintopolku.fi/beta/#/sv/esiopetus/419551/tiedot>

Grunderna för gymnasiets läroplan 2019: <https://eperusteet.opintopolku.fi/beta/#/sv/lukiokoulutus/6828810/tiedot>

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014: <https://eperusteet.opintopolku.fi/beta/#/sv/perusopetus/419550/tiedot>

Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018: <https://eperusteet.opintopolku.fi/beta/#/sv/varhaiskasvatus/1266381/tiedot>

Statsrådets kanslis rekommendation om användning av de inhemska teckenspråken i statsrådets kommunikation: <https://vnk.fi/sv/rekommendation-om-anvandning-av-de-inhemska-teckenspraken>

Utredningar, rapporter, program, artiklar och litteratur:

Arola, L. (2021). Samebarometern 2020. Justitieministeriets utredningar och anvisningar 2021:1 (på finska) <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-840-0>.

Arola, L. (2020). Utredning av tillgången på och utbildningsvägarna för samiskspråkig undervisningspersonal och samiskspråkig personal inom småbarnspedagogiken. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2020:30 (på finska): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-836-6>.

Finlands Dövas Förbund rf och Forskningscentralen för de inhemska språken. (2010). Språkpolitiskt program för teckenspråken i Finland. Institutet för de inhemska språken, webbpublikation: 17. https://kaino.kotus.fi/www/verkkajulkaisut/julk17/Sprakpolitiskt_program_for_teckenspraken.pdf.

Förslag till en permanent understödsmekanism för att stödja journalistiken. Kommunikationsministeriets publikationer 2021:10 (på finska).

- Granqvist, K. (2013). Romanilapset ja romanikieli. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 4(3). Tillgänglig: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2013/romanilapset-ja-romanikieli> (24.11.2021).
- Hallberg et al., Perusoikeudet. (2011). Oikeuden perusteokset. WSOYpro, Helsinki.
- Huttu, H. (red.) (2018). Programmet för romsk politik i Finland (ROMPO) 2018–2022. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 3/2018. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet.
- Junkala, P. & Tawah, S. (2009). *Mer lika än olika: Romska barns och ungas välfärd och hur deras rättigheter tillgodosätts i Finland*. Barnombudsmannens byrå. Publikationer 2009:2. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä 8/2009 (på finska).
- Karinen, R.; Luukkonen, T.; Jauhola, L.; Määttä, S. Utredning om nuläget för kontakttolkning, s. 29 och 55. Arbets- och näringsministeriets publikationer 2020/45 (på finska).
- Kiili, J. och Pollari, K. (red.) (2012). *Titta på mig!* Växelverkan och välbefinnande i döva och hörselskadade barns liv. Barnombudsmannens byrå. Publikationer 2012:3. Aksidenssi Oy, Helsinki 2012 (på finska).
- Korpela, H. (2020). Samiskspråkiga läromedels många ansikten – Utredning av nuläget för samiskspråkiga läromedel och deras framtida behov. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2020:28 (på finska): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-828-1>.
- Lindell, M. (2021). Språkbarometern 2020. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-852-3>.
- Lindstedt, J. et al. (2009). Romanikielen kielipoliittinen ohjelma. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja: 10. <https://kaino.kotus.fi/www/verkojulkaisut/julk10/>.
- Marttinen, A. Kartoitus vähemmistökielisen sanomalehdistön tuen tuloksellisuudesta, vaikuttavuudesta ja mediapoliittisesta tarkoituksenmukaisuudesta vuosina 2012–2018. 31.3.2019. (OKM016:00/2019).
- Miettunen, T. (2020). Utredning om kunskap om samerna i läromedel. Utredningen gäller kunskap om samerna i läromedel på finska och svenska. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2020:29 (på finska): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-832-8>.
- Miettunen, T. (2021). Nuläget och utvecklingsbehoven i fråga om utbildningen av samiskspråkig social- och hälsovårdspersonal. Redogörelse till arbetsgruppen för utvecklingen av de samiska språken och undervisningen i och på samiska. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2021:18 (på finska): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-849-6>.
- Pasanen, A. (2016). Samebarometern 2016. Utredning om tjänster på samiska inom samernas hembygdsområde. Justitieministeriets utredningar och anvisningar 39/2016 (på finska). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-530-0>.
- Pekkarinen, E. - Schalin, A. (toim.) (2021). Funktionshinder och barnets rättigheter. Livet av barn med funktionshinder. Barnombudsmannens byrå. Publikationer 2021:4 (på finska). Hansaprint Oy, Turenki 2021.
- Projektet VIKKE för bedömning och kartläggning av språkkunskaperna hos barn som använder teckenspråk och kunskapsstödande åtgärder (på finska) <https://vikke.nmi.fi>.
- Rainò, P. (2021). Teckenspråksbarometern 2020 : Forskningsrapport. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:5. Helsingfors: Justitieministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-864-6>.
- Rajala S. ja Schwartz M. (2020). Romanilapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Selvitys vuosilta 2018–2019. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2020:26.
- Rasmus, M. (2008). *”Sápmelašvuohta lea dego skeanja” ”Saamelaisuus on kuin lahja”* Saamelaislasten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomen saamelaisalueella. Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 2008:1. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä 4/2008.
- Regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering 10.12.2019. (2019). *Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle*. Statsrådets publikationer 2019:32. Helsingfors: Statsrådet.
- Regionförvaltningsverkets utredning av situationen i den grundläggande utbildningen. Utvärdering av basservicen 2019. Teckenspråkiga och CODA-barn inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen. Hämtad 2.9.2021 på adressen: <https://www.patio.fi/web/pepa-2019-sv/teckensprakiga-och-coda-barn>.

- Romanikielen kielipoliittinen ohjelma. <https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk10/>.
- Räsänen, M. 2019. Kielipoliitiikan vuosi 2018. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja: 64. URN: ISBN 978-952-5446-98-2.
- Sarhimaa, A. (2013). Karjalan kieli Suomessa. ELDIA-projektin tuloksia. Studies in European Language Diversity 27.1. ELDIA: Wien. [https://phaidra.univie.ac.at/detail_object/o:409753]
- Sarhimaa, A. (2016). Karelian in Finland: ELDIA Case Specific Report. Studies in European Language Diversity 27. ELDIA: Wien. [permalink: <http://phaidra.univie.ac.at/o:471733>], 258–271.
- Sarhimaa, A. (2017). Vaietut ja vaiennetut: karjalankieliset karjalaiset Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sarhimaa, A. (14.9.2020). *Kotoperäinen karjalan kieli tarvitsee oman kielilain* [vieraskynä]. Helsingin Sanomat. Hämtad 22.7.2021 på adressen: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006634710.html>.
- Selin-Grönlund, P., Rainò, P., Martikainen, L. Kuurojen ja viittomakielisten oppilaiden lukumäärä ja opetusjärjestelyt. Selvitys lukuvuoden 2013–2014 tilanteesta. Raportit ja selvitykset 2014:11.
- Selvitys viittomakielen sisällyttämisestä yleisiin kielitutkintoihin. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2012:9. <https://docplayer.fi/6988766-Selvitys-viittomakielen-sisallyttamisesta-yleisiin-kielitutkintoihin.html>.
- Soininen, M. (2016). Utredning om helhetssituationen för det finlandssvenska teckenspråket. Justitieministeriets utredningar och anvisningar 2/2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-530-0>.
- Soininen, M. (2014). Förverkligandet av romernas språkliga rättigheter som garanteras i grundlagen. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 11:2014 (på finska). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-355-9>.
- Språkplan för finlandssvenskt teckenspråk.
- Statsrådet. (2013). Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2013. ISBN 978-952-259-310-8.
- Statsrådets kansli. (2017). Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2017. Regeringens publikationsserie 9/2017 Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Statsrådets principbeslut om ett åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket. Undervisnings- och kulturministeriets promemoria 3.7.2014.
- Tammenmaa, C. (toim.). (2020). *Usean kielen merkitseminen väestötietojärjestelmään -selvitys*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:8. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Teckenspråkigas språkliga rättigheter, arbetsgruppsbetänkande. Justitieministeriets lagberedningsavdelning 1996.
- Teckenspråkssprånget. Utvärdering och fortsättning av det språkpolitiska programmet för teckenspråken i Finland 2010–2015. Finlands Dövas Förbund rf. <http://docplayer.se/135534264-Teckenspraks-spranget-utvardering-och-fortsattning-av-det-sprakpolitiska-programmet-for-teckenspraken-i-finland.html>.
- Teckenspråkiga elever i grundskolan. Utbildningsstyrelsen. Guider och handböcker 2016:2.
- Tupi E. Sign language rights in the framework of the council of Europe and its member states. Publication of the Ministry for Foreign Affairs of Finland 2019.
- Undervisnings- och kulturministeriet. (2021). Rapport av arbetsgruppen för utveckling av undervisningen i de samiska språken och undervisningen på samiska. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2021:25 (på finska): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-877-9>.
- Undervisningsrådets Henry Hedmans fältundersökning 2009.
- Utbildningsstyrelsen 2004. Utbildningssituationen för romska barn inom den grundläggande utbildningen. Romanilastens perusopetuksen tila. Selvitys vuosilta 2001–2002 (på finska). Helsinki
- Utbildningsstyrelsens utredning om utbildningssituationen för romska barn inom den grundläggande utbildningen. (2011). Rajala, S., Salonen, M., Blomerus, S. ja Nissilä, L. Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011 ja toimenpide-ehdotukset. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2011:26.
- Wirén, S. et al. Förslag till en permanent understödsmekanism för att stödja journalistiken. Kommunikationsministeriets publikationer 2021:10 (på finska). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-611-5>.
- Åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket. (2012) Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2012:7 (på finska). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-121-3>.

Meddelanden och webbplatser:

Arbetsgrupp föreslår modeller för stöd av journalistiken (8.4.2021). Kommunikationsministeriet [pressmeddelande]. Hämtat 24.11.2021 på adressen: <https://www.lvm.fi/sv/-/arbetsgrupp-foreslar-modeller-for-stod-av-journalistiken-1265695>.

Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningsstruktur [e-publikation]. Helsingfors: Statistikcentralen. Hämtad 8.7.2021 på adressen: https://www.stat.fi/til/vaerak/index_sv.html.

Helsingfors universitets webbplats, <https://www2.helsinki.fi/sv/humanistiska-fakulteten/forskning/vetenskapsomraden/digital-humaniora/sprakteknologi>. (17.9.2021).

Institutet för de inhemska språken: *Teckenspråken i Finland*. Hämtat 5.5 på adressen: https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/sprak_i_finland/teckensprak#TeckensprakeniFinland.

Institutet för de inhemska språkens webbplats, https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/sprakpolitik (17.9.2021).

Itä-Suomen yliopisto: *Karjalan kielen elvytys Itä-Suomen yliopistolle*. Hämtad 2.9.2021 på adressen: <https://www.uef.fi/fi/artikkeli/karjalan-kielen-elvytys-ita-suomen-yliopistolle>.

Justitieministeriet. (2021). Delegationen för teckenspråksärenden. Hämtad 25.11.2021 på adressen: <https://oikeusministerio.fi/sv/delegationen-for-teckenspraksarenden>.

Justitieministeriets webbplats, <https://oikeusministerio.fi/sv/uppfoljning-och-framjande> (25.11.2021).

Kotus webbplats, <https://www.kotus.fi/kielitieto/kielet/karjala> (10.11.2021).

Sametinget. (2020). *Saamelaiden lukumäärä vuoden 2019 Saamelaiskäräjien vaaleissa*. Hämtat 21.7 på adressen: https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/?f=dokumenttipankki/tilastoja/saamelaiden_lkm_vaaleissa.

Stöden till tidningar på minoritetsspråk har beviljats (2.9.2021). Undervisnings- och kulturministeriet [pressmeddelande]. Hämtat 27.9.2021 på adressen: <https://valtioneuvosto.fi/sv/-/1410845/stoden-till-tidningar-pa-minoritetssprak-har-beviljats>.

Suomen Romanifoorumi ry: Romanikieli. Hämtad 22.7.2021 på adressen: <https://www.romanifoorumi.fi/romanit-suomessa/romanikieli/>.

Uleåborgs universitets webbplats, <https://www oulu.fi/fi/yliopisto/tiedekunnat-ja-yksikot/humanistinen-tiedekunta/giellagas-instituutti> (29.10.2021).

Undervisnings- och kulturministeriet. (6.2.2020). Arbetsgrupp ska utveckla samiska undervisningen [pressmeddelande]. Hämtat 2.7.2021 på adressen: https://okm.fi/-/tyoryhma-kehittamaan-saamelaisopetusta?languageId=sv_SE.

Undervisnings- och kulturministeriet. (1.12.2020) Föräldrad kunskap om samerna i läromedlen inom den grundläggande utbildningen – behov av mer behörig samiskunnig undervisningspersonal [pressmeddelande]. Hämtat 27.9.2021 på adressen <https://okm.fi/sv/-/foraldrad-kunskap-om-samerna-i-laromedlen-inom-den-grundlaggande-utbildningen-behov-av-mer-behorig-samiskunnig-undervisningspersonal->.

Undervisnings- och kulturministeriet. (15.4.2021). Slutrapport om utveckling av undervisningen i de samiska språken och på samiska [pressmeddelande]. Hämtat 2.7.2021 på adressen: https://okm.fi/-/loppuraportti-saamen-kielten-ja-saamenkielisen-opetuksen-kehittamisesta?languageId=sv_SE.

Undervisnings- och kulturministeriets webbplats, <https://okm.fi/sv/projekt?tunnus=OKM015:00/2020> (24.11.2021).

Webbplatsen "Uralilaiset kielet ja kansat", M.A. Castrénin seura: <https://www.ugri.net/kielet/saamelaiskielet/saame-venajalla/> (10.11.2021).

Yles webbplats: <https://yle.fi/uutiset/3-12118508> (25.11.2021).

Östra Finlands universitets webbplats, <https://www.uef.fi/fi/filosofinen-tiedekunta>; Forskningsinstitutet för Karelen, webbplats: <https://www.uef.fi/fi/yksikko/karjalan-tutkimuslaitos>.

Östra Finlands universitets webbplats: <https://www.uef.fi/fi/artikkeli/karjalan-kielta-ja-kulttuuria-avoimessa-yliopistossa> (25.11.2021).

Utlåtanden, initiativ, kommentarer och höranden:

Finlands Dövas Förbund rf. (28.6.2021). Utlåtande. Hörande av språkgrupperna för språkberättelsen 2021. Finlands Dövas Förbund 5.10.2021 och 9.11.2021. Kommentarer om beredningen av det språkpolitiska programmet.

Forskardoktor Laura Kanto, hörande av beredningsgruppen för det språkpolitiska programmet 15.10.2021.

Hörande av Ismo Silvo, Yles public service-direktör, 5.10.2021.

Hörande av projektchef Satu Pieski 26.10.2021.

Hörande av sakkunniga i språkrevitalisering 15.10.2021.

Hörande av specialforskare, docent Pasi Saukkonen vid beredningsgruppens möte 11.6.2021.

Hörande inför beredningen av det språkpolitiska programmet 16.9.2021.

Initiativ från språknämnden för romani om att omvärdera romanins ställning, i enlighet med åtagandena i Europarådets stadga om landsdels- eller minoritetsspråk godkänd av Finland 1992, Helsingfors 19.5.2021.

Karjalazet Nuoret Suomes – Karjalaiset Nuoret Šuomešša ry. (23.6.2021). Utlåtande: Svaren från Karjalaiset Nuoret Šuomešša ry vid justitieministeriets hörande av språkgrupperna för regeringens berättelse om tillämpandet av språklagstiftningen 2021.

Kommunikationsministeriets utlåtande till utrikesministeriet 9.9.2021 (VN/17179/2021).

”Oman äidinkielen opetuksen tilannekuva”, presentation av Larissa Aksinovits, ordförande för Oman äidinkielen opettajat ry.

Professor Anneli Sarhimaas kommentarer till beredningsgruppen 16.9.2021.

Professor Anneli Sarhimaas inlägg vid hörandet av sakkunniga 15.10.2021.

Professor emerita Pirkko Nuolijärvis kommentarer till beredningsgruppen 15.10.2021.

Professor emerita Pirkko Nuolijärvis skriftliga kommentarer vid hörandet för det språkpolitiska programmet 16.9.2021.

Professor emerita Pirkko Nuolijärvis, professor Annika Pasanens och professor Anneli Sarhimaas utlåtande till beredningsgruppen för det språkpolitiska programmet 20.10.2021.

Rajala S. och Schwartz M. Utbildningsstyrelsen: Rådpläningsdagen för romska ärenden, webinarium 16.9.2020.

Samarbetsgruppen för teckenspråksfrågor, mötesprotokoll 3/2020, 6.10.2020.

Sametingets kommentarer under beredningen. 19.11.2021.

Statistikcentralen, meddelande per e-post 2/2022.

Undervisnings- och kulturministeriet. (28.5.2021). Undervisnings- och kulturministeriets brev till justitieministeriet. VN 6256: 2019-SAAP-38.

Undervisnings- och kulturministeriet. (Möte, 12.5.2021).

Utrikesministeriets svar till justitieministeriet 3.6.2021 för beredningen av språkberättelsen 2021.

Internationella överenskommelser och rekommendationer:

Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna (Konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna) sådan den lyder ändrad samt kompletterad med protokoll 1, 4, 6, 7, 11, 12, 13, 15 och 16 (FördrS 18 och 19/1990; sådan den lyder senare ändrad genom FördrS 71 och 72/1994, FördrS 85 och 86/1998, FördrS 8 och 9/2005, FördrS 6 och 7/2005 samt FördrS 50 och 51/2010)

Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (FördrS 43 och 44/2012)

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (FördrS 52 och 53/2015)

Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (FördrS 87 och 88/2011)

Europarådets ministerkommitté. (3.10.2018). Recommendation CM/RecChL(2018)5 of the Committee of Ministers to member States on the application of the European Charter for Regional or Minority Languages by Finland.

Europarådets ministerkommitté. (12.2.2020). Resolution CM/ResCMN(2020)1 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Finland.

Europarådets stadga om landsdels- eller minoritetsspråk (FördrS 23/1998)

FN:s deklaration om ursprungsfolkens rättigheter (A/RES/61/295)

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 7 och 8/1976),

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (FördrS 6/1976),

Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (FördrS 67 och 68/1986)

Konventionen om barnets rättigheter (FördrS 59 och 60/1991)

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (FördrS 26 och 27/2016)

Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter (FördrS 1 och 2/1998)

Lagstiftning, utredningar och webbplatser i andra länder:

Eesti keele arendamise strateegia 2004–2010 (Strategi för utveckling av det estniska språket 2004–2010),

Eesti keele arengukava 2011–2017 (2020) (Utvecklingsplan för det estniska språket 2011–2017),

Eesti keele arendamise strateegia 2021–2035 (Utvecklingsplan det estniska språket 2021–2035),

https://www.hm.ee/sites/default/files/htm_eesti_keeles_arengukava_2021-2035_eelnou_02.10.2020_web.pdf.

Handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska, Redovisning av regeringsuppdrag Ku2019/01339/CSM, 4 september 2020, Institutet för språk och folkminnen.

Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven)

Prop. 108 L (2019–2020) Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak) Prop. 108 L (2019–2020) Lov om språk (språklova), <https://www.regjeringen.no/contentassets/92c0cb2b20ba4d2aac3c397c54046741/nn-no/pdfs/prp201920200108000dddpdfs.pdf>.

Resultaten från Rysslands senaste folkräkning: https://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/results2.html.

Språklag (2009:600)

Språkrådets webbplats, <https://www.sprakradet.no/Spraka-vare/Minoritetssprak/> (23.11.2021).

Webbplatser om undervisningen i samiska i Sverige: <https://sameskolstyrelsen.se/skola-utbildning/fjarrundervisning-i-samiska/> och <https://sameskolstyrelsen.se/skola-utbildning/sameskolan/> (25.11.2021).

SNELLMANSGATAN 1 A, HELSINGFORS
PB 23, 00023 STATSRÅDET
valtioneuvosto.fi/sv/
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-383-677-8 PDF
ISBN: 978-952-383-661-7 tryckt
ISSN: 2490-0966 PDF
ISSN: 2490-0613 tryckt